

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN
ADAYLARININ GÖRÜŞLERİNE GÖRE
SORGULAMA BECERİLERİNİN
İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Kübra YÜKSEL

Danışman

Doç. Dr. Özlem BEKTAŞ

Erzincan 2019

TEZ BİLDİRİMİ

“Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Sorgulama Becerilerinin İncelenmesi” isimli “Yüksek Lisans” tezim tarafımca intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim. 03/07/2019

Kübra YÜKSEL

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Kübra YÜKSEL'e ait "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre Sorgulama Becerilerinin İncelenmesi" adlı çalışma, jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalının Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında **Yüksek Lisans** Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman / Jüri : Doç. Dr. Özlem BEKTAŞ

Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Alparslan AY

Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Selçuk ILGAZ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ GÖRÜŞLERİNE GÖRE SORGULAMA BECERİLERİNİN İNCELENMESİ

Kübra YÜKSEL

**Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe ve
Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi**

Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2019

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Özlem BEKTAŞ

ÖZET

Amaç: Bu araştırmada, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerine göre sorgulama becerilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, öğretmen adaylarının sorgulama becerileri durumları, sorgulama becerilerini etkileyen faktörler, sorgulama becerilerine sahip bireylerin özellikleri ve sorgulama sürecinde karşılaştıkları problemler bireysel, eğitimsel ve toplumsal açıdan incelenerek ele alınmıştır.

Yöntem: Araştırmanın temel amacının sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sorgulama becerilerine ilişkin görüşlerini belirleme olduğundan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda öğretmen adaylarının görüşlerini belirlemek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi ile yorumlanmıştır.

Çalışma Grubu: Araştırmada çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örneklem ve ölçüt örnekleme yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmamızın çalışma grubunu Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Fakültesi; Sosyal Bilgiler Öğretmenliği 12 kız, 11 erkek toplam 23 gönüllü öğretmen adayı oluşturmaktadır.

Sonuç: Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; ğretmen adaylarının sorgulama becerileri hakkında genel olarak olumlu görüşlere sahip oldukları fakat sorgulama becerilerini kazanmada ve geliştirme de birtakım problemler ile karşılaştıkları görülmüştür. Ayrıca sorgulama becerilerinin öğretmenlik becerilerine katkı sağladığı ve derslerde öğretmenlerin öğrencilere sorgulama becerilerini kazandırmak için neler yapabileceği ynnde grşleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sorgulama Becerisi, Sosyal Bilgiler Eğitimi, Beceri, ğretmen Adayı

**EXAMINATION OF INQUIRY SKILLS ACCORDING TO THE OPINIONS
OF CANDIDATE SOCIAL STUDIES' TEACHER**

Kübra YÜKSEL

**Erzincan Binali Yıldırım University, Institute of Social Sciences, Turkish and
Social Sciences Education Department, Social Studies Education**

Master Thesis, July 2019

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Özlem BEKTAŞ

ABSTRACT

Objective: In this study, it was aimed to examine the questioning skills of social studies teacher candidates according to their opinions. In this direction, the pre-service teachers' inquiry skills, factors affecting inquiry skills, characteristics of individuals with inquiry skills, and the problems they face during the questioning process were examined in an individual, educational and social perspective.

Method: Qualitative research method was used since the main purpose of the study was to determine the opinions of prospective social studies teachers about questioning skills. In this direction, the data obtained by using semi-structured interview technique was interpreted with descriptive analysis and content analysis in order to determine the opinions of prospective teachers.

Working Group: Purposeful sampling and criterion sampling methods were used to determine the study group. The study group of our study was Erzincan Binali Yıldırım University Faculty of Education; Social Studies Teacher Education consists of 23 volunteer teacher candidates including 12 girls and 11 boys.

Conclusion: According to the findings; It was seen that pre-service teachers had positive opinions about inquiry skills in general but faced some problems in gaining and developing inquiry skills. In addition, it was determined that inquiry skills contribute to teaching skills and what the teachers can do to gain inquiry skills in the lessons.

Keywords: Inquiry Skills, Social Studies Education, Skill, Teacher Candidates

ÖN SÖZ

Sorgulama becerileri gelişmiş öğrenciler etrafında olan olayları derinden inceler, sorular sorar, cevaplar arar ve bu cevaplar doğrultusunda bilgi toplar, edindiği bilgileri yorumlar ve kendi bilgileri hakkında çıkarımda bulunur. Öğrenciler sorgulayarak edindiği bilgileri günlük yaşamına aktararak diğer yeteneklerini de geliştirir. Bu bağlamda öğretmenlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Öğretmen adaylarının nitelikli öğretmenler olarak öğrencilerinde geliştirmeleri gereken bir takım beceriler vardır. Sorgulama becerileri bu kapsamda sosyal bilgiler öğretim programında yer alan becerilerle ilişkili olarak yer almaktadır. Sorgulama becerileri 2005 ilköğretim programından itibaren öğretim programlarında daha fazla yer almaya başlamıştır. Bu durum günümüz dünyasında bireysel olarak daha kaliteli bir yaşam, toplumsal olarak da toplumun gelişmesi ve ilerlemesi amaçlarına ulaşmayı sağlamaktadır. Bu sebeple sorgulama becerilerini kazandırma ve geliştirme çabası oldukça önemlidir.

Bu çalışma beş bölüm olarak planlanmıştır. Birinci bölümde; araştırmanın problemi, amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımlara yer verilmiştir. İkinci bölümde; sorgulama becerileri ilgili olarak kavramsal çerçeveden söz edilmiştir. Üçüncü bölümde; kullanılan yöntem hakkında bilgiler verilmiştir. Dördüncü bölümde; araştırmadan elde edilen bulgular yer almıştır. Son bölümde ise tartışma, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Araştırmanın her aşamasında bana yol gösteren, bıkmadan usanmadan yönlendiren, desteği, sabrı ve ilgisi için tez danışmanım ve kıymetli hocam Sayın Doç. Dr. Özlem BEKTAŞ'a teşekkürü bir borç bilirim, saygı ve minnettarlığımı sunarım.

Tüm hayatım boyunca olduğu gibi yüksek lisans eğitim sürecinde de bana vermiş oldukları güvenden dolayı ve maddi-manevi desteklerini bir gün olsun benden esirgemedikleri için canım aileme teşekkür ederim, en derin saygı ve sevgimi sunarım.

Kübra YÜKSEL

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ	I
TEZ KABUL TUTANAĞI	II
ÖZET	III
ABSTRACT	V
ÖNSÖZ	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	XIII
TABLO LİSTESİ	XIV
I. BÖLÜM	1
1.GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	2
1.2. Problem Cümlesi	5
1.3. Alt Problemler.....	5
1.4. Araştırmanın Amacı.....	5
1.5. Araştırmanın Önemi	5
1.6. Araştırmanın Varsayımları	6
1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.8. Tanımlar.....	7
II. BÖLÜM	8
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Sorgulama Kavramı	8
2.2. Sorgulama Türleri.....	10
2.2.1. Yapılandırılmış Sorgulama	10

2.2.2. Rehberlikli Sorgulama.....	.11
2.2.3. Açık Uçlu Sorgulama11
2.3. Eğitimde Sorgulama	12
2.4. Eğitim Kuramlarında Sorgulama	14
2.4.1 Davranışçı Kuram.....	.14
2.4.2. Bilişsel Kuram14
2.4.3. Yapılandırmacı Kuram14
2.5. Sorgulama Becerilerini Kazandırmada Öğretmenin Rolü.	15
2.6. Sorgulama Becerilerini Geliştirmede Öğrenci.....	18
2.7. Sorgulama Sürecinde Sınıf Ortamı ve Karşılaşılan Güçlükler	20
2.8. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Sorgulama Becerileri	21
2.8.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Beceri Olarak Sorgulama.....	.24
2.8.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Kazanım Olarak Sorgulama.....	.32
2.9. Sorgulama Sürecinde Sorular ve İşlevleri	33
2.9.1. Soru Nedir?33
2.9.2. Soruların İşlevleri35
2.10. Sorgulama Becerisini Geliştirmek Amaçlı Kullanılan Yöntem ve Teknikler...36	
2.10.1 Problem Çözme36
2.10.2. Beyin Fırtınası37
2.10.3. Örnek Olay37
2.10.4. Tartışma.....	.37
2.10.5. Soru Cevap38
2.10.6.Grup Çalışması38
2.10.7. Sunum Yapma39

2.10.8.Altı Şapka	39
2.10.9. Münazara	39
2.11. İlgili Çalışmalar	39
2.11.1.Türkiye’de Yapılan Çalışmalar.....	39
2.11.2.Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar.....	45
III. BÖLÜM.....	49
3. YÖNTEM	49
3.1. Araştırma Modeli	49
3.2. Çalışma Grubu	49
3.3. Veri Toplama Aracı	50
3.4. Verilerin Analizi	52
IV. BÖLÜM.....	54
4.BULGULAR VE YORUM.....	54
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	54
4.1.2. Sorgulama Kavramına Yönelik Tanımlara İlişkin Bulgular	54
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	56
4.2.1. Sorgulama Becerilerinin Yeterliliğine İlişkin Bulgular	56
4.2.2. Sorgulama Becerilerini Etkileyen Faktörlere İlişkin Bulgular.....	57
4.2.3. Sorgulama için Özel Zaman ve Çaba Gereksinimine İlişkin Bulgular .	62
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	64
4.3.1 Sorgulama Sürecinde Problem Çözümünde Alternatif Çözüm Arama Durumuna İlişkin Bulgular	64
4.3.2. Bilginin Yanlış Olduğu Tespit Edildiğinde İzlenen Yaklaşım İlişkin Bulgular	67
4.3.3. Bilgiyi Doğulamada İzlenen Yol ve Yöntemlere İlişkin Bulgular	70

4.3.4. Bilginin Doğruluğunun Ölçütlerine İlişkin Bulgular73
4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular75
4.4.1. Sorgulama Sürecinde Sahip Olunan Özgüvenin Gelişmişliğine ve Özgüveni Etkileyen Faktörlere İlişkin Bulgular75
4.4.2. Bilgiyi Sorgulama Sürecinde Öğrenme Ortamında Kendilerini İfade Etme Durumuna İlişkin Bulgular80
4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular84
4.5.1. Sorgulama Becerilerinin Bireysel Gelişime Katkılarına İlişkin Bulgular84
4.5.2. Sorgulamanın Toplumsal Katkılarına İlişkin Bulgular86
4.5.3. Sorgulama Becerilerinin Eğitim Açısından Katkılarına İlişkin Bulgular88
4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular91
4.6.1. Sorgulama Becerilerini Geliştirmek İçin Önerilere Ait Bulgular91
4.6.2. Öğrencileri Sorgulamaya Dahil Etmenin Yollarına İlişkin Bulgular97
4.6.3. Sorgulama Becerisinin Diğer Becerilerden Farkı Olup Olmadığına İlişkin Bulgular102
BÖLÜM V	106
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	106
5.1. Sonuç ve Tartışma106
5.1.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuçlar106
5.1.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuçlar108
5.1.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuçlar111
5.1.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuçlar115
5.1.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuçlar119
5.1.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuçlar121

5.2.Öneriler125
KAYNAKLAR127
İNTERNET KAYNAKLARI.....	.143
EKLER	144

KISALTMALAR

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

TDK: Türk Dil Kurumu

METK: Milli Eğitim Temel Kanunu

f: Frekans

TABLO LİSTESİ

		Sayfa no
Tablo 1	Sorgulama Türleri	12
Tablo 2	Sorgulama Becerileri ile ilgili Doğrudan Kazanımlar	32
Tablo 3	Sorgulama Becerileri ile ilgili Dolaylı Kazanımlar	33
Tablo 4	Görüşme Soruları ve Temel Kategoriler	51
Tablo 5	Sorgulama Kavramının Tanımına İlişkin Öğretmen Adayı Görüşleri	54
Tablo 6	Sorgulama Becerilerinin Yeterliliği	57
Tablo 7	Sorgulama Becerilerini Etkileyen Faktörler	57
Tablo 8	Özel Zaman ve Çabaya İhtiyaç Durumları	62
Tablo 9	Farklı Alternatif Arama Nedenleri	64
Tablo 10	Farklı Alternatif Aramama Nedenleri	66
Tablo 11	Farklı Alternatif Aramada Duruma Göre Değişiklik Gösterme Nedenleri	66
Tablo 12	Bilginin Yanlış Olduğu Tespit Edildiğinde İzlenen Yaklaşım	68
Tablo 13	Bilgiyi Doğrulama Yol ve Yöntemleri	71
Tablo 14	Bilginin Doğruluğunun Ölçütleri	74
Tablo 15	Sorgulama Sürecinde Sahip Olunan Özgüvenin Gelişmişlik Düzeyleri	75
Tablo 16	Özgüveni Etkileyen Faktörler	76
Tablo 17	Kendilerini İfade Edebilme Durumları	80
Tablo 18	Öğrenme Ortamında Kendini İfade Edememe Nedenleri	81
Tablo 19	Sorgulama Becerilerinin Bireysel Gelişime Kazandırdığı Katkılar	84
Tablo 20	Sorgulamanın Toplumsal Katkıları	86
Tablo 21	Sorgulama Becerilerinin Eğitim Açısından Önemi	89
Tablo 22	Sorgulama Becerilerini Geliştirmek için Öneriler	92
Tablo 23	Öğrencileri Sorgulamaya Dahil Etmenin Yolları	98
Tablo 24	Sorgulama Becerilerinin Diğer Becerilerden Farklı Olup Olmama Durumları ve Nedenleri	102

I. BÖLÜM

1.GİRİŞ

Geçmişten günümüze devletlerin ve toplumların en yaşamsal problemlerinden biri eğitim olmuştur. Toplumsal değişim ve dönüşümler zaman zaman eğitim sistemlerini ve öğretim programlarını yeniden düzenleme gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu düzenlemelerde asıl amaç eğitim sistemini daha nitelikli hale getirmektir. Ülkemizde 2005 yılı itibari ile yapılandırmacı yaklaşımın benimsenmesi bu düzenlemelerden biridir (Kocagül, 2013). Yapılandırmacı yaklaşımın felsefesinde öğrencinin bilgiyi sorgulayarak, hipotezler kurarak, yorumlayarak ve kendi hayatına yapılandırarak öğrenmesi ve geliştirmesi yer almaktadır (Karadağ ve ark., 2008). Yapılandırmacı yaklaşım; bilgi, gerçeklik, öğrenme, bilgiye ulaşma yolları, bilgiye ulaşmada deneyim, duyum ve aklın rolü ile ilgili görüşlerin dayandığı bilimsel dayanakların ortaya konmasına fırsat tanımayı esas almaktadır (Aslan ve Aydın, 2016: 58).

Yapılandırmacılığı esas alan temel yaklaşımların odak noktası “var oluşun karmaşık gerçeğini öznellik temelinde aramaktır”. Yapılandırmacılık simgecilikten (representationizm) tekbencilige (solipsism) kadar oldukça geniş bir yelpazeye sahiptir (Şimşek, 2004). Yapılandırmacı öğrenme ortamları öğrencilerin birbirleriyle etkileşimde bulunabildikleri, işbirliği yapabildikleri, zengin ve birincil derece kaynaklardan yararlanabildikleri, kendi öğrenmelerinin sorumluluğunun bilincinde oldukları, araştırma, sorgulama, problem çözme ve eleştirel ve yaratıcı düşünmenin gelişimine olanak tanıyan ortamlardır (Baş, 2012).

Bilgi çağının koşullarına uyum sağlayabilen, bilgiyi arayan ve bilgiyi üreten, toplumsal gelişime katkı sağlayan, çevresinde meydana gelen olayları sorgulayan, sorunları tespit edip çözümler üretebilen, 21. yy becerilerine sahip bireylerin yetiştirilmesi oldukça önemlidir. Bu bağlamda sorgulama becerileri diğer becerileri kazandırma noktasında en temel basamaktır. Sorgulama becerilerini kazanmış bireyler yetiştirmek için en büyük görev öğretmenlere düşmektedir. Öncelikle öğretmen adaylarının bu beceriler ile donatılıp yetiştirilmesi gerekmektedir. Çünkü

çağın getirilerine ayak uydurmaları zorunlu hale gelmektedir. Eğitim aldıkları yıllarda bu becerilere sahip olmayan öğretmenlerin kendilerini daha sonraki yıllarda güncellemeleri çok daha zor olacaktır. Bu amaçla öğretmen adaylarının bu becerilere ne düzeyde sahip oldukları ve beceri hakkında ne kadar bilgi sahibi oldukları belirlenmelidir.

1.1. Problem Durumu

Birçok ortam değişen ve gelişen çağın koşullarına bağlı olarak etkilenmiştir. Bunların en başında ise eğitim ve öğretim gelmektedir. Bu değişim ve gelişmelere bağlı olarak eğitimde 21. yüzyılda bireylerin kazanması gereken niteliklerin değiştiği görülmektedir. Kazandırılması gereken bilgi, beceri ve yeterliliklerde değişimlere gidilmektedir (Cansoy, 2018). 21. yüzyıl becerileri, öğrencilere çağın koşullarına uygun olarak içinde buldukları bilgi çağında başarı sağlayabilmeleri amacıyla üst düzey düşünme becerilerini ve ne şekilde öğrenmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Bu durum ise 21. yüzyıl becerilerini kazandıracak olan öğretmenlere olan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır (Yalçın, 2019).

21. yüzyıl öğrenenlerinin ve öğretenlerinin sahip olması gereken temel 7 beceri; “eleştirel düşünme ve problem çözme, bilgiye erişebilme ve analiz edebilme, sistemler ve bireyler arası işbirliği ve liderlik, girişimcilik ve inisiyatif alma, kıvrak zeka ve uyum sağlama, etkili sözlü ve yazılı iletişim, merak ve hayal gücü” olarak belirlenmiştir (Orhan Göksun ve Aşkın Kurt, 2017: s.110). Belirlenen bu 7 temel becerinin ise alt yapısını nitelikli bir sorgulama becerisine sahip olmak oluşturmaktadır. Sorgulama becerisi; bilginin doğruluğunu kanıtlama ihtiyacı duymayı, bilgiyi eleştirmeyi, bilginin ne işe yaradığını sorgulamayı, edinilen bilginin doğruluğunu araştırmayı, bilginin doğruluğundan emin olup problem çözümünde kullanabilmeyi etkileyen bir durumdur. Bu yeterlilik eleştirel düşünme/problem çözme becerisini ve bilgiye erişebilme/analiz edebilme becerilerinin kazanımını da etkilemektedir (Orhan Göksun, 2016).

Sorgulama becerilerinin gelişmemesi, sosyal etkileşimi ve uyumu olumsuz yönde etkileyerek çatışmalara sebep olan bir durumdur. Bu bireysel gelişime ve yenilikçi bakış açısına engel olmaktadır. Dolayısıyla sistemler ve bireyler arası

işbirliği ve liderlik, girişimcilik ve inisiyatif alma, kıvrak zeka ve uyum sağlama, etkili sözlü ve yazılı iletişim becerilerinin gelişmesi engellenmektedir (Orhan Göksün, 2016).

Merak ve sorgulama arasındaki pozitif ilişki sorgulama sürecini etkilemektedir. Eğitim bu süreçle bireyler yetiştirmeyi öngörür. 2023 Eğitim Vizyonu'nun temel amacında “çağın ve geleceğin becerileri ile donanmış, bu donanımı da insanlık için çaba gösteren, bilimin ışığında, kültürüne meraklı ve duyarlı olabilen, nitelikli ve ahlaklı olabilen bireyler” yetiştirmek yer almaktadır (Hamarat ve Arkan, 2018).

2023 Eğitim Vizyon'u temel amacı göz önüne alındığında Sosyal Bilgiler dersi konuları geçmiş, bugün ve gelecek arasındaki bağlantıyı kuran en önemli derslerden biridir. Üç zaman arasında bağlantıyı kurabilen ve sorgulayan bireylerin yetiştirilmesi aynı zamanda toplumun ilerleyebilmesi açısından Sosyal Bilgiler dersi üzerinde düşünülmesi gereken bir meseledir. Düşünen, sorgulayan, eleştiren, yorumlar yapabilen, bilimin gelişmesine katkı sağlayan, toplumun huzurunu ve bütünlüğünü koruyabilecek olan, ahlaklı ve erdemli, etkin ve yetkin vatandaş yetiştirmek Sosyal Bilgiler dersinin doğasında bulunmaktadır. Bu bağlamda; Sosyal Bilgiler dersinde sorgulama becerileri oldukça önemli yer tutmaktadır.

Günümüzde değişen ve gelişen koşullara bağlı olarak pek çok sosyal sorun ortaya çıkmaktadır. Sosyal, ekonomik, politik ve buna bağlı unsurlardan oluşan yetersizlikler, imkansızlıklar, dengesizlikler birtakım buhranların sebebi olabilmektedir. Bunların başında sağlık ve bakım, kötü alışkanlıklar, suç ve şiddet, yoksulluk, ırkçılık, ayrımcılık ve önyargı, cinsiyet ayrımcılığı, göç, güvenlik, işsizlik gelmektedir (Kornblum ve Julian, 2012). Sosyal Bilgiler disiplinler arası bir yaklaşımla ilgili disipline başvurarak öğrencilerin bu tarz sorunların farkında olmalarını, bu sorunlara karşı çözüm üretirken nasıl daha yaratıcı ve akılcı bilgiler ve beceriler elde edileceğini ve toplumsal sorunların nasıl ele alınması gerektiğini ele almaktadır (İlter, 2013). Bu doğrultuda sosyal bilgiler öğretimi programı bireyleri aktif, düşünme, soru sorma, görüş alışverişi yapma, öğrenme süreçlerinde edindiği bilgi ve becerileri kullanmalarına ve her açıdan mutlu bireyler olmalarına çalışmaktadır (MEB, 2018). Öte yandan bilgileri ezberleyen ve öğretmenlere bağımlı

bireyler olmaktan ziyade araştıran, sorgulayan, yorumlar yapabilen, kendini ifade edebilen ve sorun çözebilen bireyler yetiştirmek kilit noktadır.

Sosyal bilimlerin ve sosyal bilgilerin sosyal sorunlarla mücadele sürecinde sorunlar üzerinde düşünene bireyler yetiştirilmesi önemli bir hedef olarak görülürken sorunların nasıl ele alınacağı eğitim anlamında açmazlardan biridir. Sorunlarla baş edebilmek, sağlıklı sonuçlar elde edebilmek detaylı ve doğru bir şekilde sorgulamayı gerektirir. Sorgulama günlük hayatımızın yanı sıra eğitim hayatımızda da kullanılan yaygın bir terimdir. Bazen araştırma, inceleme, gerçeği arama gibi terimler ile eşdeğer tutulabilir. Sorgulama kavramı eğitim sistemimiz içerisinde daha çok fen bilimlerinde kullanılmıştır. Sadece bu alanla sınırlı kalabilecek bir kavram değildir. Sosyal bilgiler dersinde ilişkili disiplinlerle kullanılacak bir yöntemdir. Öğrencilerin meraklarını, hayal güçlerini ve isteklerini öğrenmede sorgulama kullanılacak en etkili yöntemdir (Harlen, 2014).

Sosyal bilgiler dersinin temel amacının “etkin vatandaş yetiştirme” olması bu dersin önemini artırmaktadır. Çünkü etkin bir vatandaş; vatanını sever ve korur, ailesine ve topluma karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirir, yaşadığı toplumun değerleri üzerinde düşünür ve muhakeme yapar; hak, adalet ve eşitlik gibi demokratik konularda fikirlerini açıklar (Kızılay, 2015).

Sosyal bilgiler dersinin bir diğer amacı da, çocuğun sosyal hayatı daha iyi tanınmasına, ona iyi uyum sağlamasına, sosyalleşmesine yardımcı olmak dolayısıyla öğrenciye “sosyal kişilik” kazandırmaktır. Yani iyi bir vatandaş, görev ve sorumluluklarının bilincinde, karşılaştığı problemlere çözüm bulan bir insan olarak yetiştirmektir (Kılıç ve Samancı, 2005). Sosyal bilgiler, bireyin yaşadığı çevreyi tanımmasını, çevresindeki sorunlara çözümler bulmasını, yaşadığı kültüre uygun davranışlar sergilemesine yardımcı olarak günlük hayatında anlamlı bilgiler edinmesini ve edindiği bilgileri yapılandırmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersinde sorgulama becerileri oldukça önemlidir ve bu beceriyi kazandıracak olan öğretmenlerin öncelikle sorgulama becerilerini kazanmış olması gerekmektedir. Sorgulama becerilerinin derslerle bütünleştirilerek kazandırılmasında öğretmenlerin rolleri büyüktür. Öğretmenlerin öğrencilere karşı tutumları, okul içi ve okul dışında

yaptıkları etkinlikler, kullandıkları bazı yöntem ve teknikler sorgulama becerilerini geliştirmede yardımcı olacaktır (Cansoy, 2018). Bu amaçla bu araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin sorgulama becerilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.2. Problem Cümlesi

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sorgulama becerilerine ilişkin görüşleri nelerdir?

1.3. Alt Problemler

Araştırmanın problem cümlesi ışığında ele alınan alt problemler şu şekildedir:

1. Öğretmen adaylarının sorgulama kavramına ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Öğretmen adaylarının sorgulama becerilerini etkileyen faktörler nelerdir?
3. Öğretmen adaylarının sorgulama becerileri bağlamında bilgiyi kontrol etme durumuna ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Öğretmen adaylarının sorgulama sürecinde öğrenme ortamında karşılaştıkları problemler ve özgüvenlerine ilişkin görüşleri nelerdir?
5. Öğretmen adaylarına göre sorgulama becerilerinin önemi nedir?
6. Öğretmen adaylarına göre sorgulama becerilerini geliştirmenin yolları nelerdir?

1.4. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı; sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin incelenmesidir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Araştırmanın problem durumunda da belirtildiği gibi 21. yy becerilerinin kazandırılması, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı içerisinde yer alan toplumsal sorunları sorgulayabilen ve çözümler üretebilen yetkin ve etkin vatandaş yetiştirme ve bireylere sosyal kişilik kazandırma amaçlarını gerçekleştirme üzerinde son derece etkili olduğu görülmektedir.

Sorgulama becerilerinin kazandırılmasında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın yanısıra ileride programı uygulayacak olan öğretmen adaylarına büyük sorumluluk ve görevler düşmektedir. Bu bağlamda, öğretmen adaylarının sorgulama becerilerine ilişkin görüşleri, sorgulama becerilerini kazandırma doğrultusunda eğitimde ne gibi süreçlerin izlendiği, karşılaşılan güçlükler ve sorgulama becerilerini geliştirmek için yapılması gerekenlerin ne olduğunun araştırılması gerekmektedir.

Bu çalışma, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sorgulama becerilerini etkileyen unsurların neler olduğunu, sorgulama sürecinde bilgiyi kontrol etmek için neler yapılabileceği ve sorgulama becerilerinin nasıl geliştirilebileceği açısından önemlidir. İlgili alanyazın tarandığında Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sorgulama becerilerini ortaya koymaya çalışan sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Yapılan araştırmalar genel olarak öğretmen adaylarına sorgulama becerileri ölçeği uygulanarak sorgulama becerileri düzeylerini belirleme veya sorgulama becerilerinin diğer beceriler ile arasındaki ilişkiyi belirleme üzerine yoğunlaşmaktadır. Ayrıca Fen ve teknolojileri dersine yönelik olarak araştırma ve sorgulamaya dayalı öğrenme üzerine çalışmalar bulunmaktadır. Mevcut çalışmalardan farklı olarak; bu çalışmada belirlenen sosyal bilgiler öğretmen adayları açısından, sorgulama sürecinde bilginin kontrol edebilmesinde neler yapılması gerektiği, sorgulama becerilerini etkileyen faktörlerin neler olduğunun belirlenmesi ve nasıl geliştirilebileceği konuları nitel bir yaklaşımla ele alınmıştır.

1.6. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmada kullanılan kaynakların yeterli sayıda olduğu ve araştırmaya katılan öğretmen adaylarının yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara samimi cevaplar verdiği varsayılmaktadır.

1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma 2018-2019 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılına ilişkin veriler ile sınırlıdır.

Araştırmanın örneklemini Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğrenim görmekte olan 23 öğretmen adayı ile sınırlıdır.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen veriler ile sınırlıdır.

1.8. Tanımlar

Soru: Bir şey öğrenmek için birine yöneltilen ve yanıt gerektiren söz ya da yazıdır (www.tdk.gov.tr).

Sorgulama Becerisi: Doğru ve anlamlı sorular sorarak problemi fark etme ve kavrama, problemi çözmek amacıyla neyi ve nasıl yapması ile ilgili araştırma planlaması yapma, sonuçları tahmin etme, çıkabilecek sorunları kestirebilme, sonucu test etme ve fikirleri geliştirmeyi kapsamaktadır (MEB, 2005).

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sorgulama Kavramı

Alan yazın tarandığında sorgulama becerileri; sorgulamaya dayalı öğrenme becerileri, sorgulamaya dayalı öğrenme ve sorgulamaya dayalı öğretim stratejileri olarak ifade edilmektedir (Yılmaz ve Aydın Şengül, 2016). Sorgulama kavramı TDK'na göre “sorgulamak işi”, “bir konuyu sorular sorup yanıtlar vererek araştırma” olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr). Kumari, Arora ve Tiwari (2015)'ye göre sorgulama; soru sorma yoluyla gerçeğe ulaşma, bilgiyi arama veya bilgiyi arama sürecidir. Sorgulama temel olarak soru sorma ve meraklı olma ile ilgilidir. Diğer yandan kavram; keşfetme, ilgi gösterme, motive olma, problem bulma, hipotezler kurma, problemi çözme, düşünme, ilişkiler kurma ve anlam yaratma anlamına gelmektedir (Delcourt ve McKinnon, 2011). Sorgulama ile ilgili tanımlarda vurgulanan; bir problem durumunun olması, problemin çözüme ilişkin yaratıcı, çözüm yollarının üretilmesi ve bilgiye ulaşmak için ihtiyaç analizi yapılması görülmektedir (Kaplan Parsa, 2016). Sorgulama bir düşünme biçimidir. Sorgulama becerisi, insanın yaşadığı çevre ve doğayla daha uyumlu bir şekilde yaşamasını, doğanın ona vermiş olduğu imkânları kendi ihtiyaçlarını karşılamak için kullanmasını sağlayan insana ait bir beceridir. Bireyler yaşamlarının amaçlarını belirlemek, bir problem ile karşılaşmadan önce öngöründe bulunmak, karşılaşılan problemlere çözümler sunmak, yeni bir şeyler ortaya çıkarmak ve elde edilen ürünleri kullanmak için sorgulama sürecini aktif ve zorlu bir şekilde geçirmişlerdir (Kazancı, 1989; akt. Aldan Karademir, 2013).

Sorgulama kavramı pek çok araştırmacıya konu olmuştur, fakat ilk olarak temel-lerinin Sokrates'e dayandığı öngörülmektedir. Sokrates “bildiği tek şeyin hiçbir şey bilmediği” fikri ile başlayarak doğal dünyanın iç işleyişi hakkındaki temel gerçekleri ve etik kavramı ile ilgili soruları keşfederek disiplinli bir sorgulama süreci başlatmıştır (Friesen ve Scott, 2013). Sokrates'e göre düşünme sorularla gerçekleşir. Sokrates yöntemini “önceden özenle düzenlenmiş sorularla karşısındakinin zihninde

saklı olan doğruları açığa çıkarma, böylelikle ona gerçeği buldurtma temeline dayanan bir yöntem” olarak ifade etmiştir. Bununla “bir köleye geometri kuramını öğretilmesinden uyguladığı, “Menon Diyaloğu” yöntemi ile kolaydan zora, genelden özele ve olaylardan sonuca giderek köleye doğruları buldurtmuştur” (Aydın, 2001).

Heidegger sorgulamayı, “Şeylerin açıklığına özgü belirsizlikte açık ve özgür bir bekleyiştir.” olarak tanımlamıştır. Ona göre sorgulama bir şeyin özüyle özgürce ilişkilendirmenin nasıl olanaklı olacağını düşündürmektir. Daha sonrasında bu durumun yeniden sorunlaşması gerekip gerekmediğine karar verir ve sorgulama bilmenin en yüce şeklidir (akt. Kurtar, 2016: s.56).

John Dewey’e göre bilgi, düşünölmeye başlandığında değil de derin bir sorgulama yapıldığında ortaya çıkmaktadır. Sonrasında bireyin yaşantısına uygulaması ve karşılaştırmasıyla gelişir. John Dewey’in eğitim anlayışı öğrenci merkezli bir anlayışa dayanmaktadır. Öğrencilerin beyninin ezbere dayalı bilgi yığını ile doldurulmasından ziyade yaparak yaşarak öğrenmesi gerekmektedir. (Yeşiltaş ve Kaymakçı, 2009). Bu nedenle John Dewey sorgulama becerisini; öğrenilmek istenen konu hakkında sorular sorup cevapları araştırma, bilgi toplarken yeni bilgileri ortaya çıkarma, bulduklarını ve yeni ortaya çıkardığı bilgileri tartışarak yansıtmaya olarak tanımlamıştır (Taşkoyan, 2008).

İnsanlar araştırmacı ve sorgulayıcı bir yapıyla doğarlar. Nitekim bebekler, çevreleriyle iletişime geçmek için bütün duyularını kullanırlar ve dünyalarını anlamlandırmaya başlarlar. Konuşmaya başladıkları ilk andan itibaren çocuklar, merak uyandıran şeyleri, nesnelere ve durumları keşfederken, etraflarındaki dünyayı anlamak için sorular sormaya ve cevaplar bulmak için yollar aramaya başlarlar. Sorgulama sürecinin özü burada gerçekleşir (National Science Foundation, 1999). Sorgulama okul çağında çocukları için hem yaşadıkları dünyadaki bilimi anlamlandırabilen vatandaşlar olabilmeleri hem de bilinçli kararlar verebilmeleri açısından değer taşır. Ayrıca bilimin teşvik ettiği mantıksal yaklaşımın gerektirdiği bilimsel bir kariyer sahibi olma veya kariyeri üstlenenler için bilimsel akıl yürütmeleri geliştirmek önemlidir (Harrison, 2014). Sorgulama, sadece soru sorma süreci ile sınırlı kalmayıp öğretmen, öğrenci, içerik ve ortam arasında üst düzey bir

etkileşimi zorunlu kılar. Sorulması tasarlanan sorular üst düzey düşünme boyutları bağlamında ele alınarak ve öğrenenin aktif olarak araştırma, inceleme ve keşfetme gibi süreçleri dikkate alınarak hazırlanır. Bu bir tür soru sorma oyunudur (Babadoğan ve Gürkan, 2002).

Sorgulama becerilerine gelişmiş bireylerin bir takım özelliklere sahip olduğu düşünülmektedir. Doğanay'a (2006) göre sorgulama becerisine sahip bireylerin özellikleri şunlardır:

- Kendisinin de içinde bulunduğu olaylarda pasif değil, aktiftir.
- Yaşadığı problemler karşısında hemen pes etmez, azimlidir.
- Kişilere veya otoritelere bağlı kalmaz, tarafsızdır.
- Açık fikirlidir.
- Söz sahibi olduğu her konunun nedenini açıklar.
- Elde ettiği bilgileri olduğu gibi kabul etmez. Başka kaynaklardan yararlanır. Farklı bakış açılarıyla ele aldıktan sonra yargıda bulunur.
- Konuştuğu konu hakkında alan bilgisine hâkimdir.
- Çevresindeki kişiler ile fikirlerini paylaşır. Onlarında düşüncelerini alır. Başka fikirleri de sorgular.
- Empati kurabilir, başkalarının penceresinden olaylara bakar.
- Önyargıda bulunmaz.
- Bir konu hakkında tahminde bulunur.

2.2. Sorgulama Türleri

Günümüz bilgi çağının getirmiş olduğu yeni bilgilerin devamlı olarak üretildiği bu çağda araştıran ve sorgulayan bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Sorgulama becerilerini geliştirecek olan sorgulamaya dayalı öğrenmeler en önemli yöntemlerden biridir. Öğrencilerin sorgulamaya katılım düzeylerine ve öğretmenin durumuna göre 3 çeşit sorgulama türü ortaya çıkmıştır.

2.2.1. Yapılandırılmış Sorgulama

Bu sorgulama türü, öğrencilerin sorgulama beceri ve bu tarz uygulamalara uyum sağlayabilmesi, sorgulama sürecini ve basamaklarını öğrenebilmesi, kavrayabilmesi açısından önemlidir. Bir nevi öğrencileri sürece dâhil eden ilk

basamak gibidir. Konu öğretmen tarafından aktarılır. Öğrencilere araştıracakları soruları verir. Çalışma detayları ve yapılacak işler öğrencilere önceden verilir. Öğrencilerin sorularına yönelik olarak kullanılacak olan yöntemi belirler. Veriler aşamalı bir şekilde toplanıp yorumlanır. Öğrencilerin bu sorgulama sürecinde öğretmen denetimi söz konusudur. Öğretmen desteği oldukça fazla hissedilir. Her şey öğretmen tarafından verildiğinden dolayı öğrenciler düşünmeye sevk edilmez, kapalı uçludur. Bu nedenle de bu sorgulama türü gerçek bir sorgulama değildir. (Kaplan Parsa, 2016; Taşköyan, 2008; Karapınar, 2016).

2.2.2. Rehberlikli Sorgulama

Öğretmen rehberliğinde öğrenciye çalışma yaptırılır. Çalışma önceden verilmez fakat öğrencilerin çözmesi istenen konu öğretmen tarafından verilir. Öğretmenlerin dersi önceden planlaması ve öğrencinin sorumluluk sahibi olmasını sağlaması beklenir. Soru genellikle öğretmen tarafından seçilir. Öğrencilerin çözüm yollarını kendilerinin belirlenmesi beklenir. Öğretmen öğrencilerin dikkat etmesi gereken konulara vurgu yapar. Bu sorgulama türü açık sorgulama ve bilimsel süreç becerilerini geliştirir (Kaplan Parsa, 2016).

2.2.3. Açık Uçlu Sorgulama

Öğrencinin aktif olarak karar verici konumda olduğu öğretmenin ise sadece izleyici ve ipucu verebildiği bir sorgulama türüdür. Süreç öğrencinin sorusu ile başlar, araştırma ve tartışmalarla devam eder, soruya cevap bulununca süreç sonlanır. Öğrenciler araştırmak istedikleri konuların sorumluluğunu alırlar. Nasıl bir yol izlemeleri gerektiğini kendileri belirler. Bu sorgulama türünde öğretmen tamamen pasif durumdadır denilemez. Öğretmen ve öğrenci birbirinden tamamen ayrılmaz ve öğretmen de öğrenciler için bu ortamı sağlamakla sorumludur. Öğrenci-öğretmen işbirliği söz konusudur. Öğrenciler sorularını kendileri oluşturup çözüme kavuşturdukları için daha çok düşünmeleri sağlanmış olur. Böylece öğrenciler üst düzey düşünme becerilerini kazanır (Kaplan Parsa, 2016; Kaya ve Yılmaz, 2016; Karapınar, 2016).

Tablo 1: Sorgulama Türleri

Sorgulama Türleri	Problem/Soru	Materyal	İzlenecek Yol	Cevap
Yapılandırılmış Sorgulama	Verilir	Verilir	Verilir	Verilir
Rehberlikli Sorgulama	Verilir	Verilir	Verilmez	Verilmez
Açık Uçlu Sorgulama	Verilmez	Verilmez	Verilmez	Verilmez

(Kaynak: Hegarty ve Hazel (1986); akt. Yalçın, 2014: s.31)

2.3. Eğitimde Sorgulama

Sorgulama kavramının eğitim hayatında yer alması John Dewey ile başlamıştır. John Dewey bilimin öğrencilere kazandırılmasının ve bilim ışığında ilerlemenin ancak öğrencilerin kendilerinin sorgulayarak ve araştırarak edindikleri bilgilerin olaylara dâhil edilerek öğretildiğinde gerçekleşeceğini belirtmiştir (Kocagül, 2013). Sorgulamaya dayalı öğrenme dünyada 1970’li yıllarda; Türkiye’de ise 2005 ilköğretim programı ile çalışılmaya başlanmıştır (Özkan ve Bümen, 2014). Önceleri Fen ve Teknoloji dersi ile başlayan çalışmalar zamanla diğer derslerde de kullanılmaya başlanmıştır. Çünkü sorgulama sadece pozitif bilimleri ilgilendiren bir süreç değildir (Aldan Karademir, 2013).

Eğitimde sorgulama, çocukların anlayışlarını değiştirmede, soruları takip ederek veya dikkatlerini çeken sorunları ele alarak aktif rol almalarına dayanır (Harlen, 2014). Sorgulama, öğrencilerin aktif olarak araştırma, analiz etme, iletişim kurma ve bilgileri yansıtmalarına yardımcı olur (Beshears, 2012). Bu sorgulama temelli eğitimde amaç, öğrencileri güdüleme, dil, zihinsel ve sosyal becerilerini geliştirme, düşünme, anlama ve öğrenme düzeylerini arttırma, eğitim, öğrenme ve değerlendirme süreçlerini kolaylaştırmaktır (Ontario, 2011; akt. Güneş, 2016). Ayrıca öğrencilerin düşüncelerini ifade edebilmesi, başkalarının düşüncelerine saygı duyarak öneriler ve eleştiriler yapabilmesi sağlanmaktadır (Aydın, 2001). Çağdaş eğitim sistemlerinin önerisi ve yaklaşımları öğrenenlerin günlük hayattaki tecrübelerinin sorgulaması, araştırmalar yapması, tahminlerde bulunması, kendine ait kararlar alabilen ve sunabilen öğrencilerin yetiştirilmesi üzerinedir. Bu öğretim süreci ile sınıflarda öğrenme daha kalıcı sosyal çevre ile etkileşim daha fazla olacaktır (Öz, 2015). Sorgulama, zihinsel gelişimi, yaratıcılığı, bilgeliği geliştirmekte, liderlik özelliklerini ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle gelecek nesilin

nitelikli bir şekilde yetiştirilebilmesi için sorgulamanın gücünden faydalanılmalıdır (Güneş, 2016).

Eğitim ortamlarında etkileşim soru sorarak başlar. İyi ve nitelikli sorular öğretimin kalitesini etkiler. Soru sormaya dayalı öğretim aktif bir öğrenme ortamı oluşturur. Kitaba bağımlı öğretime karşı öğretimi zenginleştirir ve eğlenceli hale getirir (Büyükalın Filiz, 2009; Engin, 2009). Shuman'a göre "sorgulayarak öğrenenler öğrenme sürecinde daha etkin, bilgiyi yorumlamada ve karar almada ise daha sorumlu davranmaktadırlar" (Aldan Karademir, 2013: s.21). Öğretmen sorduğu sorular ile öğrencilerin konuyu daha detaylı bir şekilde öğrenmelerini sağlamaz, aynı zamanda öğrencilerin neyi nasıl öğrenebileceklerini öğretir. Bu nedenle sorgulama eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır.

Kahn ve O'Rourke (2004: s.2) göre sorgulamaya dayalı öğrenmenin özellikleri şunlardır:

- Karmaşık bir problem veya senaryo ile öğrencilerin kafasında soru işareti ve merak uyandıracak bir durum öğrencilere sunulur.
- Sorgulama sürecini öğrenciler yönlendirir ve teknikleri onlar kullanır.
- Sorgulama da öğrenciler mevcut bilgilerinden yararlanır ve gerekli öğrenme ihtiyaçlarını belirler.
- Verilen görevler öğrencilerde merak uyandırır ve onları aktif olarak araştırmaya sevk eder.
- Edindikleri bilgileri analiz etmek ve sunmak öğrencinin sorumluluğundadır. Bu şekilde öğrencinin sorumluluk alması sağlanmaktadır.

Suchman'a göre (akt. Yalçın, 2014: s.27), öğrencilerin sorgulama becerilerini geliştirmek için altı kural belirlemiştir. Bunlar:

1. Öğrenciler soru sormak için güdülenmeli ve sorularına evet hayır gibi kısa cevaplar verilerek kendi cevaplarını bulmaları sağlanmalıdır.
2. Öğrencilerin daha fazla soru sormalarına fırsat verilmelidir böylece veri toplama imkânı sağlanmış olur.
3. Öğrencilerin cevaplarına kesin yargıda bulunulmamalıdır. Düşüncelerini tespit edip kendilerinin değerlendirmeleri sağlanmalıdır.
4. Öğrencilere ortaya attıkları fikirleri test etmek için zaman verilmelidir.

5. Öğrencilerin aralarındaki iş birliği ve iletişim arttırılmalıdır.
6. Öğrencilerin daha fazla kaynak ve materyallerle çalışması sağlanmalıdır.

2.4. Eğitim Kuramlarında Sorgulama

2.4.1. Davranışçı Kuram

Davranışçı kuramın öncüleri Pavlov, Watson, Thorndike ve Skinner'dir. Çalışmaları insan ve hayvan davranışları üzerine olduğu için davranışçı kuram denilmiştir (Aydın, 2000). Davranışçı kuramda pekiştirme ve tekrar önemlidir. Öğrencilerin olumlu davranışları öğretmenler tarafından sürekli pekiştirilir. Sürekli yapılan tekrarlar da becerilerin kazanılmasında ve kalıcılığın sağlanmasında etkilidir (Aksoy, 2001). Davranışçılara göre insan doğuştan iyi veya kötü değildir. Yaşadıkça edindikleri deneyim ve çevre ile kişiliklerini kazanırlar. Davranışçılar için zihin bir kara kutu gibidir. Zihindeki düşünce ve sorgulama isteği önemlidir (Bacanlı, 2012). Bundan dolayıdır ki eğitimde sorgulama, davranışçı kuramda uygulanacak bir yöntem değildir.

2.4.2. Bilişsel Kuram

Bilişsel kuramın öncüleri Koffka, Wertheimer, Bandura, Piaget ve Bruner'dir. Onlara göre öğrenme doğrudan gözlemlenemeyen zihinsel bir süreçtir. Daha çok anlama, algılama, düşünme ve sorgulama üzerinde durur. Bu kuramda zihin, bilgisayara benzetilir. Birey, bilgiyi seçerek alır daha sonra onu kodlayarak uzun belleğe aktarır ve gerektiği zaman uygun ipuçlarını kullanarak işler (Mıdık ve Durak, 2008).

2.4.3. Yapılandırmacı Kuram

Yapılandırmacılık, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren önem kazanmaya başlamıştır. Davranışçı kurama alternatif olarak ortaya çıkmıştır (Yurdabakan, 2011). Yapılandırmacılık, insanların neyi nasıl öğrendiklerini açıklamaya çalışan ve bilgiyi yaşantılarına yapılandırmayı amaçlayan bir yaklaşımdır (Arslan, 2007).

Yapılandırmacı kuram, öğrencilere ezbere dayalı bilgileri kazandırmaktan ziyade düşünme ve sorgulama yoluyla bilgiye kendilerinin ulaşmalarını ve öğrenmelerini kendilerinin gerçekleştirmeleri vurgulamaktadır (Çelebi, 2006).

Böylece yapılandırmacı yaklaşım ile öğrenme ortamında öğrencilere daha fazla sorumluluk düşmektedir (Baş, 2012).

Yapılandırmacı kuramın en önemli özelliği, öğrenci merkezli olması, öğrenci seviyelerine uygun yöntem ve tekniklerin kullanılması, öğrencileri sorgulamaya ve araştırmaya teşvik etmesi ve bilgiyi yapılandırmalarına fırsat vermesidir (Karadağ, Deniz, Korkmaz ve Deniz, 2008). Yapılandırmacı kuramda öğrenme, sadece kitabı okuyup öğretmeni dinlemekten ibaret değildir. Öğretmen daha çok rehber konumundadır, bilgiyi doğrudan vermemektedir. Süreç içerisinde öğrencilerin kendini değerlendirmesine imkan sağlanmaktadır (Keçeci, 2014). Gözlem yapma, soru sorma, merak uyandırma ve öğrenciyi aktif kılmaya önem verilmektedir. Böylece öğrencilere “öğrenmeyi öğretme” amaçlanmaktadır (Güneş, 2016). Bundan dolayıdır ki eğitimde sorgulama, bu kuramda kullanılacak bir yöntemdir.

2.5. Sorgulama Becerilerini Kazandırmada Öğretmenin Rolü

Hızlıca değişmeye ve gelişmeye devam eden dünya koşullarında düşünen, sorgulayan, yorumlayan, sorumluluklarının bilincinde olan ve değişen koşullara uyum sağlayan bireyler yetiştirmek ancak çağdaş bir eğitim anlayışı ile olacaktır. Çağdaş eğitim anlayışı ise öğrenme öğretme ortamının temel dayanağı olan öğretmenler ile mümkündür. Milli Eğitim Temel Kanunu 43. Maddesi'ne göre öğretmenlik “Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdür.” olarak tanımlanmaktadır (Milli Eğitim Temel Kanunu (METK), 1973: s.5109).

Dünyada ve ülkemizde gelecek nesilleri çağdaş eğitim öğretim anlayışıyla yetiştirecek öğretmenlerin nitelikli bir şekilde yetiştirilmesi en tartışmalı konulardan biridir. Bu bağlamda yine çağdaş eğitim anlayışına uygun bireyler yetiştirmek amacıyla sahip olması gereken nitelikler bulunmaktadır. Her anlamda donanımlı yetişmesi gereken yeni nesillerin niteliği yine öğretmenlerin niteliği ile mümkün hale gelebilecektir. Öğretmenler insan mimarıdır ve insanın kişiliğini kazanmasını sağlayan bir sanatkardır (Çelikten, Şanal ve Yeni, 2005).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından çağın gereklerine bağlı olarak öğretmenlerde olması gereken temel niteliklerin yükseltilmesine ilişkin mesleki bilgi, beceri ve tutumları kapsayan öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri belirlenmiştir (Köksal, 2008). Öğretmen yeterlilikleri; donanımlı, yenilikçi, çağının ihtiyaçlarına ve getirilerine cevaplar verebilen, bilimsel ve toplumsal gelişim ve değişimlere ayak uydurabilen ve bunları sınıflarında öğrencilere yansıtabilen, rol model olabilen, modern anlayışı benimsemiş, çağdaş yöntem ve teknikleri etkili şekilde kullanabilen öğretmenler olarak tanımlanmıştır (Buldu, 2014). Öğretmenlik mesleği temel yeterlikleri “mesleki bilgi” yeterlik alanında alan bilgisi bölümünde yer alan “Alanında sorgulayıcı bakış açısını kapsayacak şekilde ileri düzeyde kuramsal, metodolojik ve olgusal bilgiye sahiptir.” yeterliği yer almaktadır. Sorgulayıcı bakış açısını kapsayan yeterlik göstergeleri ise şunlardır (MEB, 2017: s.8):

- A.1.1. Alanı ile ilgili konu ve kavramları analiz eder.
- A.1.2. Alanındaki temel kuram ve yaklaşımların alanına yansımalarını yorumlar.
- A.1.3. Alanı ile ilgili temel bilgi ve veri kaynaklarını sınıflandırır.
- A.1.4. Alanına ilişkin temel araştırma yöntem ve tekniklerini sınıflandırır.
- A.1.5. Milli ve manevi değerlerin alanına yansımalarını yorumlar.

Araştırmalara göre sosyal bilgiler dersleri geleneksel anlayışı çağdaş eğitim öğretim anlayışlarına ulaştırmakla bir takım sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunlar sorgulamaya dayalı bir yaklaşımın kullanılmasını engellemektedir. Bunlar daha çok düz anlatımın kullanıldığı, ders kitabının ağırlıklı olduğu, öğrencilerin konuyu anlamalarına ilişkin ve bilgiyi ölçme amacı ile soruların sorulduğu, ödev olarak testlerin verildiği aynı zamanda sınav olarak da test sistemi ve klasik soru sisteminin olduğu geleneksel bir anlayış kullanılmaktadır (Şimşek, 2008). Milli Eğitim Bakanlığı (2017)'in ifadesine göre; bilginin hızlı değişimi, değişen dünyada öğretmenin öneminin artması devamında öğrencinin aktif olabileceği bir anlayışı zorunlu hale getirmektedir. Öğretmenler olumlu öğretim ortamı oluşturmalı, farklı öğrenme ihtiyacı olan öğrencilerin farkında olmalı ve öğrencilerin ihtiyaçlarına göre dersi planlamalıdır. Öğretim anlayışlarının merkezine analitik düşünme, sorgulayıcı

düşünme ve yaratıcı düşünme gibi üst düzey düşünceleri geliştirici çalışmaları koymalıdır.

Sorgulama becerilerini kazandırma süreci ise çok yönlü bir süreci gerektirmektedir. Sorgulama becerilerini kazandırmada öğrenme ve öğretme sürecinde öğretmen daha çok rehber konumunda ve konuları yapılandırma görevindedir (Kocagül, 2013). Öğretmenler öğrencilere nasıl sorgulama yapacaklarını, yaptıkları sorgulamalardan nasıl çıkarımlarda bulunacaklarını ve hayatlarına bunları nasıl yansıtacaklarını öğretmelidirler. İyi bir sorgulama becerisine sahip olan öğretmen kendi bilgileri dışındaki konularıda merak eder ve bilme isteği duyar. Yeni bilgileri ortaya çıkarma, keşfetme ve araştırma gibi becerilere sahiptir. İçinde bulunduğu sosyal durumun farkındadır. Öğrencilerle iletişimi kuvvetlidir. Öğrencilerin kültürel özelliklerine ve seviyelerine uygun hareket etmeye çalışır (Sabbagh, 2009).

Sorgulamaya dayalı öğrenme ortamı geliştirirken sınıf içi veya sınıf dışı yöntemlerin öğrencilerin merak duygusunu harekete geçirmesini ve ilgi çekici olmasına, öğrencinin aktif, keşfedici olmasına, problem çözüme ulaşmadığı takdirde başka bir problem üzerinden yola çıkarak yol gösterilmesine ve sorgulamaya olan ilgisinin artmasına dikkat edilmelidir (Sönmez, 2008). Nitekim sorgulama sürecinde öğretmenin bilgiyi veren konumda olması öğrencilerin birbirleri ile olan etkileşimin düşmesine ve öğrencilerin deneyimleyerek kendi öğrenmelerinin farkında olmasına engel; sadece doğruyu bulma ve sınama düzeyinde kalmalarına neden olacaktır. Öğretmenler açısından da bir takım olumsuz durumların gerçekleşmesine, sorgulama sürecinin bir sonraki aşamasına geçememeye ve sorgulama yaklaşımının derslerde daha az kullanılmasına sebebiyet verecektir (Öz, 2015).

Crawford'a göre sorgulama becerilerini ve sorgulamaya dayalı yöntemin kullanıldığı sınıflarda öğretmen; motive edici, yenilikçi, model, deneyci, yol gösteren, teşhis uzmanı, araştırmacı, işbirlikçi ve öğrenen durumdadır (akt. Varlı, 2018: s.14).

Motive edici: Öğrencileri kendi öğrenmelerini gerçekleştirmeler için sorumluluk almaya teşvik etmelidir.

Teşhis uzmanı: Öğrencilerin öğrendiklerini ayırt etmek için fikirlerini ifade etmesine yardım etmelidir.

Rehber: Öğrencilerin yönlendirilmesi ve onlara stratejiler geliştirmede yardımcı olmalıdır.

Yenilikçi: Yeni fikirleri kullanarak öğretimi tasarlamayı içerir.

Deneyci: Öğrencilere öğretim ve onları değerlendirmede yeni yollar denemelidir.

Araştırmacı: Kendi öğretimlerini değerlendirmeyi ve problemlerin çözümüyle meşgul olmalıdır.

Model: Örnek oluşturarak bilim adamlarının tutum ve niteliklerini göstermelidir.

Danışman: Öğrencileri bilimsel çalışmaları hakkındaki öğrenmelerde desteklemelidir.

İşbirlikçi: Öğretmen ve öğrencilerin fikir alışverişinde bulunmalarını ve öğrencilerin öğretmen rolü almasına izin vermelidir.

Öğrenen kimse: Yeni kavramların öğrenilmesine kendini açmalıdır.

2.6. Sorgulama Becerilerini Geliştirme Sürecinde Öğrenci

Sorgulama becerilerini geliştirme sürecinde geleneksel eğitim anlayışlarında öğretmen merkezli bir anlayış hâkimdir. Derslerde kullanılan etkinlikler, yöntem ve teknikler, günümüz çağdaş eğitim anlayışı yani yapılandırmacı anlayışa göre daha az bulunmaktadır. Sorgulamaya dayalı anlayışların kullanılmaya başlanması ile bilgi ezberciliğinin önemi azalmaktadır. Öğrencilerin günlük hayatlarında olan olay ve olguları sorgulayıp araştırılmaları ve yaptıkları sorgulamalardan daha derinsel bir anlam çıkarmaları üzerinde durulmaktadır (Marx, Blumenfeld, Krajcik, Fishman, Soloway, Geiger ve Tal, 2004). Öğrencilerin günlük hayatta ve öğrenme-öğretme sürecinde yaşadıkları zorluklarının büyük çoğunluğu, sorgulama becerilerinin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Öğrenciler açıklayıcı faaliyetlerde bulunduğu ve sorgulamayı öğrenirken, bilim hakkında anlayış geliştirmelerini sağlayacak bir dizi entelektüel beceri geliştirdiğine inanılmaktadır (Wu ve Hsieh,

2006). Sorgulama becerilerini kazandırma süreci içerisinde sorgulamaya dayalı öğrenme stratejileri öğrencilerin problem üzerine sorular sorarak problemin çözümüne ulaşmak için hipotezler kurmasını, kurduğu hipotezlerin gerçekleşmesi için yapılacak olan etkinlikleri planlamasını, probleme ilişkin verilerin toplanması, yorumlanması ve analiz edilmesi sürecini içerir (Taşköyan, 2008).

Sorgulama becerileri, öğrencilerin yaşadıkları dünyayı anlamlandırmak ve merak duygularının altında yatan bilme arzusu için kullandıkları bir beceridir. Bu beceri hem yaşadıkları dünyadaki bilimi anlamlandırabilen vatandaşlar oluşturmak hem de bilinçli bir şekilde kararlar vermek, önceki bilgileri ile yeni edindikleri bilgiler arasında bağlantılar kurmak ve bilimin teşvik ettiği mantıklı yaklaşımla bilimsel kariyer üstlenenler için bilimsel akıl yürütmeleri ve üst düzey düşüncelerini geliştirmek için önemlidir (Harrison, 2014). Dewey (1938) öğrencileri kendi deneyimleriyle ilgili problemleri formüle etmeye ve ortaya çıkan anlayışlarını kişisel bilgileri ile güçlendirmeye teşvik etmiştir. Öğrencilerin öğrenme sürecine aktif olarak dâhil olmaları ve öğrendiklerini kontrol etmeleri gerekir (akt. Friesen ve Scott, 2013: s.7).

Öğrencilerin sorgulama sürecinde bilgi edinme ve bilgiye ulaşabilmelerinin yolu soru sormaktan geçmektedir. Öğrencinin zihninde şekillenmeyen yani merak duygusunu harekete geçirmeyen bir soru olmadan öğrenci sorgulamaya ve öğrenmeye sevk edilemez (Karamustafaoğlu ve Celep Havuz, 2016). Sorgulama becerilerini geliştirme sürecinde oluşan soru problemi ortaya çıkarmaktadır. Problem tamamen öğrenci tarafından çözüme ulaştırıldığından öğrenci aktif durumdadır. Hissetme, gözlem yapma, düşünme, sorgulama, yorum yapma, çıkarımlarda bulunma, ortak fikir elde etme, araştırma, ilişki kurma gibi birçok eylemi gerçekleştiren beceri öğrencilerin kalıcı öğrenmelerini sağlamaktadır. Öğretmenin rehber konumunda olması ise öğrencilerin konudan uzaklaşmalarını sağlamakta ve öğrenci sorumluluğunu artırmaktadır (Öz, 2015). Öğrencilerin sorgulama becerilerinin geliştirilmeye çalışılması ve sürece dâhil ederek sorgulamaya dayalı yöntemlerin kullanılmasının amacı; öğrencilerin bilgi edinmelerini sağlamak,

problem çözmeye becerilerini nasıl kullanacaklarını öğretmek ve yaparak yaşayarak öğrenmelerini ön plana çıkarmaktır (Yaşar ve Duban, 2009).

NRC (2004)'e göre sorgulama tekniğinde öğrenci;

- Keşif için materyal, olay ve nesnelere bir araya getirir,
- İşbirlikli gruplar içinde çalışır, fikirlerini paylaşır ve birlikte çalışarak bilgileri yapılandırır,
- Sorular oluşturulur ve elde edilebilecek cevaplar üzerinde düşünür,
- Gözlemlerinin olası açıklamalarını sunar,
- Sorgulama yaparak cevaplanabilecek sorular veya uygun açıklamalar arkasındaki fikirleri önerir,
- Araştırmaları planlar, yürütür, gözlemler yapar ve bunların uygunluğunu ölçer veya fikirlerini test etmek için sonuçlar elde edilebilecek başka yollar bulur ve kullanır,
- Notlar alır ve sonuçları uygun bir yolla sonuçları kaydeder,
- Test edilen fikirler veya sorularla ilgili sonuçlar arasında bağlantı kurar ve sonuçları açıklamaya gayret gösterir,
- Ne bulduğunu iletir, dinler ve diğerleriyle paylaşır,
- Fikirlerindeki herhangi bir değişimi ve sorgulama süreçlerini yansıtır.

2.7. Sorgulama Sürecinde Sınıf Ortamı ve Karşılaşılan Güçlükler

Öğrenci başarısı, eğitim kurumlarının akademik başarılarını belirlemede en önemli faktörlerden biridir. Ayrıca öğrenci başarısının öğretmenler tarafından kolaylaştırılması öğrencilerin zihinlerine değer veren ve onların sorgulamalarını sağlayabilecekleri bir okul ortamı tarafından desteklenmesi önemlidir. Bu tür bir ortam öğrencilere derslerinin içeriğine karar verme sorumluluğunu verir, öğrenmelerini ve edindikleri bilgileri kontrol etmelerini sağlar (Sabbagh, 2009).

Sorgulama becerilerini geliştirmek için öğrencinin pasif durumdan aktif duruma geçeceği bir sınıf ortamının olması gerekmektedir. Öncelikle öğretmenlerin sınıf içerisinde bütün öğrenciler ile iletişiminin kuvvetli olması ve tüm iletişim kanallarına açık olmaları gerekir. Bu nedenle öğretmen; gerek öğretmen-öğrenci etkileşimi yanında öğrenci-öğrenci etkileşimine de önem vermelidir (İlter, 2012). Ayrıca bilgi öğrenciye doğrudan verilmemelidir. Bolca soruların kullanıldığı soru

güdümlü ve geniş bir araştırma ortamı odaklı olmalıdır. Sorular daha çok yönlendirilmiş sorulardan oluşmalıdır. Daha sonra bu sorulara ilişkin değerlendirme yapmak için elde edilen bulgular kullanılmalı ve alternatif çözümler üreterek paylaşmayı içermelidir (Sağlamer Yazgan, 2013). Elde edilen bilgileri yaşamlarında tecrübe edinmeleri ve sınıf dışında da kullanmaları sağlanmalıdır.

Öğretmenlerin sorgulama becerilerini geliştirmeleri beklenildiğinde sınıf ortamında karşılaştığı birçok sorun bulunmaktadır. Bu sorunların başında öğretmen adayının en büyük sorumluluklarından biri olan ders sürecini planlama ve planlamada dikkat edeceği ders yürütmede gerekli olan öğretim yöntem ve tekniklerini seçmesi ve kullanma becerisi oldukça önemli bir etkidir (Yüksel, 2008). Öğretmenlerin bu durumda kendilerini yetersiz hissetmeleri de sorgulama becerilerin geliştirmelerine engel olmaktadır. Aynı zamanda diğer bir sorun öğretmenler ve öğrenciler açısından sorgulama becerilerini geliştirecek kaynakların yeterli olmaması ve öğrencileri sürece dâhil edebilecekleri geniş bir zamanın olmamasıdır (Karapınar, 2016). Öğretmenlerin sınıf içinde oluşturdukları tartışma gruplarında da işbirliği anlayışının eksik olması da karşılaşılan diğer bir sorundur. Ne kadar sorunla karşılaşırsa karşılaşılsın sorgulama becerilerinin geliştirilmesine önem verilmeli ve bu sorunların üstesinden gelinmelidir. Çünkü sorgulama ile öğrencilerin aktif olması ve düşünmeleri sağlanmış olur (Kaplan Parsa, 2016).

2.8. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Sorgulama Becerileri

Sosyal bilgiler dersinin temel konularından birisi insanın yaşadığı dünya içinde neler yapıp yapmadığıyla ilgilidir. Fakat insanı diğer canlılardan ayıran en temel özelliği düşünen bir varlık olmasıdır. Bu da Sosyal Bilgiler dersinde yer alan tarih, coğrafya ve vatandaşlık gibi diğer disiplinlerin öğretilmesi sorgulama becerisinin önemini ortaya çıkarmaktadır (Tartuk, 2015). Sosyal Bilgiler, öğretmeyi amaçladığı konular ve kazandırmayı hedeflediği beceriler ile sorgulama becerilerini geliştirecek nitelikte bir derstir. Öğrencilerin okulda buldukları süreç içinde veya okul dışında, yaşamları boyunca karşılaştıkları her türlü sorun sorgulamanın gereğini ortaya koymaktadır.

Günümüzde değişen ve gelişen koşullara bağlı olarak pek çok sosyal sorun ortaya çıkmaktadır. Sosyal, ekonomik, politik ve buna bağlı unsurlardan oluşan yetersizlikler, imkânsızlıklar, dengesizlikler birtakım buhranların sebebi olabilmektedir. Bunların başında sağlık ve bakım, kötü alışkanlıklar, suç ve şiddet, yoksulluk, ırkçılık, ayrımcılık ve önyargı, cinsiyet ayrımcılığı, göç, güvenlik, işsizlik gelmektedir (Kornblum ve Julian, 2012). Sosyal Bilgiler disiplinler arası bir yaklaşımla ilgili disipline başvurarak öğrencilerin bu tarz sorunların farkında olmalarını, bu sorunlara karşı çözüm üretirken nasıl daha yaratıcı ve akılcı bilgiler ve beceriler elde edileceğini ve toplumsal sorunların nasıl ele alınması gerektiğini etkin bir vatandaş yetiştirmek açısından ele alır (İlter, 2013).

Sosyal Bilgiler öğretimi programı “öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutmalarına, düşünmelerine, soru sormalarına, görüş alışverişi yapmalarına, öğrenme süreçlerinde yaşadıkları tecrübeleri kullanmalarına, her açıdan mutlu bireyler olmalarına çalışmaktadır”. Bu amaç doğrultusunda öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini kullanmalarını ve geliştirmelerini amaçlayan, daha önceki deneyimleri ile edindikleri bilgileri ile ilişkilendirmeler yaparak anlamlı ve kalıcı öğrenmelerini sağlayan, günlük yaşamlarına bunları yansıtabilen, diğer disiplinler ile bağdaştırılmış değerler, beceriler ve yetkinlikler çevresinde bütünleşmiş bir öğretim programları toplamı oluşturulmuştur (MEB, 2018). Sosyal Bilgiler öğretim programında “Sorgulama, doğru ve anlamlı sorular sorarak problemi fark etme ve kavrama, problemi çözmek amacıyla neyi ve nasıl yapması ile ilgili araştırma planlaması yapma, sonuçları tahmin etme, çıkabilecek sorunları kestirebilme, sonucu test etme ve fikirleri geliştirmeyi kapsamaktadır” (MEB, 2005).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının vizyonu çerçevesinde sorgulama kavramına “bilgiyi tecrübelerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı ve doğru karar veren) (MEB,2005)” ifadeleriyle değinilmiştir. Sorgulama becerilerine sahip olan bir birey çoklu bakış açılarını geliştirmiştir ve üst düzey düşünebilen bireydir. Sosyal bilgiler konularını sorgulayıcı bir yaklaşımla öğrenen bireyler problem çözme ve eleştirel düşünmeyi de öğrenirler (Beshears, 2012). Yine vizyonda yer alan sosyal yaşamda

etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen bireyler (MEB,2005) ifadeleriyle etkin vatandaş yetiştirme amacına vurgu yapılmıştır. Etkin bir vatandaş yetiştirme bağlamında sorgulamayan bireylerin yeni bir şeyler ortaya koyabilmesi, hak ve sorumluluklarının bilincinde olması pek mümkün değildir. İnsanla ve insani olan her şey ile ilgili bir merak duygusu ve bir düşünme biçimi olan sorgulamanın sosyal bilgiler eğitimini de bir problem olarak ele alınması gerektiği söylenebilir (Hamarat, 2014).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçlarının "sorgulama becerileri" ile ilgili olan maddeleri 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak şöyle ifade edilmektedir: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin (MEB, 2018: s.8);

- Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları (bilgi edinme),
- Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları (bilgiyi kontrol etme),
- Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlaki gözetmeleri (bilgi edinme),
- Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri (özgüven),
- Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması (bilgi edinme) amaçlanmaktadır.

Programın özel amaçlarında belirtildiği gibi öğrencilerin değişen zaman içerisinde kendi ilgi ve yeteneklerinin bilincinde olarak doğru bir şekilde bilgiye ulaşarak bilimsel etik kurallarına bağlı kalarak bilgiyi üretme ve kullanmaları sağlanmalıdır. Daha sonraki süreçte sorgulayarak benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymaları ve kişisel görüşlerini çekinmeden ifade etmelerine fırsat verilmelidir. Sorgulama becerilerinin bilgi edinme, bilgiyi kontrol etme ve özgüven alt boyutlarında özel amaçları bulunmaktadır.

2.8.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Beceri Olarak Sorgulama

Türk Dil Kurumu'na göre beceri kavramı “elinden iş gelme durumu, ustalık veya kişinin yatkınlık ve öğrenime bağlı olarak bir işi başarma ve bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği, maharet” olarak tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr). Sosyal Bilgiler öğretim programında beceri kavramı, “öğrencilerde öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetler” olarak açıklanmaktadır (MEB, 2005).

Dünyada ve ülkemizde yaşanan gelişmelerin gereği olarak öğretim programlarında zaman zaman güncellemeler yapılmaktadır. Bu kapsamda yapılan değişiklikler içerisinde beceriler yer almaktadır. Sosyal Bilgilerin merkezi hedefleri arasında da vatandaşlık donanımları açısından beceriler önemli bir yer tutmaktadır (Gelen, 2002).

Sosyal Bilgiler dersinde, sorgulama becerileri 2005 yılından itibaren yapılandırmacı yaklaşımın programları yansımalarıyla birlikte sorgulama becerileri yoğunluk kazanmıştır. Ancak güncel Sosyal Bilgiler öğretim programında (MEB, 2017) yer alan temel beceriler arasında "sorgulama" yer almamaktadır. Programda yer alan araştırma, değişim ve sürekliliği algılama, eleştirel düşünme, empati, gözlem, iletişim, kalıp yargı ve önyargıları fark etme, karar verme, medya okuryazarlığı, politik okuryazarlık, problem çözme, sosyal katılım ve yenilikçi düşünme becerileri gibi beceriler sorgulama becerileri ile doğrudan ilişkilidir.

2.8.1.1. Eleştirel Düşünme Becerisi:

Eleştiri kelime kökeni itibari ile Yunanca “critic” ya da “kritike” sözcüklerinden gelmiştir. Sorgulama ve analiz etme anlamına gelen bu sözcük devamında “yargılama sanatı” olarak kullanılmaya başlanmıştır (Şenşekerci ve Bilgin, 2008). Eleştirel düşünme sorunların ele alınışında farklı boyutlardan değerlendirme yapılarak detaylı ve farklı açılardan sorununun anlaşılmasına çalışıldığı; gerektiği takdirde karşı çıkabilen birçok etkinliği içeren çok yönlü bir süreçtir (Doğanay, 2000). Polat (2014: s.14)'a göre eleştirel düşünme, bireylerde şu özellikleri gerçekleştirir.

1. Bir sonuç olarak güçlü ve zayıf yönlerini tanımlayabilmek.
2. Daha gelişmiş bir biçimde yeniden düşünebilmek.
3. Görüşlerini sorgulayabilmek.
4. Başka görüş ve fikirleri sorgulayabilmek.
5. Olumlu ve ya olumsuz yargıları belirleyebilmek.
6. Sunulan delilleri anlayabilmek.
7. Bir başka alternatif ve görüşte esnek olabilmek.
8. Dürüst öneriler olduğu takdirde yeniden düşünebilmeye ve fikirlerinizi yeniden oluşturmaya istekli olabilmek.

Eleştirel düşünmenin bireylerde gerçekleştirdiği özellikler, sorgulama becerileri ile doğrudan ilişkilidir. Sorgulama becerisi, eleştirel düşünme becerisinin yapı taşıdır. Eleştirel düşünme becerisinin alt becerileri de sorgulama becerilerini doğrudan ilgilendirmektedir. Sorgulama becerilerini doğrudan ilgilendiren alt becerileri şunlardır (MEB, 2005: s.3):

- Sebep-sonuç ilişkisini belirleme
- Farklı bakış açılarını açıklama
- Kararları sorgulama
- Değerlendirme
- Karşılaştırma yapma
- İlgili ve ilgisiz bilgiyi ayırt etme
- Kalıp yargıları fark etme
- Çıkarımlarda bulunma

2.8.1.2. Araştırma Becerisi

Araştırmanın temelinde; merak etme, bir şeyi arama, bilinmeyen bir şeyleri biliniyor duruma getirme, öğrenme, bilgisizliğin karanlığına ışık olma, kısaca aydınlanma sürecidir (Çalışkan, 2008). Araştırma, öğrencilerin buluş süreci içerisinde aktif olmalarına, karşılaştıkları probleme ilişkin verileri toplamalarına ve bunlara ilişkin çözümler üretip test etmelerine fırsat veren tümevarım modelidir. Öğrenciler yeni durumları anlandırıp keşfederken, edindikleri becerileri uygularken

ve tecrübeleri ile yaşamlarına yansıtırken öğretmen onları yönlendirir ve araştırma genel olarak öğrenci merkezlidir (MEB, 2005).

Sosyal Bilgiler dersinde araştırma becerilerini kullanma, sorgulama becerilerini öğrenme fırsatı vereceğinden doğrudan ilgilidir. Sorgulama becerisini doğrudan ilgilendiren alt becerisi; bilgiyi bulma, kullanılabilir biçimde planlama ve yazmadır.

2.8.1.3. Gözlem Becerisi

İnsanlar yaradılıştan itibaren merak eder ve sürekli olayları, durumları, objeleri gözlemler. Bu gözlemlerinin sonucunda keşfeder ve öğrenir. Fakat burada bahsedilen gözlem sistematik bir şekilde ve belirli bir amacı olan bir gözlemdir. İnsanoğlu sürekli olarak merak ettiği bir şeyi, olayı veya nesneyi ortaya çıkarmak için gözlem yapma eğilimindedir (Kunt, 2016).

Gözlem becerisinin alt becerileri de sorgulama becerilerini doğrudan ilgilendirmektedir. Sorgulama becerilerini doğrudan ilgilendiren alt becerileri şunlardır (MEB, 2005: s.7):

- Çevresindeki olay ve olguları algılama
- Çevresindeki olay ve olguların neden ve sonuçlarını açıklama
- Gözlediklerinin nedenlerini sorgulayıp sonuçlarını tahmin edebilme
- Olay ve olgular arasında ilişkiler kurabilme, benzer ya da farklı yönlerini ortaya koyma
- Gözlediklerini daha önceki öğrendikleri ile karşılaştırabilme ve bağdaştırabilme

2.8.1.4. Problem Çözme Becerisi:

Problem çözme becerisi, bireyin birey olarak yaşamını devam ettirme ve çevresi veya çevresindekilerle mücadele edebilme sürecinde en belirleyici özelliklerden birisidir. Bu bağlamda, insanoğlunun gelişimi ve huzuru da bu becerinin geliştirilmesine bağlıdır. Çünkü insan çevresiyle ve karşılaştığı problemler ile kendi kendine mücadele etme, problem çözme ve yeniden yaşamını şekillendirme gücüne sahiptir (Şahin, 2004).

Problem çözme becerisinin alt becerileri de sorgulama becerilerini doğrudan ilgilendirmektedir. Sorgulama becerilerini doğrudan ilgilendiren alt becerileri şunlardır (MEB, 2005: s.5):

- Problemin çözümüne yönelik hipotezler ortaya koyma
- Hipotezleri test etme

2.8.1.5. Sosyal Katılım Becerisi

Sosyal katılım becerisinin temelinde; öğrencilerin öğrenim süreçleri boyunca öğrenciyi her açıdan geliştirecek olan bilimsel, toplumsal, kültürel alanlar ile sanat ve spor alanlarında okul içi ve dışı etkinliklerde bulunmalarını sağlamak, öğrencide kendine güven ve sorumluluk duygusu geliştirmektir (MEB, 2005).

Sosyal katılım becerisinin sorgulama becerisini doğrudan ilgilendiren alt becerisi; “Yakın çevresini ve toplumu etkileyen konularda ihtiyaçların karşılanması için fikir üretme, bu fikri çevresindekilere iletme, görüşme, tartışma, planlama, uzlaşma ve eylemde bulunmadır” (MEB, 2005: s.6).

2.8.1.6. İletişim Becerisi

İletişim becerileri, insanların karşılıklı olarak sağlıklı bir şekilde birbirlerini anlamalarını sağlar. Sürekli iletişim halinde olan insanların karşısındaki insanla iyi ve sağlam bir ilişki kurması gerekmektedir. İletişim becerisi, insanlar arasında karşılıklı hoşgörüyü sağlamaktadır. Ayrıca empati kurma ve sorgulama becerisinin gelişimine katkı sağlayarak olumsuz olan tavırların anlaşılmasında kişilere yardımcı olmaktadır (Bekcan, 2015).

İletişim becerisinin alt becerileri de sorgulama becerilerini doğrudan ilgilendirmektedir. Sorgulama becerilerini doğrudan ilgilendiren alt beceriler “kendini ifade etme, tartışma, bağlantı kurma, farklı perspektiften bakma, açık fikirli olmadır” (MEB, 2005: s.4).

2.8.1.7. Karar Verme Becerisi:

Karar verme, olayların sonuçlanıp sonuçlanmaması veya sonuçlarının ne derece işe yarar olup olmaması gibi durumlara ilişkin olasılıklarının hesaplanması

veya daha fazla durum arasından seçim yapma süreci olarak kullanılan yöntemdir (Budak, 2000). Bir durum, olay ve ya olgu karşısında ne şekilde karar vermeleri gerektiğini bilemeyen ve yeterince bilgi sahibi olmayan bireyler, kararlarını alırken kendileri ile çatışma halinde olmaktadır ve daha çok kaygı yaşamaktadırlar. Bu şekilde çatışma halinde ve kaygı yaşama durumunda olan bireyler doğru kararlar alamamaktadır, hata yapmalarına sebep olmaktadır. Alınan hatalı kararlar ise bireyin hedeflediği durumlara ulaşabilmesi için engel olacaktır. İstemediği durumlar içinde bulunmasına ve istemediği bir hayatı yaşamasına sebebiyet verebilir (MEB, 2005).

Sosyal Bilgiler dersinde karar verme becerisini kullanma, sorgulama becerilerini öğrenme fırsatı verme, sorgulanan konu hakkında seçim yapıp karar verme ve sorguladıktan sonra aldığı sorumluluğu kabullenme ile doğrudan ilgilidir. Sorgulama becerilerini doğrudan ilgilendiren alt becerileri şunlardır (MEB, 2005: s.5):

- Sorunun farkına varma
- Sorunu tespit edebilme ve tanıma
- Sorunun çözümü için hipotez ileri sürme
- Hipotezi test etme
- Çözüm yollarından uygun olanına karar verip uygulamaya koyma

2.8.1.8. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi

Öğrenciler sadece saatin, dakikanın veya saniyenin ne olduğu, nasıl ölçüldüğü bilmek istemezler. Onlar için zamanın nasıl geçtiği, bu geçen zamanda meydana gelen değişimler, değişimlerin ne koşullarda oluştuğu ve sebeplerinin neler olduğunu bilmeye anlamaya ihtiyaçları vardır. Değişim ve sürekliliği algılama becerisi öğrencilerin tarih yani geçmiş zaman bilinci oluşmalarını sağlamaktadır. Aynı zamanda bu beceri sosyal bilgiler konularının öğretilmesinde ve daha kolay anlaşılır hale gelmesinde oldukça önemlidir (Özen ve Sağlam, 2010).

Değişim ve sürekliliği algılama becerisinin alt becerileri de sorgulama becerilerini doğrudan ilgilendirmektedir. Sorgulama becerilerini doğrudan ilgilendiren alt becerileri şunlardır (MEB, 2005: s.6):

- Benzer ve farklılıkları bulma
- Zamanla oluşan değişim ve sürekliliği algılama
- Geçmişteki problemlerin neden-sonuç ilişkisini tanıma
- Tarihsel problemlerin çözümüne alternatif çözümler bulma

2.8.1.9. Empati Becerisi

Türk Dil Kurumu'na göre empati, “Kişinin kendisini başka bir bilincin yerine koyarak söz konusu bilincin duygularını, isteklerini ve düşüncelerini, denemeksizin anlayabilmesi becerisi.” olarak açıklanmaktadır (www.tdk.gov.tr).

Sosyal bilgiler, içeriğinde yer alan konular itibariyle empati eğitiminin verilebileceği en uygun derstir. Öğrencilerin gerek ailede, gerek sınıf içinde, gerekse de okul çatısı altında sergiledikleri empatik davranışları sevgi ve saygı tohumları ekmek için gerekli bir unsurdur. Geçmiş anlamak, geçmişte yaşamış toplulukların, insanların davranış, inanış, değer yargıları ve düşüncelerindeki ayrıntıları fark edebilmek, günümüz ve geçmiş arasındaki duygu, düşünüş ve yaşayış arasındaki farklılıkları hissetmek ve anlamak için öğretimde empatiden faydalanılabilir (Tartuk, 2015).

Empati becerisinin sorgulama becerisini doğrudan ilgilendiren alt becerisi; olaylara karşıdakinin bakış açısıyla bakmadır (MEB, 2005: s.7).

2.8.1.10. Kalıp Yargı ve Önyargıları Fark Etme Becerisi

Kalıp yargılar bir kültür hakkında nereden kaynaklandığı, geçmişinin nereye dayandığı tam olarak bilinmeyen basmakalıp düşünceler ve genellemeler olarak kabul edilebilir (Bakan ve Canöz, 2017). Kendisi dışında başka bir gerçekle bağlantısı olup olmadığı sorgulanmadan kullanılan kalıp yargılar, üzerinde konuşulan olay, olgu ve ya durumların hakkında kısa yoldan bir bilgi edinilmesini ve bir öngörü oluşturulmasını hedefleyen ifadelerdir. Mantıksal olarak düşünüldüğünde

bir kuşkuya yer verilmesi, şüphe oluşturmaları ve ya eleştirel olması gerektiği halde doğrudan kabul edildikleri görülmektedir (Gökdayı, 2017).

Önyargı Türk Dil Kurumu'na göre, “Bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay ve görüntülere dayanarak önceden edinilmiş olumlu veya olumsuz yargı, peşin yargı, peşin hüküm, peşin fikir.” olarak açıklanmaktadır (www.tdk.gov.tr).

Kalıp yargı ve önyargılar, kategorik düşünme ile oluşan şemaların sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle de tamamen ortadan kalkması mümkün değildir ve mantığın bu tarz önyargıları azaltması kolay olmayacaktır, hatta başarısız olacaktır. Ancak etkisini en aza indirmek toplumun huzurunun sağlanmasını, toplumsal çatışmaların engellenmesini, insanların birbirleri ile olumlu bir iletişim sürecine girmesini, birbirlerini tanımalarına fırsat vermesini ve toplumsal hoşgörüyü sağlayabilir (Coşgun, 2004). Buna bağlı olarak kalıp yargıları ve önyargıları fark etme becerisi sorgulama becerisi ile doğrudan ilişkilidir. Sorgulama becerisi gelişmemiş bireyler, kalıp yargı ve önyargıları koşulsuz olarak kabul etme yönelimindedirler.

2.8.1.11. Yenilikçi Düşünme Becerisi

Booz ve Hamilton yeniliği; “dünyada hiç var olmamış yeni olarak ortaya çıkan bir ürünün getirilmesi ya da var olan bir ürünün yeniden revize edilmesi ve iyileştirilmesi, maliyetlerinin yeniden yapılandırılarak pazarlarda ürünün yeniden konumlandırılması” olarak tanımlamışlardır (Duran ve Saraçoğlu, 2009: s.60).

Günümüz koşullarında değişim ve gelişim oldukça hızlı ilerlemektedir. Yaşanan pek çok değişim toplumsal yaşantımızın her alanını etkilemektedir. Bu durum toplumun her alanında ihtiyaç duyulan insan profilini değiştirmektedir. Artık günümüzde yaşanan yenilik ve değişimlere uyum sağlayacak; hatta bunlara katkı sağlayacak bireylere gereksinim duyulmaktadır (Kılıç, 20015). Bu nedenle yenilikçi düşünme becerisi sorgulama becerisi ile doğrudan ilişkilidir. Sorgulamayan bireyler, yeni bir düşünce üretmede zayıf kalır. Üretemeyen birey ise toplumun ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılayamamasına ve toplumun gerilemesine neden olmaktadır.

2.8.1.12. Medya Okuryazarlığı Becerisi

Medya okuryazarlığı, genel olarak büyük çeşitlilik gösteren yazılı veya yazısız formlardaki radyo, televizyon, internet gibi kitle iletişim araçlarının yaydığı mesajlara ulaşma, bu mesajları çözümleme, değerlendirme ve iletme yeteneği olarak tanımlanır (Cangin, 2014).

Medya çoğu zaman bizi eğlendirmekle kalmayıp aynı zamanda bizi bilgilendirmektedir. Bir mal, ürün ve ya hizmetin satın alınmasını sağlamaktadır. Medyanın taşıdığı amaç ne şekilde olursa olsun hayatımızı büyük ölçüde etkilemektedir. Aldığımız kararların şekillenmesine neden olmaktadır. Medyanın vermiş olduğu mesajlara karşı küçük yaşta kazanılan beceriler farklı yöntemlerle desteklenerek geliştirilmesi sağlanmaktadır (Sayın ve Göçer, 2016). Medyayı okuyabilecek bilinç düzeyine ulaşmada, edindikleri bilginin doğruluğunu sorgulayabilmelerinde ve medyanın vermiş olduğu mesajları zihinsel bir süzgeçten geçirme durumlarında sorgulama becerilerinin gelişmiş olması gerekmektedir. Bu nedenle medya okuryazarlığı becerisinin sorgulama becerisi ile doğrudan ilişkisi bulunmaktadır.

2.8.1.13. Politik Okuryazarlık Becerisi

Politik okuryazarlık bilgilerin, becerilerin ve yeteneklerin bir birleşimidir. Siyasi yaşamımızda önemli olan unsurları algılamayı, anlamayı ve bunları doğru bir şekilde uygulamayı gerektirmektedir. Daha açık bir şekilde politik okuryazarlık, öğrencilere sürekli içerisinde bulunacakları yaşamlarında gerekli olan politika konularını öğretmede kullanılan bir araç olarak görülmektedir. (Tarhan, 2015).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının içerdiği öğrenme alanları, konular, kazanımlar, beceriler ve değerler aracılığıyla nitelikli vatandaş yetiştirme amacına hizmet ettiği görülmektedir. Özellikle 2017 yılında güncellenen Sosyal Bilgiler Programına yeni eklenen etkin vatandaş öğrenme alanı ile politik okuryazarlık becerisi doğrudan “etkili vatandaş” yetiştirme amacına katkı sunmaktadır. (Görmez, 2018). Sorgulama becerisi gelişmiş bireyler etkin bir vatandaş olma yolunda büyük adım atmış bireylerdir. Çünkü etkin bir vatandaşın görev ve sorumlulukları vardır,

yaşadığı toplumun ilerlemesi ve gelişmesi için toplumda gerçekleşen olayları düşünüp sorgulaması gerekmektedir. Bu nedenle politik okuryazarlık becerisi sorgulama becerisi ile doğrudan ilişkilidir.

2.8.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Kazanım Olarak Sorgulama

Kazanım, öğrenmenin üç boyutu olan bilişsel, duyuşsal ve psikomotor özelliklere ilişkin bilgi, beceri ve yeterliliklerin dönem, yılsonu veya bir ünite sonunda öğrencide kazandırılması gereken durumlardır (Diker Coşkun, 2018). Öğrenme kazanımları ise konunun bitiminde öğrencinin kazanması gereken bilgi, beceri ve yetkinlikler değildir, bunların yanında kazanmaları gereken değerler ve içinde buldukları durumlarda kazanması gereken tutum ve davranışlar olarak ifade edilmektedir (Ülker, 2015). Kazanımlar, içinde bulunduğumuz eğitim ve öğretim ortamlarının çağın koşullarına uygun bir şekilde planlanıp geliştirilmesini amaçlayan unsurlardan biridir. Öğrenci kazanımlarının, bilişsel becerilere göre düzenlenmesi öğrencilerin bilgiyi kalıplar halinde tekrarlamasından öte bilgiyi sorgulayabilmesi, yorumlayabilmesi, farklı formlara göre şekillendirebilmesi ve farklı bir ürün ortaya çıkarmasında oldukça önemli bir rol oynar (Tahaoğlu, 2014).

MEB (2018) Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda “sorgulama becerileri” ile ilgili doğrudan yer alan kazanımlar birey ve toplum, küresel bağlantılar, bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanlarına yerleştirilmiştir. Örneğin:

Tablo 2: Sorgulama Becerileri ile ilgili Doğrudan Kazanımlar

Öğrenme alanı	Sınıf	Örnek kazanım
Bilim, Teknoloji ve Toplum	5.sınıf	Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular.
Birey ve Toplum	6.sınıf	Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular.
	7.sınıf	İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi tutum ve davranışlarını sorgular.
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	5.sınıf	Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.
Küresel Bağlantılar	6.sınıf	Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular.
	7.sınıf	Çeşitli kültürlerle yönelik kalıp yargıları sorgular.

Sorgulama becerilerinin dolaylı olarak kazandırılmasına ilişkin analiz etme, çıkarımlarda bulunma, araştırma yapma, yorumlama, tartışma, karşılaştırma, değerlendirme, fark etme, seçim yapma, ilişkilendirme ve inceleme ile ilgili kazanımlar tüm öğrenme alanlarına yerleştirilmiştir. Örneğin:

Tablo 3: Sorgulama Becerileri ile ilgili Dolaylı Kazanımlar

Öğrenme alanı	Sınıf	Beceri	Örnek kazanım
Bilim, Teknoloji ve Toplum	4.sınıf	Araştırma	Kullandığı teknolojik ürünlerin mucitlerini ve bu ürünlerin zaman içerisindeki gelişimini araştırır.
	4.sınıf	Fikir geliştirme	Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir.
	7.sınıf	İnceleme	Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler.
Birey ve Toplum	6.sınıf	Analiz etme	Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder.
	5.sınıf	Fark etme	Sosyal Bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak kendi gelişimine katkısını fark eder.
Etkin Vatandaşlık	6.sınıf	Karşılaştırma	Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.
	4.sınıf	İlişkilendirme	Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	4.sınıf	Çıkarımda bulunma	Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.
Kültür ve Miras	6.sınıf	Yorumlama	İslamiyet'in ortaya çıkışını ve beraberinde getirdiği değişimleri yorumlar.
	5.sınıf	Benzer ve farklılıkları belirleme	Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.
Küresel Bağlantılar	5.sınıf	Tartışma	Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	7.sınıf	Değerlendirme	Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.
	4.sınıf	Seçim yapma	İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.

2.9. Sorgulma Sürecinde Sorular ve İşlevleri

2.9.1. Soru Nedir?

Anlama, sorun çözme, karar verme, yansıtıcı, ilişkiyel ve eleştirel düşünme, yaratıcılık, analiz, sentez, değerlendirme, sorgulama, açıklama yapma, kestirim ve

çıkarımda bulunma gibi beceriler üst düzey becerilerdir. Öğrencilerin hızla değişen dünyaya uyum sağlayabilmeleri ve kendilerini anlatabilmeleri için eğitim sisteminin amacı üst düzey becerileri kazandırmaktır (Aslan, 2011). Öğrencilerin önce kendilerini daha sonra çevrelerini anlandırıp tanımlayabilmeleri için sürekli olarak sorgulamaları ve kendi bilgi dağarcıklarını geliştirmek için üst düzey becerilere sahip olmaları gerekmektedir. Bu üst düzey becerilerin temeli ise soru sormaya dayanmaktadır. Soru ise bir şey öğrenmek için birine yöneltilen ve yanıt gerektiren söz ya da yazıdır (www.tdk.gov.tr).

Cotton (1989)'a göre soru, "Sorgulayıcı bir biçimi veya işlevi olan herhangi bir cümle." olarak tanımlanmaktadır. Sınıf ortamında ise öğretmen soruları, öğrencilerin neyi nasıl öğrenecekleri ve öğrenilmesi gereken içeriği, bilgiyi ipuçları vererek veya öğrencilerin katılımı sağlamaya teşvik olarak tanımlanır.

Soru, öncelikle bir meraktan veya ilgisini çeken herhangi bir durumdan doğmaktadır. Öğrenilecek olan bir bilginin habercisi konumundadır. Soru sormak aynı zamanda düşünmektir. Ayrıca doğru zamanda doğru yerde sorulan sorular düşünmeyi gerçekleştirdiği gibi biliminde anahtarını oluşturmaktadır. Bir problem durumu ve buna bağlı olarak ortaya çıkan "soru" oldukça düşünce var olacaktır ve bilim geliştirecektir. Düşünmenin, ortaya atılan fikirlerin sonucunda gerçekleştiğinden öğretimde öğrencilerde ve öğretmenlerde aranan en önemli unsurlardan birini oluşturur. (Demirci, 2006; Şimşek, 2008).

Sorgulamaya dayalı öğrenme keşfetme ve merakı tetiklemeyle öğrenene yeni bir şeyler keşfetme imkanı sunmakla ilgilidir (Babadoğan ve Gürkan, 2002). Öğrenen ne bilmek istediğini sorgulamaktan daha fazlasını, sadece soru üretmek demek değil; bu soruların dünyayı nasıl etkilediğini analiz etmek üzerine yoğunlaşır (Alameddine ve Ahwal, 2016). Öğretmenler öğrencilere soru sorarken; (Güneş, 2016: s.199)

- Sorunun amacı
- Sorunun niteliği
- Soru türleri
- Sorgulama biçimi

- Öğrencilerin cevaplarını genişletme
- Öğrencilerin cevaplarının yeniden düzeltilmesi
- Sorgulama işleminin yöntemine dikkat etmelidirler.

2.9.2. Soruların İşlevleri

Soruların çeşitli işlevleri vardır. Bu işlevleri açıklarken bilişsel alanı yani Bloom Taksonomisini ele alarak açıklanır. Bunlar; a-bilgi edinme, b-kavrama (yorumlama), c-uygulama (beceri), d-analiz (çözümleme), e-sentez (birleştirme), f-değerlendirme'dir.

2.9.2.1. Bilgi Edinme

Bilgi basamağı, temel bir basamaktır. Temeli teşkil ettiği için öğrenen bilgi açısından yüzeysel bir bilgiye sahiptir. Bu nedenle de öğrencide sorgulama sürecine girildiğinde tanım, sembol, kural, teori ve olgular yorumsuz bir şekilde doğrudan hatırlanır. Ölçmeye yönelik sorular “ne, nerede, ne zaman, kim” gibi sorularla veya “tanımlayınız, ifade ediniz, yazınız gibi” emir cümleleri ile kurulmaktadır (Birgin, 2016).

2.9.2.2. Kavrama (Yorumlama)

Bu basamakta öğrenen öğrendiği yeni bilgiyi tartışarak, yeniden ifade ederek, olgunun neden, nasıl, niçin olduğunu göstererek açıklama, yorumlama ve örnekler verme gibi etkinlikleri gerçekleştirir (Baki, 2015).

2.9.2.3. Uygulama (Beceri)

Bilginin yeni duruma uygulanabilmesi sürecinde önceki öğrenilmiş bilgilere ihtiyaç duyulur. Bu bilgi sağlam ve iyi öğrenilmiş bir bilgi olmalıdır. Bu şekilde öğrenen sahip olduğu bilgiyi yeni durumlara kolaylıkla aktarabilir (Aydemir ve Çiftçi, 2008).

2.9.2.4. Analiz (Çözümleme)

Bu basamakta bilginin ayrıştırılması, bütünü teşkil eden parçaların birbirleri ile olan ilişkisinin ve onu bir bütün olarak bir arada tutan yapının fark edilmesi söz

konusudur. (Beyreli ve Sönmez, 2017). Ayrıca bu basamakta sorular üst düzeyde düşünme gerektiren sorulardır. “Ayırt edebilir misin, ilişkilendirir misin?” gibi sorular kullanılır (Büyükalan Filiz, 2007).

2.9.2.5. Sentez (Birleştirme)

Bu basamakta parçaları anlamlı bir şekilde bir araya getirerek, parçaları yeni bir şekilde sentezleme ve yeni bir bütün elde etme söz konusudur (Tutkun, Demirtaş, Erdoğan ve Arslan, 2015).

2.9.2.6. Değerlendirme

Belirli ölçütler doğrultusunda belirli amaçlar için yine ölçütlere bağlı kalarak karara varma sürecidir. Bu süreç içerisinde kısa cevaplı ve çoktan seçmeli sorular uygun değildir. Daha ziyade ayrıntılı açıklamada bulunma ve raporlandırma söz konusudur (Beyreli ve Sönmez, 2017, Birgin, 2016).

2.10. Sorgulama Becerisini Geliştirmek Amaçlı Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Sosyal Bilgiler dersinde sorgulama becerisini geliştirmek amacı ile dersi daha çok renklendirecek ve öğrencilerin dikkatlerini çekecek yeni yöntem ve tekniklerin kullanılması gerekmektedir. Kullanılan bu yöntemler öğrencilerin akademik başarılarına olumlu bir şekilde etki etmektedir (Kan, 2006). Sorgulama becerilerini ele aldığımızda; bazı öğretim yöntem ve tekniklerinin sorgulama ile paralel olduğunu ve bu becerinin gelişimine katkı sağladığı düşünülmektedir. Problem çözme, beyin fırtınası, örnek olay, tartışma, münazara, soru cevap, grup çalışması, sunum yapma ve altı şapka gibi yöntemler sorgulama becerisini geliştirme açısından ele alındığında etkili olduğu düşünülen yöntemlerdir (Kaplan Parsa, 2016).

2.10.1. Problem Çözme

İnsan doğduğu andan itibaren problemlerle karşılaşır. Problemler günlük yaşamın kimi zaman merkezinde kimi zaman dışında yer alır. Bir şekilde bireyleri düşünmeye iter. Sorunlar üzerinde; basit, karmaşık, kolay ya da zor, etkili bir çözüm arayışı söz konusu edilir. Bu bağlamda bireye problem çözme bağımsızlık duygusu kazandırarak, sorumluluk alma gücünü kazandırır. Gerçek problemlerle karşılaşma

ve derinlemesine düşünme yaratıcılığı geliştirir. Birey bu süreçte yeteneklerini keşfeder, geliştirir ve güçlükleri çözüme ulaştırır (Kılıç ve Samancı, 2005).

Sorgulamada problem çözümünde bilimsel araştırma basamakları; problemi belirleme, problemi tanımlama, hipotez oluşturma, veri toplama, hipotezi test etme, sonuçları yorumlamadır. Sorgulama becerilerinin öğrencilere bilişsel alanın uygulama analiz, sentez düzeyindeki davranışları kazandırmada ve duyuşsal alanın analiz ve sentez özelliklerini geliştirmede kullanılır (Fansa, 2012)

2.10.2. Beyin Fırtınası

Herhangi bir olay, olgu veya konu hakkında bir problem belirlenir. Belirlenen problemin çözümüne ulaşmak için öğrencilerin o an aklına ilk geleni dile getirdiği öğrencilerin tamamen orijinal fikirler ürettiği bir tekniktir. Öğretmenler bu teknikte söylenenleri doğru veya yanlış diye ayırmamalıdır (Ocak, 2007). Problemin çözümüne yönelik öneriler öğrenciler ile tartışılarak kesin bir sonuca bağlanmalıdır.

Sorgulama becerisini geliştirmek için mümkün olduğunca öğrencilerin çok fazla fikir öne sürmeleri sağlanmalıdır. Fikirlerin oluşmasında öğrencilerde bir sorgulama sürecini getirmektedir. Bu nedenle beyin fırtınası tekniği bu açıdan kullanılabilir (Kaplan Parsa, 2016).

2.10.3. Örnek Olay

Örnek olay inceleme yönteminde gerçek yaşamdan bir olay veya problem sınıfa getirilir. Bu olay üzerinden öğrencilerin bilgi toplamaları sağlanır. Edindikleri bilgileri analiz ederek bir plan hazırlarlar. Bu plan dahilinde öğrenciler farklı çözüm yolları bulmaya çalışırlar. Daha sonrada yaşanan bu süreci değerlendirirler (Fırat Durdukoca, 2016).

Sorgulama becerilerini geliştirmek için örnek olay yöntemi sorgulamanın temelini oluşturan merak uyandırma ve dikkat çekme amacıyla kullanılabilir (Kaplan Parsa, 2016). Ayrıca gerçek yaşam problemlerinin nasıl çözüleceği hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlar.

2.10.4. Tartışma

Tartışma yöntemi, bir konu üzerinde düşünme, konunun daha iyi anlaşılır olma ve kavranabilmesini sağlayan bir yöntemdir. Öğrencilerin eksik kaldıkları yerlerde

konuyu derinlemesine anlamayı sağlar. Bu yöntem ile öğrencilerin fikir yürütebilme, dinleme, sorgulama, değerlendirme, anlatılanları daha iyi kavrayabilme, hitabet gücü, konuşma kabiliyeti ve medeni cesaret gibi çeşitli becerileri daha iyi geliştirmektedir (Sarıgöz, 2013).

Tartışma yönteminde sürekli iletişim halinde olacaklarından dolayı bireyler arasındaki hoşgörüyü sağlar. Bireylerin bilgiyi açığa çıkarmalarına, sorgulamalarına, eleştirmelerine olanak sağlar. Bu nedenle sorgulama becerilerini geliştirme açısından kullanılabilir bir yöntemdir (Kaplan Parsa, 2016).

2.10.5. Soru-Cevap

Soru cevap yöntemi ile öğrencilerin bir konu hakkında bilgi edinmeleri ve yorum yapmaları sağlanır. İşlenen konuya hakim olma, konuyu sentezleme bağlamında önemlidir. Bir problemin çözümünde sonuca ulaşma açısından da açık uçlu soruların sorulup cevaplanması gerekmektedir (Kan, 2006).

Soru cevap yöntemi ile öğrencilerin konuları anlaması daha kolay bir hale girer. Öğrencilerin düşünmelerini sağlar ve üst düzey düşünme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Öğrenme ve öğretme sürecinde, öğrencilerin geri dönüt almalarını sağlar. Öğrencilerin fikirler arasında bağlantı kurmasını sağlar ve merakını artırır (Büyükalın Filiz, 2009). Bu nedenle sorgulama becerilerinin gelişim aşamalarının tümünü kapsadığından kullanılan bir yöntemdir.

2.10.6. Grup Çalışması

Bir konu hakkında heterojen gruplar oluşturulur ve grup içindeki öğrenciler takım halinde çalışırlar. Öğretmenlerin grup çalışmalarını sıkça kullanılmasının amacı öğrencilerin sosyal gelişimlerini sağlamaktır (Şimşek, Örtün, Topkaya ve Yıllar, 2014).

Grup çalışmaları ile öğrenciler bilimselliğe teşvik edilir. Öğrencilerin bilimsel düşünmeleri sağlanır ve bilimsel sorgulama yapmalarına olanak tanınır. Sürekli iletişim halinde olmaları nedeni ile grup arkadaşlarına karşı empati kurma becerileri gelişir. Bu nedenle sorgulama becerilerinin gelişmesinde bilimsel sorgulama ve empati kurma açısından kullanılan bir yöntemdir (Kozcu Çakır, Ballıel ve Sarıkaya, 2013).

2.10.7. Sunum Yapma

Sunum yapma, bir konu hakkında bilgi vermeye yöntemidir. Sorgulama becerisini kazandırmada en son basamakta diğer öğrenciler için yeni fikirlerin ortaya çıkmasına örnek olma amacıyla kullanılır (Kaplan Parsa, 2016).

2.10.8. Altı Şapka

Altı şapka tekniğinde altı farklı renkte şapka bulunmaktadır. Her renk altı farklı bakış açısını temsil eder. Bu şapkaları takarak her öğrenci şapkaların yansıttığı düşünceleri ortaya koyarlar. Öğrenciler taktıkları her şapkada kendilerine soru sorarlar ve cevaplarlar (Kırmızı, 2012). Öğrencilerin farklı bakış açıları ile bakabilmelerini sağlamaktadır. Bu nedenle sorgulama becerilerini geliştirme açısından kullanılabilir bir yöntemdir. Çünkü sorgulayan, eleştiren ve olaylara geniş bir perspektiften bakabilen bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Orhan, Kırbaş ve Topal, 2012).

2.10.9. Münazara

Münazara tekniği, bir konu üzerinde belli kural ve yöntemlere uyularak yapılan tartışmadır (<http://sozluk.gov.tr/>). Sorgulayarak ve eleştirel düşünerek gerçeği arama sürecini kapsar. Öğrencilerin yeni fikirlere açık olmalarını ve çok yönlü düşünmelerini sağlar. İletişim becerilerini güçlendirir. Konuya hakim olmalarına katkı sağlar. Ortaya atılan her düşüncenin doğru olmadığına, sorgulanması gerektiğine inanan bireyler olmalarına yardımcı olur. Bu nedenle sorgulama becerilerini geliştirme açısından kullanılabilir bir yöntemdir (Çabuk ve Yeni, 2016).

2.11. İlgili Çalışmalar

Sorgulama becerileri konusunda Türkiye’de ve yurt dışında pek araştırma yapılmamıştır. Yapılan araştırmalar sorgulamaya dayalı öğrenme konu temalıdır.

2.11.1. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Sorgulama becerileri konusunda Türkiye’de yapılan çalışmalar incelendiğinde daha çok Fen ve Teknoloji dersine yönelik çalışmalar vardır. Bu çalışmalar daha çok “Araştırma ve Sorgulayıcı Öğrenme” üzerinde yoğunlaşmaktadır, öğretmen

adaylarının veya öğrencilerin daha çok akademik başarılarına etkisi ve sorgulama sürecini etkileyen faktörler üzerinde durmaktadır.

Aldan Karademir ve Saracaloğlu (2013), “Sorgulama Becerileri Ölçeği’nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması” isimli çalışmada öğretmen adaylarının sahip oldukları sorgulama becerilerinin belirlendiği herhangi bir araştırma ile karşılaşılmadığından dolayı sorgulama becerileri ölçeğini geliştirmeyi amaçlamışlardır. Araştırma verilerine ise ilgili alan yazın taranarak ve öğretmen adaylarının sorgulama konulu kompozisyonları değerlendirilerek madde havuzu oluşturulmuş ve fen bilgisi, sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenliği 4.sınıf 425 öğrencinin katılımı ile ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda; 14 madde ve “bilgi edinme”, “bilgiyi kontrol etme” ve “özgüven” 3 boyutundan oluşan öğretmen adaylarının sorgulama becerilerini ölçen, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı haline almıştır.

Aldan Karademir (2013), “ Öğretmen Adaylarının Sorgulama ve Eleştirel Düşünme Becerilerinin Öğretmen Öz Yeterlik Düzeyine Etkisi” isimli doktora tezinde öğretmen adaylarının sorgulama ve eleştirel düşünme becerilerinin öğretmen öz yeterlik düzeyine etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma verilerine fen bilgisi, sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenliği 4.sınıf 747 öğrenci ile karma yöntem kullanılarak ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda; öğretmen adaylarının sorgulama ve eleştirel düşünme becerileri ortalamanın üzerinde, öz yeterlikleri ortalama düzeyde olduğu ve sorgulama becerileri cinsiyet, öğrenim görülen ana bilim dalı ve anne eğitim durumuna göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının baba eğitim durumları ise “özgüven” alt boyutu dışında farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının sorgulama ve eleştirel düşünme becerileri öğretmen öz yeterliği üzerinde zayıf bir etkiye sahiptir.

İlter (2013), “Sosyal Bilgiler Dersinde Sorgulayıcı Araştırma Tabanlı Öğrenme Modeli: Başarı ve Öğrenmede Kalıcılığın İncelenmesi” isimli çalışmada sorgulayıcı araştırma tabanlı öğrenmenin öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma verilerine Bayburt ili bir devlet okulunun 5.sınıf 54 öğrenci ile yarı deneysel desen kullanılarak ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda; sorgulayıcı araştırma modelinin öğretmen klavuz kitabındaki

etkinlikler ile işlenmenin öğrencilerin akademik başarılarına ve öğrenmede kalıcılık düzeylerine yüksek derecede farklılık oluşturduğu tespit edilmiştir.

Bayır ve Köseoğlu (2013), “Kimya Öğretmen Adaylarında Sorgulayıcı Araştırma Odaklı Öğretime İlişkin Anlayış Oluşturma” isimli çalışmasında kimya öğretmen adaylarının sorgulayıcı araştırma odaklı kimya öğretimi çalışmayı geliştirmesi ve geliştirilen bu anlatışın incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma verilerine kimya öğretmenliği son sınıf öğrencileri 20 kişi ile mülakat ve yazılı dökümanlar kullanılarak içerik analizi metodu ile ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda; sorgulayıcı araştırma odaklı öğretim hakkında öğretmen adayları yöntemin yapısına ve öğrenciye kazanımlarına odaklandığı ve yöntemin niteliklerinin de farkına varıldığı tespit edilmiştir.

Çavuşlu (2014), “Fen ve Teknoloji Öğretmen Adaylarının Araştırma-Sorgulamaya Dayalı Öğretim Hakkındaki Görüşleri” isimli yüksek lisans tezinde fen bilgisi eğitimi alan öğretmen adaylarının araştırma-sorgulamaya dayalı öğrenme yaklaşımı hakkında görüş ve öz-yeterliklerini sınıf düzeyi ve cinsiyet değişkenleri açısından belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma verilerine 6 farklı eğitim fakültesinde öğrenim gören 564 öğretmen adayı ile ölçek kullanılarak ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda; araştırma-sorgulamaya dayalı öğretim yöntemi hakkında görüşler ve cinsiyetler arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda görüşler ve öğrenim görülen sınıflar arasında da anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Kırıktaş ve Ünal Çoban (2016), “Çoklu Zeka Destekli Sorgulama Uygulamalarının Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşüncelerine ve Akademik Başarılarına Etkisi” isimli çalışmasında çoklu zeka destekli sorgulama uygulamasının fen bilgisi öğretmen adaylarının eleştirel düşünme ve akademik başarılarına etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma verilerine Batı Anadolu’daki devlet üniversitelerinin birinde öğrenim gören 63 fen bilgisi öğretmen adayı ile yarı deneysel desen kullanılarak ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda; çoklu zeka sorgulama yöntemi ile ders alan öğretmen adaylarının eleştirel düşünme becerileri gelişimi ve akademik başarılarının artmasında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kaya ve Yılmaz (2016), “Açık Sorgulamaya Dayalı Öğrenmenin Öğrencilerin Başarısına ve Bilimsel Süreç Becerilerinin Gelişimine Etkisi” isimli çalışmasında açık sorgulamaya dayalı öğrenimin 7.sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına ve bilimsel süreç becerilerinin gelişimine etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma verilerine bir devlet okulunun 7.sınıflarından oluşan ve rastgele seçilen 2 şubesinden 65 öğrenci ile karma yöntem ile ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda; nicel verilerin analizinde deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur, nitel verilerin analizinde ise öğretmenin etkinlikler sırasında öğrencilere ne zaman ve ne kadar destek sağlaması konusunda kararsızlıklar yaşamıştır. Öğrencilerin akademik başarılarını artırmak ve bilimsel süreç becerilerini geliştirmek için açık sorgulamaya dayalı öğrenmenin fen bilgisi derslerinde kullanılması önerilmektedir.

Öz (2015), “Araştırma ve Sorgulamaya Dayalı Etkinliklerle Desteklenmiş Bilim Merkezi Uygulamalarının 7.Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarına, Bilim Okuryazarlıklarına ve Sorgulayıcı Düşünme Becerilerine Etkisi” isimli yüksek lisans tezinde araştırma-sorgulamaya dayalı etkinliklerle desteklenmiş bilim merkezi uygulamalarının 7. sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına, bilimsel okuryazarlık düzeylerine ve sorgulayıcı öğrenme becerilerine etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma verileri bir ortaokulun 7.sınıflarından 2 şubesinden 58 öğrenci ile ön-test son-test kontrol gruplu yarı deneysel desen ve ölçekler ile belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda; öğrencilerin temel bilimsel okuryazarlık düzeyinin “bilimin doğası” alt boyutunda olumlu veya olumsuz yönde bir değişiklik meydana getirmediği, “bilim-teknoloji-toplum” alt boyutunda ise olumlu yönde anlamlı değişim tespit edilmiştir. Öğrencilerin akademik başarılarını arttırmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin sorgulayıcı öğrenme becerilerinin “doğruluğunu sorgulayan algılar” ve “olumsuz algılar”a ilişkin düzeylerinin gelişmesinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Taşkoyan (2008), “Fen ve Teknoloji Öğretiminde Sorgulayıcı Öğrenme Stratejilerinin Öğrencilerin Sorgulayıcı Öğrenme Becerileri, Akademik Başarıları ve Tutumları Üzerindeki Etkisi” isimli yüksek lisans tezinde öğrencilerin sorgulayıcı öğrenme becerileri, akademik başarıları ve Fen Bilgisi dersine yönelik tutumları

üzerindeki etkilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma verilerine İzmir ili bir devlet okulunun 7.sınıf 36 öğrenci ile deneysel bir çalışma yürütülerek daha sonra açık uçlu sorular ile hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda; uygulamadan önce deney ve kontrol gruplarında öğrencilerin başarı testi, sorgulayıcı öğrenme becerileri algıları ve fene yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Uygulamadan sonra ise deney grubu öğrencilerinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Fene yönelik tutumlarında ise iki grupta da farklılık tespit edilmemiştir. Deney grubundaki öğrencilerde ise sorgulayıcı öğrenme becerileri etkililiğini desteklemektedir.

Gürkan ve Babadoğan (2002), “Sorgulayıcı Öğretim Stratejisinin Akademik Başarıya Etkisi” isimli çalışmasında sorgulayıcı öğretimin kullanıldığı bir öğretim süreci ile anlatım yönteminin kullanıldığı öğretim sürecinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırma verilerine Ankara Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği ve din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği 1.sınıf 234 öğrenci ile yarı deneysel desen modeli kullanılarak ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda; deney grubunda yorumlama da anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Sorgulayıcı öğrenme stratejisinin öneminde ortaya çıkarmaktadır.

Tanışlı (2013), “İlköğretim Matematik Öğretmeni Adaylarının Pedagojik Alan Bilgisi Bağlamında Sorgulama Becerileri ve Öğrenci Bilgileri” isimli araştırmasında sorgulayabilme ve sorguladıkları öğrencilerin düşüncelerini analiz edebilmebecerilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın verileri ilköğretim matematik öğretmenliği 3. Sınıf 39 öğretmen adayının bir ilköğretim öğrencisi ile gerçekleştirdikleri görüşme dökümleri, klinik görüşme video kayıtları, öğrencilere ilişkin hazırlanan raporlar ve adayların tuttıkları günlükler ile oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda; öğretmen adaylarının soru hazırlama ve sorgulama becerilerinin yeterli düzeyde olmadığını belirtmiştir.

İnel Ekici (2016), “Ortaokul Öğrencilerinin Bilimsel Sorgulama Becerileri Algılarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi” isimli çalışmasında ortaokul öğrencilerinin bilimsel sorgulama becerileri algılarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma verilerine Uşak ili merkez okullarından

seçilen 685 öğrenci ile ölçek kullanılarak tarama modeli ile ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda; bilimsel sorgulama becerileri algıların sınıf düzeyleri, cinsiyet, yaş, fen başarı notları ve anne baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Evlerde bilgisayar kullanımı, televizyonlarda yer alan bilimsel çocuk programlarını izlemeleri ve bilimsel dergi takip etmelerinin de etkili olduğu belirlenmiştir.

Karamustafaoğlu ve Celep Havuz (2016), “Araştırma Sorgulamaya Dayalı Öğrenme ve Etkililiği” isimli çalışmada kimya deneylerine yönelik araştırma sorgulamaya dayalı öğrenme destekli etkinlikler geliştirerek; bu etkinliklerin öğretmen adaylarının araştırma ve sorgulama becerileri üzerindeki etkililiğini belirlemeyi amaçlanmıştır. Araştırma verileri sınıf öğretmenliğinde öğrenim gören 2. sınıf 58 öğretmen adayı ile yarı deneysel desen ve ölçekler ile ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda; öğretmen adaylarının araştırma ve sorgulamaya dayalı fen öğretimi ile ilgili aralarında deney grubunun lehine anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Arseven, Dervişoğlu ve Arseven (2015), “Tarih Öğretmen Adaylarının Sorgulama Becerileri ile Eleştirel Düşünme Eğilimleri Arasındaki İlişki” isimli araştırmasında tarih öğretmen adaylarının sorgulama becerileri ile eleştirel düşünme eğilim düzeyleri ve aralarındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın verileri 20 üniversitede 90 tarih bölümü mezunu öğretmen adayına uygulanan ölçek ile belirlenmiştir. Araştırma tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Tarih öğretmen adaylarının sorgulama becerileri ve eleştirel düşünme eğilimleri orta düzeyde olduğu görülmüştür. Sorgulama becerileri ölçeğinin alt boyutu “bilgiyi edinme” ile eleştirel düşünme eğilimleri ölçeğinin alt boyutu “analitiklik” boyutunun ortalamasının üstünde olduğu görülmüştür. Öğretmen adaylarının iki ölçek üzerinden aldıkları puanlara bakıldığında sorgulama becerileri ile eleştirel düşünme becerileri arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Tuncer, Yanpar Yelken ve Tanrıseven (2018), “Felsefe Grubu Öğrencilerinin Akademik Motivasyonları ile Sorgulama Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” isimli araştırmasında felsefe grubu öğrencilerinin akademik motivasyonları ve sorgulama becerileri arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenler ile

incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma verilerine bir devlet üniversitesinde öğrenim gören 4. Sınıf 73 felsefe bölümü öğrencisi, aynı üniversitede formasyon eğitimi alan 11 felsefe bölümü mezunu ve 49 sosyoloji bölümü mezunu olmak üzere 133 öğretmen adayına ölçek uygulanarak ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda; felsefe grubu öğrencilerinin akademik motivasyon ve sorgulama becerilerinin iyi düzeyde olduğu ve akademik düzeyleri ile sorgulama becerileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Sorgulama becerisi düzeyleri arasında yaş değişkenine göre de anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Batdı ve Semerci (2012), “Derslerde İstasyon Tekniği Uygulamasının Yansıtıcı Sorgulaması” isimli araştırmasında istasyon tekniği uygulamasının yansıtıcı sorgulaması sonucunda neler olduğu, tekniği uygularken gözlemlenen özellikler, eksik kalan yönler ile ilişkin öneriler ve tekniğin olumlu veya olumsuz yönlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma verilerine bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinden Öğretim İlke ve Yöntemleri dersini alan toplam 86 öğrenci ile durum çalışması yapılarak görüşme soruları betimsel analiz yöntemi ile ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda; istasyon tekniğinin öğrencilerde motivasyonu arttırdığı ve kalıcı öğrenmeyi sağladığı tespit edilmiştir.

2.11.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Shih, Chuang ve Hwang (2010), “An Inquiry-based Mobile Learning Approach to Enhancing Social Science Learning Effectiveness” isimli çalışmada sorgulamaya dayalı mobil öğrenme sistemi ile yenilikçi yaklaşımı değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırma verilerine 5.sınıf olan 33 öğrenci ile karma yöntemde gözlem, anket ve grup görüşmeleri ile ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda; sorgulamaya dayalı mobil öğrenme ile öğrencilerin öğrenmeleri açısından anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

Minner, Levy ve Century (2009), “Inquiry-Based Science Instruction—What Is It and Does It Matter? Results from a Research Synthesis Years 1984 to 2002” isimli çalışmada araştırma sorusuna cevap vermek için 1984 ve 2000 yılları arasında yapılan çalışmalardan elde edilen bulguları sentezlemeyi amaçlamıştır. Araştırma

verilerine karma yöntem kullanılarak 138 analiz çalışmasından elde edilen çeşitli bulgular ile ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda; sorgulamaya dayalı öğretim uygulamalarını özellikle öğrencinin aktif düşünmesini ve verilerden sonuç çıkarabilmesi açısından anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Daha geleneksel ve pasif teknikler kullanan yöntemlere göre daha yüksek bir farklılık tespit edilmiştir.

Sabbagh (2009), “Instruments and Implements of Enquiry Based Learning” isimli çalışmasında sorgulamaya dayalı öğrenmeyi tanıtmayı ve öğretmenlerin sınıflarda kullanmasına yardımcı olan faktörleri incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma verileri bugüne kadar sorgulamaya dayalı öğrenme ile ilgili popüler yayınların literatür taraması yapılarak elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda; sorgulamaya dayalı öğrenmenin okulların oluşumunda, okulların varlığını sürdürmede, okul liderlerinin sorgulamalarını güçlendirmede ve öğrencilere model olmada gerekli olduğu tespit edilmiştir. Sorgulama, hem öğrenciler için hemde okulda görev yapan yönetici ve öğretmenler için uygulanması gereken bir okul kültürüdür.

Kim (2015), “An analysis of teacher question types in inquirybased classroom and traditional classroom settings” isimli yüksek lisans tezinde öğretmenlerin konuşma süresi, soru türleri ve tartışma tabanlı sorgulama sınıfları ile geleneksel sınıflar arasındaki farklılıkları incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma verilerine 60 öğretmenin katılımı ve istatistiksel testlerin analizi ile ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda; tartışmaya dayalı sorgulama sınıfları ile geleneksel sınıflar arasında yüksek bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Tartışmaya dayalı sorgulamada öğretmenler daha az konuştukları fakat geleneksel sınıflardaki öğretmenlerden daha sık açık uçlu sorular sordukları tespit edilmiştir. Tartışmaya dayalı sorgulama sınıfında bulunan öğrencilerin yanıtları geleneksel sınıftaki öğrencilere oranla daha üst düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Kumari, Arora ve Tiwari (2015), “Impact of Inquiry-based teaching model on Academic Achievements in Social Science subject of 9th class student of secondary Schools located in urban area” isimli çalışmasında sorgulamaya dayalı sosyal bilimler öğretimi ve geleneksel sosyal bilimler öğretimini karşılaştırmayı amaçlamıştır. Araştırma verileri hem kırsal hemde kentsel alanlara ait farklı

okullardan 9.sınıf 60 öğrenci ile deneysel desen metodu kullanılarak ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda; sorgulamaya dayalı öğretim ile ders işleyen öğrencilerin geleneksel öğretim modeline göre daha fazla gelişme gösterdiği tespit edilmiştir.

Abdi (2014), “The Effect of Inquiry-based Learning Method on Students’ Academic Achievement in Science Course” isimli çalışmasında sorgulamaya dayalı öğrenme yönteminin öğrencilerin fen dersindeki akademik başarıları üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma verilerine bir okulun iki farklı 5.sınıftan 40 öğrenci ile deneysel desen modeli kullanılarak ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda; sorgulamaya dayalı öğrenme yoluyla eğitim alan öğrencilerin, geleneksel yöntemle eğitim alan öğrencilerden daha yüksek puanlar aldığı tespit edilmiştir.

Harlen (2014), “Helping children’s development of inquiry skills” isimli çalışmasında öğretmenlerin çocukların sorgulama yoluyla dünyanın bilimsel yönlerini anlamalarını geliştirmelerine nasıl yardımcı olabileceğini göstermeyi amaçlamıştır. Bu süreçte sorgulama becerilerinin önemini göstermek için sorgulama yoluyla öğrenme modeli sunulur ve kullanılır. Öğretmenlere bu becerilerinin geliştirmesinde teşvik amaçlı öneriler ve örnek sorular verilmiştir.

Beshears (2012), “Inquiry-Based Instruction in the Social Studies: Successes and Challenges” isimli yüksek lisans tezinde öğretmenlerin sosyal bilgilerde sorgulamaya dayalı öğretimin algılarını anlamaları, kullandıkları yöntemleri araştırmak, sorgulamaya dayalı birimlerin öğretime etkisini değerlendirmek ve uygulama boyunca öğretmenlerin zorluk ve başarılarını tespit edebilmeyi amaçlamıştır. Araştırma verilerine 11 öğretmen katılarak nitel bir metod ile yarı yapılandırılmış görüşme formu ve odak grup görüşmeleri ile ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda; öğretmenlerin öğretme ve öğrenme algıları, özellikle de sorgulamaya dayalı öğretim hakkındaki düşünceleri uygulama sırasında değiştiği tespit edilmiştir. Sorgulamaya dayalı öğrenme ile öğretmen merkezli anlayıştan öğrenci merkezli bir anlayışa geçtikleri belirlenmiştir.

McRae-Jones (2017), “Using Inquiry-Based Instructional Strategies to Increase Student Achievement in 3rd Grade Social Studies” isimli yüksek lisans tezinde sorgulamaya dayalı öğretim stratejilerinin uygulanması sonucunda sosyal bilgiler

dersinde öğrencilerin akademik başarısına etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma verilerine büyük bir kentsel okulun 3. Sınıf 22 Afrikalı-Amerikalı öğrenci ile karma metod kullanarak ulaşılmıştır. Araştırmanın sonucunda; sorgulamaya dayalı öğretim stratejilerinin uygulanması sonucunda sosyal bilgilerde öğrenme etkisine ve öğrencilerin akademik başarısına bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Ancak sorgulamaya dayalı öğretim stratejilerinin kullanılması öğretmen pedagojisinin gelişimine katkı sağlamıştır.

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sorgulama becerilerine ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışıldığından nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda bulgular derinlemesine açık uçlu mülakatlar, doğrudan gözlem ve yazılı dökümanlar olmak üzere 3 şekilde toplanır (Patton, 2014). Nitel araştırma, insanların doğal ortamlarında bütüncül bir bakış açısıyla deneyimlerinin, olay, olgu veya algıların farklı yöntemlerle verilerin elde edildiği ve yorumlandığı bir araştırma türüdür (Işıkoğlu, 2005: s.159).

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda en yaygın kullanılan yöntem görüşme tekniğidir. Görüşme tekniğinde insanların deneyimlerini, olay olgu veya durumlara karşı duygu, düşünce ve bakış açılarını ortaya çıkarmaya çalışan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi ile yorumlanmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmamızın çalışma grubunu Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi; Sosyal Bilgiler Öğretmenliği 12 kız, 11 erkek toplam 23 öğretmen adayı oluşturmaktadır.

Araştırmada çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örneklem ve ölçüt örnekleme yöntemleri kullanılmıştır. Amaçlı örneklem seçimindeki mantık, araştırmanın daha derinlemesine yapılabilmesi için bilgi zengini durumlar seçmektir. Ölçüt örnekleme yöntemindeki temel anlayış ise, önceden belirlenmiş ölçütlerin karakteristik özelliklerini gösteren veri sistemindeki tüm durumların derinlemesine nitel analizidir (Patton, 2014). Bu kapsamda bu araştırmada şu ölçütler belirlenmiştir:

- Farklı sınıf seviyelerinden olmaları,
- Sosyal Bilgiler Öğretmenliği AnaBilim Dalı'nda öğrenim görmeleri,

- Cinsiyete göre eşit dağılımda olmaları,
- Farklı ekonomik gelir düzeylerine sahip ailelerin çocukları olmaları,
- Farklı ikamet yerlerine ait olmaları,
- Ayrıca nitelikli verilerin elde edilmesi amacıyla öğrencilerin gönüllü katılımları sağlanmıştır.

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada cinsiyet ve bölüm bilgilerine ilişkin bir kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sorgulama becerileri düzeyleri, düzeylerini etkileyen faktörleri, sorgulama sürecinde öğrenme ortamında karşılaştıkları problemleri, sorgulama becerilerini geliştirmek için yapılması gerekenler ve kullanılan yöntem-teknikleri öğretmen adaylarının görüşleriyle belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Görüşme formunun hazırlanması ve uygulanması sürecinde alanyazın taraması yapılarak sorgulama becerileri düzeyleri, sorgulama becerilerini geliştirme yolları, bilgiyi kontrol etme, özgüven, karar verme faktörleri ve bu faktörlerin temel özellikleri belirlenmiştir. Belirlenen ölçütler doğrultusunda 25 soruluk taslak form oluşturulmuş Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda öğrenim gören 6 sosyal bilgiler öğretmen adayına 4 sosyal bilgiler öğretmenine uygulanmıştır. Taslak formun kapsam geçerliliğini belirlemeye yönelik 4 konu alan uzmanı, bir Türkçe alan uzmanı ve bir ölçme değerlendirme alan uzmanından görüş alınmıştır. Alınan görüşler doğrultusunda sorularda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Taslak formu amaç, uygunluk ve anlaşılabilirlik bakımından kontrol etmek maksadıyla 6 sosyal bilgiler öğretmen adayı ile ön görüşme yapılmıştır. Eleştiriler ve öneriler doğrultusunda görüşme soruları üzerinde düzenleme yapılmıştır. Ayrıca taslak form üzerinde 4 konu alan uzmanı ile yeniden görüşülerek formun son şekli verilmiştir.

25 sorudan oluşan görüşme formu düzeltme ve öneriler doğrultusunda 14 soruya düşürülmüş, 23 sosyal bilgiler öğretmen adayı ile asıl uygulama yapılmıştır. Araştırmanın alt problemleri görüşme sorularının temel kategorilerini

oluşturmaktadır. Görüşme soruları ve bu soruların dâhil olduğu temel kategoriler (alt problemler) aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 4: Görüşme Soruları ve Temel Kategoriler

Temel Kategoriler	Görüşme Soruları
Sorgulama Tanım ve Yeterlilikleri	Sorgulama nedir? Tanımlayınız. Sahip olduğunuz sorgulama becerisi için kendinizi nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizi etkileyen faktörler nelerdir? Sizce sorgulama yapmak için özel zaman ve çabaya ihtiyaç var mıdır? Bu konuda bireysel olarak neler yaptığınızı anlatır mısınız?
Sorgulama Becerilerinin Önemi	Sorgulama becerilerinin geliştirilmesi sizce nasıl bir öneme sahiptir? Sorgulama diğer becerilerden farklı mıdır? Neden?
Sorgulama Becerilerini Geliştirme Yolları	Sizce sorgulama becerilerini geliştirmek için neler yapılabilir? Öğrencileri sorgulamaya dahil etmenin yolları var mıdır? Nasıl dahil edebilirsiniz? Açıklayınız
Bilgiyi Kontrol Etme	Problem çözümünde sonuca ulaştığınız taktirde, farklı çözümlere ilişkin alternatifler arar mısınız? Edindiğiniz bilginin yanlış olduğu söylenildiğinde neler yaparsınız? Elde edinilen bilgiyi doğrulamak için hangi yollara başvurursunuz? Bir bilginin veya verinin doğruluğunun ölçütü sizce nelerdir?
Sorgulama Sürecinde Karşılaşılan Problemler ve Özgüven	Sorgulama sürecinde sahip olduğunuz özgüveni değerlendirir misiniz? Bu süreçte özgüveninizin yüksek/düşük olmasını etkileyen faktörler sizce neler olabilir? Öğrenme ortamında bilgiyi sorgulama sürecinde çekinmeden sorularınızı sorup, kendi düşüncelerinizi rahatça ifade edebiliyor musunuz?

Katılımcılar ile yapılan görüşmeler yaklaşık olarak 30-35 dk sürmüştür. Katılımcılar görüşmeye başlamadan önce görüşmenin konusu, amacı ve süreci hakkında bilgilendirilmiştir. Görüşmelerin tamamı gönüllülük esasına dayanarak öğretmen adaylarından randevu alınarak yüzyüze görüşmelerle toplanmıştır. Görüşmeler katılımcıların izinleri doğrultusunda ses kaydı cihazına kaydedilmiştir. Kaydedilen ses kayıtları araştırmacı tarafından transkript edilmiştir. 23 görüşmeden elde edilen veriler içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Mevcut durumun daha iyi yansıtılması için de betimsel analiz yapılmıştır. Süreç içerisinde öğretmen adayları üzerinde herhangi bir yönlendirme yapmamak ve yalnızca öğretmen adaylarının

algılarını ortaya çıkarabilmek için konu ile ilgili bir metin okutma veya belgesel film izletme gibi herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Nitel verilerde iç güvenilirliği sağlamak için veriler bir alan uzmanı ile sürekli olarak tartışılmıştır. Ortaya çıkan kodlar 2 alan uzmanı tarafından incelenmiştir. Alan uzmanlarının verdikleri öneriler ile form şekillendirilmiştir. Araştırmanın dış güvenilirliğini artırmak için araştırma sürecinde yapılanlar ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin analizi ve yorumlanması tanımlanmıştır. Araştırmanın basamaklarına ve sonuçlarına ilişkin ayrıntılı açıklamalara yer verilmiştir.

Araştırmada nitel verilerde güvenilirlik; “Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)” formülü dikkate alınarak (Miles ve Huberman, 1994) $Güvenirlik = 58 / (58+2) = 0.90$ olarak hesaplanmıştır. Ayrıca Miles ve Huberman’a (1994) göre, uzman ve araştırmacı değerleri arasındaki uyumun %90’a yaklaşması ya da %90’ı geçmesi durumunda arzu edilen düzeyde bir güvenilirlik sağlanmış olmaktadır.

3.4. Verilerin Analizi

Öğretmen adaylarının “sorgulama becerilerine ilişkin görüşleri” üzerinde algıların belirlenmesi için yapılan görüşmelerden elde edilen veriler araştırmanın amacı doğrultusunda nitel analiz yöntemlerinden içerik analizi ve betimsel analiz ile yorumlanmıştır. İçerik analizi, bireylerin davranış ve tutumlarını belirlemek amacıyla kullanılır. Sistemik bir şekilde kodların oluşturulup kategorilenmesi ve sonuçların tablolaştırılmasını kapsar (Büyüköztürk ve ark., 2016). Betimsel analiz ise içerik analizi ile ulaşılan verilerin kavram ve temalarını yorumlamayı kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Gönüllülük esasına dayanarak yapılan görüşmeler, 23 öğretmen adayının rızası alınarak önce kayıt altına alınmıştır. Daha sonra yazılı doküman haline getirilmiştir ve verilerin tamamı incelenerek içerik analizi ile geçici kodlar oluşturulup geçici kategoriler belirlenmiştir. Belirlenen geçici kodlar ve kategoriler 2 alan uzmanı ile tartışılmış ve eleştiriler doğrultusunda yeniden şekillendirilmiştir. Kategorilere uymayan veriler ve sapan durumlar dikkatle incelenmiştir. Kategorilerin düzenlenip tablolaştırılmasının ardından okuyucuların anlayacağı şekilde açıklamalar yapılmıştır ve bulgular yorumlanmıştır. Görüşlerin

kime ait olduğu belirtilirken, 6đretmen adayları için 61, 62, ...623 kodları kullanılmıştır. Veriler belirlenen kodlar, temalar 6zerinden frekansa ve doğrudan alıntılara yer verilerek açıklanmıştır.

IV. BÖLÜM

4.BULGULAR VE YORUM

4.1. Birinci Alt Problemle İlgili Bulgular

Bu bölümde öğretmen adaylarının sorgulama kavramının tanımına ilişkin görüşlerine ait bulgular Tablo 5’de yer verilmiştir.

4.1.1. Öğretmen Adaylarının Sorgulama Becerileri Kavramına Yönelik Tanımlarına İlişkin Bulgular

Tablo 5: Sorgulama Kavramının Tanımına İlişkin Öğretmen Adayı Görüşleri

Kategori/Tema	Kod Adı	Katılımcılar	f
Bilgi edinme	Araştırma	Ö2, Ö3, Ö6, Ö9, Ö10, Ö13, Ö15, Ö17, Ö22	9
	Merak etme	Ö4, Ö13, Ö17,	3
	Soru sorma	Ö5, Ö6, Ö7, Ö10, Ö16, Ö20, Ö18, Ö21	8
	Soru sorarak var olan düzen hakkında bilgi almak	Ö5	1
	Sorulan soruları cevaplamak	Ö1	1
	Öğrenmeyi sağlayan süreç	Ö7	1
	Bilginin doğruluğu	Davranışların doğru veya yanlışlığını düşünme süreci	Ö8
Doğruluğundan şüphe etme		Ö14	1
Doğruluğunu araştırma		Ö12, Ö19	2
Sorular sorarak bilginin doğruluğunu ölçme		Ö11	1
Bilgiyi değerlendirme		Olaylar arasında bağlantı/ilişki kurmak	Ö10
	Olumlu ve olumsuz yönleri bakabilmek	Ö23	1
	Sonuçları belirlemek	Ö10	1
	Var olan bir düzen içerisinde düzeni sorgulamak	Ö5	1
	İç muhakeme yapmak	Ö10	1
Toplam			33

*Her öğretmen adayı birden fazla temaya ifade belirttiği için kaynak toplamı katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 5’de görüldüğü üzere öğretmen adaylarının sorgulama becerilerini tanımlamaya ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde, çeşitli boyutlarda algılandığı görülmektedir. Öğretmen adayları sorgulama becerilerini “bilgi edinme”, “bilginin doğruluğu” ve “bilgiyi değerlendirme” olmak üzere üç temada tanımlamışlardır. Bu görüşler arasında “bilgi edinme” (f=23) en yüksek frekansa sahiptir. En düşük frekans ise “bilginin doğruluğu” ve “bilgiyi değerlendirme” (f=5) olduğu görülmektedir.

Öğretmen adayları bilgi edinme temasında en fazla araştırma ve soru sorma ve merak etme; en az ise soru sorarak var olan düzen hakkında bilgi alma, sorulan soruları cevaplama ve öğrenmeyi sağlayan süreç olmak üzere 6 kod tanımlamışlardır. Öğretmen adaylarının ifade ettikleri tanımlara ilişkin dikkat çeken görüşleri aşağıda belirtilmiştir.

“Sorgulama becerisi; bir durum veya olayın sebeplerine, özüne, gerekçelerine ve değişkenlerine ulaşma sürecidir. Bu saydıklarına ulaşırken yapılan faaliyet olarak tanımlanabilir.” (Ö2)

“Sorgulama bir kişinin olay, olgu veya hadise karşısında onun doğru olup olmadığını direk kabul etmeden onun hakkında sorular geliştirmesidir.” (Ö6)

“Sorgulama bir şeye körü körüne bağlanmak yerine onun ne olduğunu, nasıl olduğunu incelemek ve araştırmaktır.” (Ö9)

“Sorgulama araştırma ve eleştirel düşünmedir.” (Ö15)

“Sorgulama bir konu hakkında karşıdaki ile iletişim kurarak soru cevap halinde bilgi edinme sürecidir.” (Ö16)

“Sorgulama soru sormaktır. Soru sorarak bir şeyleri öğrenme, açıklığa kavuşturmadır.” (Ö18)

“Sorgulama merak edilen bir şeyin herhangi bir şekilde veya yöntemde araştırılması, cevap aranması, o bilginin altının doldurulmasıdır.” (Ö21)

“Sorgulama bilmediğimiz bir konu, materyal, olay, olgu yani herhangi bir şey hakkında bilgi edinebilmek için bir araştırma sürecine girme olarak tanımlanabilir. O konuyu öğrenmek için belli bir çaba sarf edilmesidir.” (Ö22)

Öğretmen adayları bilgiyi doğrulama temasında davranışların doğru veya yanlışlığını düşünme süreci, doğruluğundan şüphe etme, doğruluğunu araştırma ve sorular sorarak bilginin doğruluğunu ölçme olmak üzere 4 kod tanımlamışlardır. Öğretmen adaylarının ifade ettikleri tanımlara ilişkin dikkat çeken görüşleri aşağıda belirtilmiştir.

“Sorgulama insanın zihninde yaptığı davranışları ne yönde doğru yaptığını ne yönde uygun olduğunu düşünme sürecidir.” (Ö8)

“Sorgulama herhangi bir görüş, fikir, bir olgu ve olay hakkında olumlu veya olumsuz, pozitif veya ters yönde, yeni bir bilgiyi veya eski bir bilgiyi sorular sorarak doğruluğunu ölçmektir.” (Ö11)

“Sorgulama karşılaştığımız herhangi bir durumun, bilginin, olayın veya olgunun doğruluğunun araştırılmasıdır.” (Ö12)

“Sorgulama bir şeyin doğruluğundan şüphe etmedir.” (Ö14)

“Sorgulama bir şeyin doğruluğunun araştırılmasıdır.” (Ö19)

Öğretmen adayları bilgiyi değerlendirme temasında olaylar arasında bağlantı/ilişki kurma, olumlu ve olumsuz yönleri bakabilme, sonuçları belirleme, var olan bir düzen içerisinde düzeni sorgulama ve iç muhakeme yapma olmak üzere 5 kod tanımlamışlardır. Öğretmen adaylarının ifade ettikleri tanımlara ilişkin dikkat çeken görüşleri aşağıda belirtilmiştir.

“...Durup düşündüğümüz anda olaylar arasındaki bağlantıyı kurmak, ilişki kurmak, nedenini araştırmak, sonuçlarını belirlemek, gerekçelerini belirlemek, soru sormaktır ve irdelemektir.” (Ö10)

“Sorgulama karşılaştığımız bir olay, bakış açısı ya da bir kavram karşısında olumlu ve ya olumsuz yönlerine bakabilmektir, eleştirel düşünmektir.” (Ö23)

Öğretmen adaylarının sorgulama becerilerini tanımlamaya ilişkin görüşlerinde, sorgulama becerilerinin alt becerilerine ilişkin tanımlar bulunmamaktadır.

Öğretmen adaylarının sorgulama becerilerini tanımlamaya ilişkin görüşlerinde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan sorgulama becerileri tanımında yer alan “doğru ve anlamlı soru sorma”, “neyi nasıl yapması”, “araştırma yapma” ve “çıkabilecek sonuçları kestirebilme” ifadeleri ile benzerlikler bulunmaktadır.

4.2. İkinci Alt Problemle İlgili Bulgular

4.2.1. Sorgulama Becerilerinin Yeterliliğine İlişkin Bulgular

Bu bölümde, öğretmen adaylarının sahip oldukları sorgulama becerilerinin gelişmişliğine ve sorgulama becerilerini etkileyen faktörlere ilişkin soru

yöneltmiştir. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplara Tablo 6 ve Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 6: Sorgulama Becerilerinin Yeterliliği

Kategori/Tema	Kod Adı	Katılımcılar	f
Sorgulama Becerilerinin Yeterliliği	Yeterli	Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12, Ö15, Ö19, Ö21	13
	Yetersiz	Ö1, Ö5, Ö11, Ö13, Ö14, Ö16, Ö17, Ö18, Ö20, Ö23	10
Toplam			23

*Her öğretmen adayı birden fazla temaya ifade belirttiği için kaynak toplamı katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 6’da görüldüğü üzere öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin gelişmişliğine ait görüşleri incelendiğinde yeterli görenler 13 kişidir, yetersiz görenler ise 10 kişidir.

4.2.2. Sorgulama Becerilerini Etkileyen Faktörlere İlişkin Bulgular

Bu bölümde öğretmen adaylarının sorgulama becerilerini etkileyen faktörlere ilişkin görüşlerine ait bulgular Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7: Sorgulama Becerilerini Etkileyen Faktörler

Kategori/Tema	Kod Adı	Katılımcılar	f
Aile	Baskının olmaması	Ö2	1
	İfade özgürlüğü	Ö2, Ö4, Ö9	3
Çevre	Sosyal çevre	Ö1, Ö4, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö21, Ö23	9
Okul ve eğitim sistemi	İfade özgürlüğü	Ö2	1
	Öğretmenin tutumu	Ö2, Ö5, Ö10, Ö19, Ö20	5
	Okul yönetiminin tutumu	Ö2	1
Bireysel	Otorite	Ö5	1
	Yaşantı/tecrübe	Ö7	1
	Bireysel gelişim isteği	Ö8, Ö1	2
	Farkındalık	Ö12	1
	Duygusallık	Ö16	1
	İçsel çatışmalar	Ö21	1
	Merak	Ö12, Ö19	2
	Kitap okuma alışkanlığı	Ö6, Ö10, Ö19	3
	Medya okuryazarlığı	Ö6,	1
	Politik okuryazarlık	Ö6,	1
Bilgi donanımı	Ö12	1	
Toplumsal	Sosyal çevreden gelen baskı	Ö8, Ö17, Ö19	3
	Değişen çağın koşulları	Ö10	1
	Kalıp yargılar	Ö18	1
	Statü	Ö5	1
Toplam			41

*Her öğretmen adayı birden fazla temaya ifade belirttiği için kaynak toplamı katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 7'ye göre öğretmen adaylarının verdikleri cevaplara göre sorgulama becerileri üzerinde; aile, çevre, okul ve eğitim sistemi, bireysel ve toplumsal faktörler etkili olmaktadır. Bu faktörler arasında “bireysel” (f=15) en yüksek frekansa sahiptir. En düşük olarak ise “aile” (f=4)dir.

Aile kaynakları faktörler incelendiğinde; adayların aileden gelen herhangi bir baskının olmaması ve ifade özgürlüklerinin kısıtlanmamış olmasının sorgulama becerilerini etkilediği düşüncesinde oldukları görülmektedir. Bu hususta öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“...sorgulama becerimi yüksek görüyorum. Etkileyen faktörler aile ve çevre ile alakalı olabilir. Ailesinden sürekli baskı gören bir şeyleri yapmak zorunda bırakılan biri değilim sürekli özgür bırakıldım...” (Ö2)

“Yeterli düzeyde olduğunu düşünüyorum çünkü her şeyi sorguluyorum. İnanç, eğitim ve farklı konularda her şeyi sorguluyorum yani. Sorgulama becerilerimi etkileyen faktör genelde kısıtlanmadığım için niye onu sorguladın, neden bunu böyle yaptın gibi durumlar söz konusu olmadığı için. Aileden kaynaklı şeyler yani.”(Ö9)

Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplara göre sorgulama becerileri üzerinde çevre faktöründe sosyal çevrenin etkili olduğu görülmüştür. Bu hususta öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Beni etkileyen en önemli faktör çevremdir. Çevremden kast ettiğim ailem ve yakın arkadaşlarım. Bu kişiler ile çok şey öğrendik. Öğrenirken de sorgulayarak öğrendim. 3-4 tane arkadaşım var bunlarla oturduğumuzda konuşabileceğimiz farklı konular ararız. Dünyada gündemde ne var bugün düşünüyoruz. Bazen de olmayan bir şeyi konuşmak istiyoruz. Mesela arkadaşlarımla “Dünya da bugün ne olsun isterdin?”, “Öğrenciler için ne gibi şeyler geliştirebiliriz?” gibi sorgulamalar yapıyoruz.” (Ö4)

“... Çevremden de etkilendiğim oluyor yeri geldiği zaman. Çevremden vereceği tepkilerden de etkilenebiliyorum bazı şeyleri kabul ederken.” (Ö15)

Sorgulama becerilerini etkileyen faktörlerin çevre kaynaklı olduğunu belirten öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin yetersiz olduğunu ve bu durumun

sosyal çevre, arkadaş ortamı ve kalabalık ortamlardan kaynaklandığını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Bence kendi açımdan biraz yetersiz olduğumu düşünüyorum. Çevre farklı ve buradaki çevre farklı olduğu için bundan kaynaklanıyor. Mesela benim kaldığım çevre daha böyle bir baskın veya baskın olmadığı için burada nasıl tepki ile karşılaşabilirim nasıl tepki verebilirim açısından şey olabiliyor. Mesela başka ne olabilir? Kendi arkadaşlarım olunca zorlanmıyorum ama kalabalık bir ortamda olduğu zaman zorlanıyorum çevreden dolayı.” (Ö1)

“Yetersiz kaldığımı düşünüyorum. Etkileyen faktörler ise özellikle toplum, çevremdeki insanlar, arkadaş ortamım. Kalabalık bir ortamda sorgulama yapıyorum fakat dile getirme noktasında zorluk çekiyorum bazen.” (Ö13)

Sorgulama becerilerini etkileyen faktörlerin okul ve eğitim sisteminden kaynaklı olduğunu belirten öğretmen adaylarından sorgulama becerilerinin yetersiz olduğunu ifade edenlerin bu durumun okulda ifade özgürlüklerinin kısıtlanmış olmasından, öğretmenlerin ve okul yönetiminin tutumundan kaynaklandığını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Kendim için olmasa bile bazı dönemlerde beni dahi sorgulamaya uzak tutan dönemler olumsuz şeyler vardı. Okulla alakalı kısımlar. Hala da devam ediyor okullarda öğrencinin konuşturulmaması konuşmaması gerektiği, sorgulamaması gerektiği, öğretmen veya okul yönetimi her şeyi bilir, ben ne dediysem o mantığı. Konuştuğu için tahtaya ismi yazılan insanlarız. Kendim için olmasa da bunun cezası şiddet olabiliyor. Konuştuğu için şiddet gören bir öğrenci sorgulamaz. Kabul eder. Öyle yetiştirilir.” (Ö2)

“Sorgulama becerim çok düşük. Sorgulama yapamam. Yaptığım zaman kendi başıma yapıyorum ama karşımdaki ne anlayacak diye bir çekimser olurum. Hocalarıma dahi soru sorarken çekinirim, terlerim falan. Çekingenlik olduğu için sorgulamam genelde. Beni etkileyen faktör ise küçüklükten geliyor. Çok söz hakkımız olmazdı. İlkokuldayken de bu durum devam etti. Hocamız etkiledi bizi beşinci sınıfa kadar o vardı ama birinci sınıfta lavaboya gidemezdik mesela.

Daha sonra soru soramazdık, konuşamazdık, parmak dahi kaldıramazdık. Yapımda biraz çekingen olduğu için öğretmen faktörünün baskısı ile de böyle düşük olduğunu söyleyebilirim.” (Ö20)

Sorgulama becerilerini etkileyen faktörlerin okul ve eğitim sisteminden kaynaklı olduğunu belirten öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin yeterli olduğunu fakat bu durumun ifade özgürlüklerinin kısıtlanmış olması, öğretmenlerin tutumu ve okul yönetiminin tutumu gibi etkenlerin etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“...Bir de şöyle bir durum var ben ne kadar bu yönümü geliştirmeye çalışsam da bu yönümü basturmaya çalışan dış etkenler de var. “ Her şeyi sorgulama, her şeyi sorma” gibi cevaplar. Sorduğum zaman ise “sen sıkıntılı bir insansın” diye hitap eden öğretmenlerimiz var. Bu da dıştan gelen olumsuz bir durumdur bence. “ (Ö19)

Sorgulama becerilerini etkileyen faktörlerin bireysel kaynaklı olduğunu belirten öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin yeterli olduğunu ve bu durumun yaşantı/tecrübe, bireysel gelişim isteği, farkındalık, merak, kitap okuma alışkanlığı, medya okuryazarlığı, politik okuryazarlık ve bilgi donanımından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“...Sorgulama becerilerimin biraz daha gelişmiş yüksek olduğunu düşünüyorum. Bunu etkileyen faktörler bence ben liseden itibaren daha çok kitap okumaya başladım. Kitap okumamın çok büyük etkisi var. Gerçekten araştırmacı bir yapıya sahibim. Oturduğum yerde can sıkıntım olduğunda televizyon gibi farklı meşgaleler edinmek yerine makale okuyan biriyim. Bu yönümün gelişmesini daha çok medya okuryazarlığı, kitap okuryazarlığı ve siyaset okuryazarlığından ötürü olduğunu düşünüyorum.” (Ö6)

“Sorgulama becerisini normal hayatımda sık kullanmaya çalışan bir insanım. Her şeyi sorgulamadan kabul etmemeye özen gösteriyorum. Sorgularken sadece daha iyi olması için değil eksiklikleri gidermekten ziyade yanlış mı doğru mu yaptığımız şeyler, çevremizle ve öğrencilerle olan, arkadaşımızla, eşyayla, doğa ile iletişimimizi sorgulayarak yerine getirmeye, anlamlandırmaya çalışıyorum.

Bizi etkileyen faktörler sorgulama sırasında ihtiyacımız olan bilgi, durum, bulunduğumuz ortam etkiliyor. Özellikle de bizim sahip olduğumuz farkındalık, merak ve bilgi önemli. Bildiğin kadar sorguluyorsun.” (Ö12)

Sorgulama becerilerini etkileyen faktörlerin bireysel kaynaklı olduğunu belirten öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin yetersiz olduğunu ve bu durumun otorite (kendisinden üstün gördüğü), duygusallık ve statüden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“...Yani maalesef bu konuda sadece öğrencilerin değil statüsü yüksek olan kişilerinde biraz kendilerini sorgulamaları gerekiyor. Ego çok kötü bir şey umarım bu egodan sıyrılabilirler. Özetle statüye göre ve kişinin toplum içindeki yerine göre sorgulama beceri düzeyim değişiyor”. (Ö5)

“Sorgulama konusunda yetersiz olduğumu düşünüyorum, direk kabul ediyorum. Karşımdaki kişi ne derse tamamdır. Bu da karşımdaki kişiye bağlı sevdiğim bir insansa eğer tamam diyebiliyorum hemen ama sevmediğim biri ise sert bir şekilde kabullenemiyorum. Sorgulama becerimin gelişmemesinin nedeni ise duygusal olmam... “ (Ö16)

Sorgulama becerilerini etkileyen faktörlerin toplumsal kaynaklı olduğunu belirten öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin yetersiz olduğunu ve bu durumun toplumsal baskı, kalıp yargılar ve statüden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Sorgulama becerilerim çok iyi değil. Çünkü çok kapalı bir toplumdans geldim. Üzerimde bir baskı olduğunu düşünüyorum. Niye sorguluyorsun gibi. Kitap okumaya başladığım zaman biraz geç kaldım ama o dönüm noktam oldu biraz. Daha fazla sorgulama yapmaya başladım ama yine de yetersiz.” (Ö17)

“...Tabi ki de soru soruyorum, sorguluyorum birçok şeyi ama doğru soruyu sorabiliyor muyum? Bu da iyi bir sorgulama yapmak için önemli bir etken. Beni etkileyen faktör ise kesinlikle baskıdır. Soru soruyorsun, sorguluyorsun “Sus, kızlar soru sormaz. Sus bu konuda yorum yapmak sana düşmez.” gibi toplumdans gelen tepkiler etkilemektedir.” (Ö18)

Sorgulama becerilerini etkileyen faktörlerin toplumsal kaynaklı olduğunu belirten öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin yeterli olduğunu ve bu durumun değişen çağın koşullarının toplumu değiştirmesinden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Çok aşırı sorgulayan biriyim. Etkileyen faktörler ise günümüz koşullarında hızla değişen bir çağdayız, her şey değişebilir, her şey farklılaşabilir. Bizler tek yaşamıyoruz, toplum içerisinde yaşıyoruz. Bireysel farklılıklarımız, düşünce farklılıklarımız var. Beni etkileyen faktörlerin sürekli değişen çağımız koşullarının toplumu etkilemesi olduğunu söyleyebilirim.” (Ö10)

4.2.3. Sorgulama için Özel Zaman ve Çaba Gereksinimine İlişkin Bulgular

Bu bölümde, öğretmen adaylarının sorgulama yapmak için özel zamana ve çabaya gereksinimlerine ilişkin görüşlerine ait bulgular Tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8: Özel Zaman ve Çabaya İhtiyaç Durumları

Kategori/Tema	Kod Adı	Katılımcılar	f
	Vardır	Ö2, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö14, Ö20, Ö23	8
	Yoktur	Ö1, Ö3, Ö4, Ö7, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö21, Ö22	15
		Toplam	23

*Her öğretmen adayı birden fazla temaya ifade belirttiği için kaynak toplamı katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 8’de görüldüğü üzere öğretmen adaylarının sorgulama yapmak için özel zaman ve çabaya gereksinimlerine ilişkin görüşleri incelendiğinde; "vardır" 8, "yoktur" cevabı veren 15 kişidir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

Özel zaman ve çabaya ihtiyaç vardır:

“Özel zaman ve çabaya ihtiyaç vardır. Öncelikle insan neyi sorguladığını bilmeli. Bu nedenle özel bir zaman gerekmektedir. Mesela ben derste bir an aklıma o konu ile ilgili sorgulama merakı geliyor. Ama onu nasıl soracağımı ya da onu nasıl ifade edeceğimi önceden bir düşünüyorum. Bütün cümlelerimi tamamı ile bir araya getirdikten sonra öyle söz alıp dile getiriyorum. O nedenle bunları yapabilmek açısından bir zaman ve çabaya ihtiyaç vardır.” (Ö5)

“Yani özel bir çabaya ihtiyaç var bence. Çünkü toplumda biz yetiştirilirken, eğitim ve sosyal çevremizle baktığımızda kişinin böyle bir eğitim alabileceği ya da sorgulama yeteneğini geliştirebileceği bir ortam yok. Bu durumda kişinin kendisinin çabasına bağlı oluyor.” (Ö6)

“Kesinlikle sorgulama için özel bir zamana ihtiyaç var bence. Kişi bir konuyu belirleyip özel bir vakit ayırması gerekiyor. Bende bir konuyu belirleyip üzerinde çalışıyorum. Şunu yaparsam ne gibi sonuçlar olur ya da sonuca geldiğimde ne gibi farklılıklar olur gibi bir düşünme zamanı olmalı bence.” (Ö23)

Özel zaman ve çabaya ihtiyaç yoktur:

“Sorgulama insanın kendi yapısında bulunan bir şeydir. Yani illa sorgulamak için kendimizi parçalamamız gerekmiyor. Yapımızda varsa zaten herhangi bir sorunla, konuyla karşılaştığımızda burada direk sorgulama yapacağımızdan özel bir çaba gerektirmiyor.” (Ö3)

“Özel bir zaman veya çabaya ihtiyaç yoktur. Ben bu saatimi sorgulama yapmak için ayırıyorum diyemem. Her an her dakika olabilir, bizler düşünen insanlarız, karşı karşıya kaldığımız her olayda otomatik olarak beyin sorgulama yapıyor. Eğer bu sorgulama becerileri bizde varsa oturmuşsa yaparız. Sorgulama yeteneğinize bağlıdır. Bu nedenle özel bir çabaya zamana gerek yok. Sorgulama becerisi benim hayat felsefem olmuş artık.” (Ö10)

“İnsan kendini geliştirmek istiyorsa zaten sorgulama yapıyor demektir. Bugün kitap okumayan birinin sorgulama yapabileceğini zannetmiyorum. Özel bir çabaya ihtiyaç yoktur, sorgulama gerekli olan bir şeydir. Kendini geliştirmek dediğimiz olaydır. Kendini geliştirdiğin taktirde, araştırma inceleme yaptığın taktirde, kitap okuduğun taktirde veya hocalardan aç bilgiyi aldığımız zaman otomatik olarak olacaktır, sorgulaman gelişecektir. Ben bu konuda araştırmalar yapıyorum” (Ö11)

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

4.3.1. Sorgulama Sürecinde Problem Çözümünde Alternatif Çözüm Arama Durumuna İlişkin Bulgular

Bu bölümde, öğretmen adaylarının sorgulama sürecinde problem çözümünde alternatif çözümler aramalarına ilişkin görüşlerine ve nedenlerine ait bulgular Tablo 9, Tablo 10 ve Tablo 11’de yer verilmiştir.

Tablo 9: Farklı Alternatif Aramama Nedenleri

Kategori/Tema	Kod Adı	Katılımcılar	f
Farlı Alternatif Arama Nedenleri	Değişebilen durumların ortaya çıkabilme ihtimali	Ö1, Ö2	2
	Farklı bakış açılarını görebilme	Ö4, Ö8, Ö12, Ö17, Ö21, Ö22	6
	Farklı kişilere dokunabilme/ulaşabilme imkanı	Ö22	1
	Hiçbir şeyin bir tane cevabının olmaması düşüncesi	Ö12	1
	Kendini geliştirme ihtiyacı	Ö16, Ö18	2
	Merak etme	Ö21	1
	Olaylara sorgulayarak bakma	Ö21	1
	Planlı olma	Ö2, Ö8, Ö19	3
	Sorunun büyüklüğü veya küçüklüğü	Ö1	1
	Tek bir yola bağlı kalmama	Ö1, Ö2, Ö4	3
	Ulaşılan çözümün doğruluğunu teyit etme	Ö13	1
	Ulaşılan çözümün gerçekleşme ihtimali	Ö2	1
	Ulaşılan sonucun sağlam/güvenilir olması	Ö7, Ö9	2
	Toplam		

*Her öğretmen adayı birden fazla temaya ifade belirttiği için kaynak toplamı katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 9’da görüldüğü üzere öğretmen adaylarının sorgulama sürecinde bir problemin çözümüne ulaştıkları taktirde, farklı çözümlere ilişkin alternatifler aramaları hakkındaki görüşleri ele alındığında; farklı alternatifler arayan 14 kişidir.

Öğretmen adaylarının sorgulama sürecinde bir problemin çözümüne ulaştıkları taktirde, farklı çözümlere ilişkin alternatifler arayanların nedenleri hakkındaki soruya verdikleri yanıtlara bakıldığında, öğretmen adaylarının farklı görüşleri olduğu görülmektedir. Bu görüşler arasında “farklı bakış açılarını görebilme” (f=6) en yüksek frekansa sahiptir. En düşük frekans ise “farklı kişilere dokunabilme/ulaşabilme imkanı”, “hiçbir şeyin bir tane cevabının olmaması düşüncesi”, “merak etme”, “olaylara sorgulayarak bakma”, “sorunun büyüklüğü veya küçüklüğü”, “ulaşılan çözümün doğruluğunu teyit etme” ve “ulaşılan çözümün gerçekleşme ihtimali” (f=1) olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Bunu çok sık yapıyorum...Doğa birçok faktör üzerine birçok olay üzerine kurulmuştur ve aynı sonuca farklı hayatlardan da başka açılardan da ulaşabileceğimi düşündüğüm için farklı çözümler olabileceğini düşünüp sorguluyorum. Bazen bulabiliyorum bazen de bulamıyorum. Bulamadığımda da yok olduğu anlamına gelmiyor. Doğal olarak aramaya devam ediyoruz.” (Ö12)

“Evet ararım. Çünkü farklılıkları çok seviyorum. Ben bir şey söylediğimde bir başkası da farklı bir açıdan yaklaştığında “hiç bu açıdan düşünmemiştim, ne kadar güzel” derim. O nedenle de farklı yolları da denemek gerekir.” (Ö17)

“Ben ararım çünkü eğitimci olacağımızdan da kaynaklanan bir etken var. Bir sınıfta 20 öğrenci var mesela öğrencinin 20side aynı yoldan öğrenmiyor. Mutlaka zeka grupları farklı. Bazen öğrencilere matematik terimi bile aktarılırken müzik ile olabiliyor. O yüzden bir problemi çözerken farklı bakış açıları ile çözmeyi seviyorum...” (Ö22)

“Yani ne kadar çabalarsam ne kadar derine inersem bana katkısı o kadar çok olacaktır. Geri dönüşü daha iyi olacaktır. O yüzden başka yolları da ararım.” (Ö18)

“Evet ararım. Tek bir yolla kalmamak gerekir. O yol doğru yol olabilir ama değişebilen durumlar ortaya çıkabileceğinden dolayı başka yollarında olmasının faydası var. Nasıl geldiğin veya hangi yöntemlerle geldiğimi sorgularım. Kullandığım yol ve diğer yolları karşılaştırırım...” (Ö1)

“Her zaman bir b planı, c planı olur insan hayatında. Bu şekilde olmazsa bu şekilde olurum dediğim oluyor. Ama genelde çözümün olup olmaması ile alakalı oluyor.” (Ö19)

“Mutlaka. Tek bir çözümle sabit kalmayıp başka çözüm yollarının da olması daha güzel bir sonuca ulaştırabilir ya da elde edeceğimiz sonucun daha güvenilir olmasını sağlar.” (Ö13)

“Mutlaka. Tek bir çözümle sabit kalmayıp başka çözüm yollarının da olması daha güzel bir sonuca ulaştırabilir ya da elde edeceğimiz sonucun daha güvenilir olmasını sağlar.” (Ö9)

Tablo 10: Farklı Alternatif Aramama Nedenleri

Kategori/Tema	Kod Adı	Katılımcılar	f
Farklı Alternatifler	Çözüme ulaşmış olma/çözüm odaklı olma	Ö3, Ö5, Ö23	3
Aramayanlar ve Aramamalarının Nedenleri	Pratiklik İşe yararlılık	Ö6 Ö6	1 1
Toplam			5

*Her öğretmen adayı birden fazla temaya ifade belirttiği için kaynak toplamı katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 10’da görüldüğü üzere öğretmen adaylarının sorgulama sürecinde bir problemin çözümüne ulaştıkları taktirde, farklı çözümlere ilişkin alternatifler aramaları hakkındaki görüşleri ele alındığında; farklı alternatifler aramayanlar 4 kişidir. Aramama nedenlerine bakıldığında; “çözüme ulaşmış olma/çözüm odaklı olma” öne çıkmaktadır. En düşük neden ise “pratiklik” ve “işe yararlılık”tır. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Zaten çözüme ulaştıysam farklı çözüm yolları aramam.” (Ö3)

“Açık söylemek gerekirse çokta başka yol aramıyorum. Benim için pratiklik ve o an işe yararlılığı önemli. O an benim işime yarıyorsa ve o sorunu gideriyorsa tekrar bir çözüme de zaman harcamayı düşünmem. Bu konuda dürüst olayım.” (Ö6)

Tablo 11: Farklı Alternatif Aramada Duruma Göre Değişiklik Gösterme Nedenleri

Kategori/Tema	Kod Adı	Katılımcılar	f
Farklı Alternatif Aramada Duruma Göre Değişkenlik Gösterme Nedenleri	Çözümün probleme uygunluğu	Ö11	1
	Doğruluğundan emin olma	Ö14	1
	Mutluluk	Ö11, Ö20	2
	Problemin türü	Ö15	1
	Yeni yöntem ve teknikleri kullanma	Ö10	1
	Onay	Ö20	1
Toplam			7

*Her öğretmen adayı birden fazla temaya ifade belirttiği için kaynak toplamı katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 11’de görüldüğü üzere öğretmen adaylarının sorgulama sürecinde bir problemin çözümüne ulaştıkları taktirde, çözüm için farklı alternatifler aramalarında duruma göre değişiklik gösterdiğini ifade eden 5 kişidir. Nedenler sırasıyla; mutluluk”, "problemin türü", “çözümün probleme uygunluğu”, “doğruluğundan emin olma”, “yeni yöntem ve teknikleri kullanma” ve “onay” olarak ifade edilmektedir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Ben bulduğum çözümün gerçekten uygun olduğunu düşünüyorsam herkes açısından ya da bu sonuç beni mutlu etti diyebiliyorsam, beni tatmin ediyorsa başka bir sonuç aramam, fakat beni mutlu etmedi ise ararım.” (Ö11)

“Eğer doğruluğundan emin değilsem araştırıp farklı yollar ararım. Eminsem tek bir çözüm yeterlidir.” (Ö14)

“Genellikle tatmin olmamışsam beni mutlu etmediyse ararım...” (Ö20)

“Problemin türüne göre değişebiliyor. Eğer konu derslerle, öğretmenlikle ilgili ise farklı çözüm yolları aramaya çalışıyorum. Neden? Sonuçta biz birer öğretmen adayız ve karşımızdaki öğrencilere de farklı yolları sunabilmemiz gerekiyor. Ama kendi hayatımla ilgili bir konu olduğunda yeri geldiği zaman tek bir yoldan ilerlemeyi de seçtiğim oluyor.” (Ö15)

“Günümüz koşulları içerisinde eski yöntemlerle değil de yeni yöntemlerle çözebiliyorsam çok fazla bakmam. Çözdüğüm meseleye daha önceki yöntemlerle baktıysam bunun artık güncellenmesi gerektiğini düşünürüm. Ben bu yolla çözdüm ama bunun dışında neler yapabilirim, hangi teknikler stratejiler yöntemler kullanarak ne kadar farklı beceriler kullanarak bu sorunu çözebilirim buna bakarım.” (Ö10)

“...Hocalarıma, benden büyüklerime, daha bilgili kişilere sorarım nasıl olmuş sizce doğru bir yol mu diye sorarım. Eğer onlarda onaylarsa tek çözüm yolu ile kalırım. Ama onlarda onaylamaz ise başka yolları da ararım.” (Ö20)

4.3.2. Bilginin Yanlış Olduğu Tespit Edildiğinde İzlenen Yaklaşım İlişkin Bulgular

Bu bölümde, öğretmen adaylarının sorgulama sürecinde edindikleri bilginin yanlış olduğu tespit edildiğinde izlenen yol ve yöntemlere ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplara Tablo 12’de yer verilmiştir.

Tablo 12: Bilginin Yanlış Olduğu Tespit Edildiğinde İzlenen Yaklaşım

Kategori/Tema	Kod Adı	Katılımcılar	f
Kaynaklara Bakma	Farklı kaynaklara başvurma	Ö1, Ö2, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22	13
	Benzer örneklere bakma	Ö10	1
	Bilginin ana kaynağına ulaşma	Ö15, Ö23	2
	Bilgiyi karşılaştırma	Ö12	1
	Basılı eserlere başvurma	Ö17	1
	Bilginin yanlışlığının nedenine bakma	Ö5, Ö7, Ö9, Ö10, Ö21, Ö22	6
Duygusal Tepki	Hayal kırıklığı	Ö20	1
	Kabullenme	Ö5	1
	Kabullenmeme	Ö6, Ö21	2
	Sessiz kalma	Ö8	1
	Sinirlenme	Ö16	1
	Şaşırma	Ö10	1
Kaynak Kişilere Başvurma	Alanında uzman kişilere danışma	Ö2, Ö13, Ö22	2
	Öğretmenlere sorma	Ö3, Ö11, Ö22	3
	Bilgili ve tecrübeli kişilere danışma	Ö5	1
Toplam			37

*Her öğretmen adayı birden fazla temaya ifade belirttiği için kaynak toplamı katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 12’de görüldüğü üzere öğretmen adaylarının sorgulama sürecinde edindikleri bilginin yanlış olduğunu tespit ettiklerinde izlenen yaklaşımlarda kaynaklara baktıkları, duygusal tepki gösterdikleri ve kaynak kişilere başvurdukları tespit edilmiştir. İzlenen yaklaşımlarda “kaynaklara bakma” (f=24) en yüksek frekansa sahiptir. En düşük frekans ise “kaynak kişilere başvurma” (f=6) olduğu görülmektedir.

Öğretmen adaylarının sorgulama sürecinde edindikleri bilginin yanlış olduğu tespit edildiğinde sırasıyla kaynaklara bakma temasında; "farklı kaynaklara başvurma", "bilginin yanlışlığının nedenine bakma", "bilginin ana kaynağına ulaşma", "benzer örneklere bakma", "bilgiyi karşılaştırma", "basılı eserlere başvurma" olarak ifade edildiği görülmüştür. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Doğrusunu araştırırım. Neden yanlış olduğunu bulmaya çalışırım. Kişilerin görüşlerine de değer veriyorum fakat kim olduğuna bakıyorum. Bilgisine güvendiğim insanlar olmalıdır. O konu hakkında bilgisi olup olmadığına bakarım. Bilgisi varsa eğer birde kendim araştırayım derim, yanlış ise de doğru ise de önce ben bir bakayım der kabul ederim.” (Ö9)

“Hemen doğruluğunu araştırmaya sorgulamaya başlarım. Öncelikle bilgi kaynağımı sorgularım. Sonra kaynağım doğruluğundan emin olurum. Eğer kaynak doğru ise başka bir kaynakla onu teyit ederim. Bilgiyi farklı kaynaklardan sorgularım ya da aynı kaynağı farklı bilgiler üzerinden sorgulayarak doğruluğunu araştırmaya çalışırım.” (Ö12)

“Hala sorgulamaya devam ederim. Daha farklı yöntemler ile ne kadar yanlış veya doğru bulmaya çalışırım. İnternet ve kitaplardan araştırırım. Biri bana bir şey yanlış derse de evet tamam yanlış demem yani. Hemen kabullenmem. Onunda doğruluğunu araştırırım dediğim gibi.” (Ö17)

Öğretmen adaylarının sorgulama sürecinde edindikleri bilginin yanlış olduğu tespit edildiğinde sırasıyla duygusal tepki temasında; "kabullenmeme", "kabullenme", "hayal kırıklığı", "kendi düşüncesine önem verme", "sessiz kalma", "sinirlenme" ve "şaşıрма" temalarını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Genelde kendimi bu konuda eleştiririm. İsrarla kendi bildiğimi diretiyorum. Çünkü ben bir şeyi ortaya attığım anda bunun doğruluğundan emin olduğum zaman bu kanının arkasında dururum. Sonrasında da benim yaptığım çalışmanın bilimselliğine ters düşen, içi boş ve altı dolu olmayan bir kaynak araştırması yapılmadan önüme sunulduğunda ısrarla kendi düşüncelerime önem verip, kendi kanımın arkasında duruyorum.” (Ö6)

“Karşımdaki de sonuçta düşünen bir birey. Öncelikle onun bilgisini aldıktan sonra tamamen reddetme gibi bir durum söz konusu olmuyor. O anlık bir şey diyemediğim için sessiz kalıyorum. Daha sonra araştırmalarım doğrultusunda bu bilginin doğruluğunu teyit ediyorum.” (Ö8)

“Hayal kırıklığına uğrarım ilk başta. Araştırdığım bilgiler yanlışmış, harcadığım emekler boşaymış diye üzülürüm. İlk baştaki hevesim kalmaz ama bana verilmiş bir sorumluluk ise onu yapmaya çalışırım...” (Ö20)

“Araştırırım neden yanlış diye ama ben doğruluğundan eminsem eğer araştırmam. Edindiğim bilgiler zaten genelde benim araştırmalarım sonucu elde ettiğim bilgilerdir ve yanlış olduğunu kabul etmem. Bu nedenle tekrar bir bakma gereği duymuyorum.” (Ö21)

Öğretmen adaylarının sorgulama sürecinde edindikleri bilginin yanlış olduğu tespit edildiğinde sırasıyla kaynak kişilere başvurma temasında; "alanında uzman kişilere danışma", "öğretmenlere sorma", "bilgili ve tecrübeli kişilere danışma" temalarını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Eğer edindiğim bilgiyi birinden elde ettiysem ve buda yanlış ise bunu o insanın kendisine birebir söylerim. Eğer eğitimdeki bir bilgi ise eğitimde de bilgiler değişebilir. Bunu en iyi hangi kaynaktan öğrenebilirim, hangi hocam bana bu konu hakkında yararlı olur?” diye düşünürüm, ona göre bir yol izlerim. Değişmeyen bir şey yok, bende yanlış edinmiş olabilirim, dediğim şekilde de doğrusunu öğrenmeye çalışırım.” (Ö3)

“ Benim bildiğimden farklı yanlış olarak geldi bana, acaba gerçekten yanlış mı? Ben araştırmayı severim, yeni şeyler öğrenmeyi severim. O konu ile alakalı etrafımda bilen biri varsa ona sorarım, bu neden yanlış diye...Moda mod bilgileri öğrenmek değil de araştırmak farklı insanlara sormak, akademisyen olabilir, alanında uzman kişiler olabilir, o tür insanlara da sorup bilgi alışverişi yapılabilir.” (Ö22)

4.3.3. Bilgiyi Doğrulamada İzlenen Yol ve Yöntemlere İlişkin Bulgular

Bu bölümde, öğretmen adaylarının elde ettikleri bilgiyi doğrularken izledikleri yol ve yöntemlere ilişkin görüşlerine ait bulgulara Tablo 13’de yer verilmiştir.

Tablo 13: Bilgiyi Doğrulama Yol ve Yöntemleri

Ana Tema	Kategori/Tema	Kod	f
Bilgi teknolojileri	Bilim adamları ve uzman kişilerin paylaşımları	Ö2	1
	İnternet	Ö1, Ö2, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö13, Ö14, Ö17, Ö18, Ö19	11
Kaynak kişiler	Aile	Ö13	1
	Akademisyenler	Ö15	1
	Arkadaşlar	Ö1, Ö12	2
	Konu hakkında bilgi sahibi olan kişiler	Ö1, Ö5, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12, Ö17, Ö20, Ö22	9
	Öğretmenler	Ö1, Ö7, Ö18, Ö21	4
Kitle iletişim araçları	Tecrübeli kişiler	Ö1	1
	Film ve belgeseller	Ö21	1
Basılı Kaynaklar	Haber kanalları ve gazeteler	Ö6	1
	Ansiklopedi	Ö7, Ö9	2
	Dergi	Ö6, Ö10	2
	Kitap	Ö1, Ö4, Ö5, Ö7, Ö10, Ö12, Ö15, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö21, Ö22	13
Yöntem ve teknik	Makale	Ö9, Ö10, Ö19, Ö21, Ö22	5
	Araştırma	Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö10, Ö15, Ö16, Ö21, Ö23	9
	Karşılaştırma	Ö16, Ö22	2
	Kaynak taraması	Ö7, Ö11, Ö13, Ö16	4
	Ortak noktaları birleştirme	Ö4	1
Toplam			70

*Her öğretmen adayı birden fazla temaya ifade belirttiği için kaynak toplamı katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 13’de görüldüğü üzere öğretmen adaylarının sorgulama sürecinde bilgiyi doğrularken izledikleri yol ve yöntemlerde bilgi teknolojilerini, kitle iletişim araçlarını kullandıkları, kaynak kişilere ve basılı kaynaklara başvurdukları aynı zamanda yöntem ve teknikleri kullandıkları tespit edilmiştir. İzledikleri yol ve yöntemlerde “basılı kaynaklar” (f=22) en yüksek frekansa sahiptir. En düşük frekans ise “kitle iletişim araçları” olduğu görülmektedir.

Öğretmen adaylarının sorgulama sürecinde bilgiyi doğrularken izledikleri yol ve yöntemler sırasıyla bilgi teknolojileri temasında; "bilim adamları ve uzman kişilerin paylaşımları" ve "internet" olarak ifade edildiği görülmüştür. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Edindiğim bilgi eğer bilimsel bir durumsa, tartışmaya açık bir konu değilse o bilginin doğruluğuna ulaşmak çok da zor olmuyor. Çünkü internet siteleri, yazılmış makaleler, Youtube da kanallar, konu ile alakalı bilim adamlarının ya da konunun ehli kişilerin paylaştığı durumlar var.” (Ö2)

“Genellikle internetten bakarım. İnternetin güvenilirliği de her siteye göre değişiyor ya da araştırdığım konuya bağlı olarak da değişiyor. Bazı bilgiler var internete girdiğinde kesin bir cevabını bulamıyorsun. İşte o zaman farklı kaynaklara yöneliyorum. Kitap olsun ya da makale olsun herhangi bir kaynağa yöneliyorum. Ama kesin bilgilerin olduğu şeylerde internet yeterli oluyor.”
(Ö19)

Öğretmen adaylarının sorgulama sürecinde bilgiyi doğrularken izledikleri yol ve yöntemler sırasıyla kaynak kişiler temasında; "aile", “akademisyenler”, “arkadaşlar”, “konu hakkında bilgi sahibi olan kişiler”, “öğretmenler” ve “tecrübeli kişiler” olarak ifade edildiği görülmüştür. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Tecrübeli ve bilgi sahibi olan kişilere, hocalarımıza sorarım. Bazen arkadaşlarımdan da görüş alışverişi yapıyorum.” (Ö1)

“...Bilgisine güvendiğim arkadaşlarıma soruyorum, siz ne yapıyorsunuz diye. Bir sorunla ilk kez karşılaşan ben olmadığını düşünüyorum bu nedenle de başkalarının bu konudaki düşüncelerini de merak ediyorum, onlara da soruyorum.” (Ö12)

Öğretmen adaylarının sorgulama sürecinde bilgiyi doğrularken izledikleri yol ve yöntemler sırasıyla kitle iletişim araçları temasında; "film ve belgeseller” ve “haber kanalları ve gazeteler” olarak ifade edildiği görülmüştür. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“...Konu ile ilgili haber veya gazeteleri takip ediyorum. Onun dışında da insanların önerilerini pek kabul etmiyorum...” (Ö6)

“...Konu hakkında film, belgesel, konuşulanlar, makaleler bunlara bakarım.”
(Ö21)

Öğretmen adaylarının sorgulama sürecinde bilgiyi doğrularken izledikleri yol ve yöntemler sırasıyla basılı kaynaklar temasında; "ansiklopedi”, “dergi”, “kitap” ve “makale” olarak ifade edildiği görülmüştür. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“...İnternet sitelerine çok itibar etmiyorum. Çünkü internette gerekli gereksiz her şey var. O nedenle kitaplar daha güvenilir.” (Ö4)

“İnternette araştırmalarda bulunurum fakat internet yeterince güvenli değil, güvenli olmadığı içinde farklı kaynakları da kullanıyorum. Tek bir kaynak üzerinden değerlendirme yapmıyorum. Ansiklopediler olsun, makaleler olsun, sohbetler, denemeler bunları incelerim.” (Ö9)

“Uzman kişilere sorarım, araştırma yaparım, bilimsel bir bilgi ise makale okurum, çok satılan belirli kitaplar değil de insanlara hitap eden başka kitaplar varsa o konu ile ilgili onları okurum...” (Ö22)

Öğretmen adaylarının sorgulama sürecinde bilgiyi doğrularken izledikleri yol ve yöntemler sırasıyla yöntem ve teknik temasında; "araştırma", "karşılaştırma", "kaynak taraması" ve "ortak noktaları birleştirme" olarak ifade edildiği görülmüştür. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Eğer bu bilgi uygulama aşamasında bir bilgi ise uygulanabilir bir şeyse örneğin; ben öğretmenlik okuyorum ama müzikle de ilgileniyorum. Yeni müzikler duyuyorum, kendi çaldığım enstrümanda uyar mı uymaz gibi deneme yapıyorum. Dediğim gibi uygulanabilir bir şey ise birebir kendim tecrübe ediniyorum, yaşama kodluyorum.” (Ö3)

“Eğitim açısından olursa eğer tek bir kaynaktan çalışmam. A kaynağı olsun B kaynağı olsun, A'yı bitirdikten sonra B'ye geçerim. B'de farklı bir şey gördüğüm zaman A'ya da tekrar bakarım. İkisinde de farklı ise C'ye bakmayı düşünürüm. İkisinin ortak olduğu şeyler doğrudur. Ama farklı ise ikisi dediğim gibi farklı kaynaktaki durumu göz önüne alırım. Ortak noktaları birleştiririm, kapsamlı hale getiririm.” (Ö4)

4.3.4. Bilginin Doğruluğunun Ölçütlerine İlişkin Bulguları

Bu bölümde, öğretmen adaylarının bir bilginin doğruluğunun ölçütlerine ilişkin görüşlerine ait bulgulara Tablo 14'de yer verilmiştir.

Tablo 14: Bilginin Doğruluğunun Ölçütleri

Kategori/Tema	Kod Adı	Katılımcılar	f
Bilginin Doğruluğunun Ölçütleri	Bilimsellik	Ö9, Ö18, Ö20	3
	Ekonomiklik	Ö12	1
	Ergonomiklik	Ö12	1
	Evrensellik	Ö2, Ö13, Ö14	3
	Yararlılık	Ö5, Ö11, Ö12	3
	Genel geçerlik	Ö2, Ö5, Ö7, Ö9, Ö12, Ö13, Ö18, Ö23	7
	Gereklilik	Ö6	1
	Kaynakların sağlamlığı	Ö23	1
	İşlevsellik	Ö12	1
	Kanıtlanmış olması	Ö14	1
	Objektiflik	Ö7, Ö13, Ö15, Ö18, Ö19, Ö22	6
	Pratiklik	Ö12	1
	Tarafsızlık	Ö4	1
	Test edilebilirlik	Ö23	1
	Toplumsal normlara uygunluk	Ö21	1
	Tutarlılık	Ö24	1
		Toplam	33

*Her öğretmen adayı birden fazla temaya ifade belirttiği için kaynak toplamı katılımcı sayısından fazla olabilir.

Öğretmen adaylarına göre bir bilginin doğruluğunun ölçütü “bilimsellik”, “ekonomiklik”, “ergonomiklik”, “evrensellik”, “yararlılık”, “genel geçerlik”, “gereklilik”, “kaynakların sağlamlığı”, “işlevsellik”, “kanıtlanmış olması”, “objektiflik”, “pratiklik”, “tarafsızlık”, “test edilebilirlik”, “toplumsal normlara uygunluk” ve “tutarlılık” olarak ifade edildiği görülmüştür. Bir bilginin doğruluğunun ölçütüne bakıldığında; “genel geçerlik” öne çıkmaktadır. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Bilginin doğruluğunun ölçütü aslında uygulanabiliyor, pratikte de işime yarıyor, yaşamada aktarılabilir olmasıdır.” (Ö3)

“Tutarlı olmasıdır. Bana söylenen şey daha sonra tarafsız bir ortamda da sorgulandığında aynı şeyi veriyorsa tutarlı çıkıyorsa doğrudur. Ayrıca söyleyenin kendi düşüncesi ile de bağdaşması gerekir. Bana A'yı savunup başka yerde B'yi savunmaması gerekir. Yaptıkları ile olduğunun aynı olması lazım, bir olması lazım, aynı şapkayı giymesi lazım.” (Ö4)

“Genel geçer olması gerekiyor. Yani herkes tarafından kabul edilmesi de lazım. Bazen bu da yetmeyebiliyor aslında. Bazen herkesin kabul ettiği şeyler de doğru olmayabilir. Bu kısımda pragmatik olarak bakabilirim. Benim için faydalı ise doğrudur. Sadece benim için değil toplum içinde faydalı olmalıdır.” (Ö5)

“Öncelikle objektif olması gerekiyor. Herkes tarafından kabul edilebilir bir gerçek olmalı. Genel geçer olmalı.” (Ö7)

“Bilimsel açıdan açıklanmış olması gerekir. O konu hakkında birçok insanın doğruluğunu kabul etmesi gerekir. Genel geçer olması gerekir. Kanun, tüzük veya yönetmelikte geçmesi gerekir.” (Ö9)

“Fen bilimleri ile alakalı ise eğer deney, beşeri bilimlerle ise yani kültür ile alakalı ise o kültürün içerisindeki işlevselliği, geçerliliği, faydalılığı, pratikliliği, ergonomisi, ekonomikliği olabilir. Bunların hepsi bilginin çeşitli şekillerde doğrulanmasını sağlayabilir. Mesela fayda maliyet analizinde de bu zaten gözetilir. İş zaman takvimlerinde bunlar gözetilir.” (Ö12)

“Kanıtlanmış ve evrensel bir bilgi olması lazım.” (Ö14)

“Bilginin kaynağına, toplumsal normlara bağlıdır.” (21)

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

4.4.1. Sorgulama Sürecinde Sahip Olunan Özgüvenin Gelişmişliğine ve Özgüveni Etkileyen Faktörlere İlişkin Bulgular

Bu bölümde, öğretmen adaylarının sahip oldukları sorgulama becerilerinin gelişmişliğine ve sorgulama becerilerini etkileyen faktörlere ilişkin görüşlerine ait bulgular Tablo 15 ve Tablo 16’da yer verilmiştir.

Tablo 15: Sorgulama Sürecinde Sahip Olunan Özgüvenin Gelişmişlik Düzeyleri

Kategori/Tema	Kod Adı	Katılımcılar	f
Özgüvenin Gelişmişlik Düzeyi	Yüksek	Ö2, Ö3, Ö4, Ö9, Ö10, Ö12, Ö15, Ö18, Ö19, Ö21	10
	Düşük	Ö7, Ö13, Ö14, Ö16, Ö17, Ö20, Ö23	7
	Duruma göre değişken	Ö1, Ö5, Ö6, Ö8, Ö11, Ö22	6
Toplam			23

*Her öğretmen adayı birden fazla temaya ifade belirttiği için kaynak toplamı katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 15’de görüldüğü üzere öğretmen adaylarının sorgulama sürecinde sahip oldukları özgüvenin gelişmişlik düzeyine ait görüşleri incelendiğinde yüksek görenler 10 kişi, düşük görenler 7 kişi ve duruma göre değişkenlik gösteren 6 kişidir.

Tablo 16: Özgüveni Etkileyen Faktörler

Kategori/Tema	Kod Adı	Katılımcılar	f
Aile	Ailede rahat büyüme	Ö2, Ö17	1
	Ailenin desteği	Ö2, Ö3, Ö4, Ö9, Ö15, Ö21	6
	Ailenin sorgulamaya izin vermesi	Ö3	1
	Ailenin bireye verdiği güven	Ö4, Ö9	2
	Ailenin kendini ifade etme fırsatı tanınması	Ö9, Ö13	2
	Düşünceye saygı	Ö21	1
	Aile içi iletişim	Ö23	1
	Ailenin eğitim düzeyi	Ö23	1
	Ailenin çocuğa bakış açısı	Ö23	1
Bireysel Özellikler	Bilgi sahibi olma durumu	Ö1, Ö11, Ö22	3
	Ego	Ö5	1
	Olumsuz eleştirilme korkusu	Ö7	1
	Merak	Ö10	1
	İrdeleme	Ö10	1
	Kendine güven	Ö15, Ö18	2
Ortam	Güvenlik	Ö21	1
	Kalabalık	Ö1	1
Çevre	Sosyal çevre	Ö13, Ö14, Ö21	1
Eğitim	Öğretmenlerden kaynaklanan nedenler	Ö7, Ö13, Ö20	3
	Eğitimin bireye katkısı	Ö12	1
	Sorgulama metotlarını bilme	Ö12	1
	Sorgulama becerisinde yeterlilik	Ö19	1
Toplam			34

*Her öğretmen adayı birden fazla temaya ifade belirttiği için kaynak toplamı katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 16'ya göre öğretmen adaylarının verdikleri cevaplara göre sorgulama becerileri üzerinde; aile, bireysel özellikler, ortam, çevre, ve eğitim faktörleri etkili olmaktadır. Bu faktörler arasında “aile” (f=16) en yüksek frekansa sahiptir. En düşük olarak ise “çevre” (f=1) olduğu görülmektedir.

Aile faktörü incelendiğinde; adayların ailede rahat büyümeleri, ailelerinin desteğinin olması, ailenin sorgulamaya izin vermesi, bireye verdiği güven, kendini ifade etme fırsatı tanınması ve düşünceye saygı göstermeleri özgüvenlerini olumlu yönde etkilediği düşüncesinde oldukları görülmektedir. Bu hususta öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir

“Bu konuda özgüvenim yüksek. Yüksek olması en başta aileden geldiği kanaatindeyim. Çünkü ailenizde sizin sorgulamanıza izin veriliyorsa, bu konuda size baskı yapılmıyorsa hatta bir sorun yaşadığınızda “Oğlum bunu neden sorgulamıyorsun?” diyebiliyorlarsa aileniz ve ailenin desteğini alıyorsanız bir şekilde bu sürece alışmış oluyorsunuz. Ailede aldığınız destekle toplumda bunu uygulamaya koyuyorsunuz.” (Ö3)

“Özgüvenim kesinlikle sağlam. Özgüvenimin yüksek olmasını ailem, çevrem etkilemiş olabilir. Bilmiyorum hep sevilen bir çocuk oldum. Çok sağlam bir eğitim almış çevreden ve aileden gelmiyorum ama hep güvenilir bir ortamda yetiştim, bana hep saygı duyuldu, bana ne istediğim soruldu, her zaman benim fikrim alındı. Baskın bir aile ortamım yoktu. Otoriter bir aile değildik. Ama hep bir güvenlik çemberi içindeydik. Aslında ailemin de bunu bilinçli olarak yapıp yapmadığını tam olarak bilmiyorum ama böyle bir ailede yetiştim.”
(Ö21)

Adayların aile içi iletişim, ailenin eğitim düzeyi ve ailenin çocuğa bakış açısının özgüveni olumsuz yönde etkilediği düşüncesinde oldukları görülmektedir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Özgüvenim düşük. Kendi kendimi sorgulamak, bir şeylerin farkına varmak çok hoşuma gidiyor ama özgüvenimi etkileyen şeylerden en önemlisi ise üzerimde baskının olmasıdır.” (Ö17)

“Aslında bu süreçte özgüvenim düşük veya orta dereceli denebilir. Bunu etkileyen faktörler bence ailede verilen söz hakkı, aile içindeki iletişim, ailenin eğitim düzeyi, ailenin çocuğuna bakış açısı bu gibi nedenler olabileceğini düşünüyorum.” (Ö23)

Bireysel özelliklere ilişkin faktörler incelendiğinde; öğretmen adaylarının sorgulama sürecinde sahip oldukları özgüvenin gelişmişlik düzeyinin yüksek olduğunu ve bu durumun bilgi sahibi olma durumu, merak, irdeleme ve kendine güvenden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Kendime özgüvenim var ama özgüvenimi her zaman ön planda tutmam. Mümkün olduğu kadar özgüvenimi saklarım. Çünkü benimde yanlışlarım olabilir. Yüksek olması her zaman sorgulamamın, farklı bakış açıları ile bakmamın, irdelememin, meraklı olmamın sonucudur. Düşük değildir.” (Ö10)

“Özgüvenim gayet tam çünkü ne kadar çevremde bana “sus, konuşma, soru sorma” deseler dahi ben pek dinleyen bir insan değilim. İnadına daha çok soru sorarım. Bu yüzden özgüvenim yüksek. Özgüvenimin yüksek olmasında ise kendime güvenim var.” (Ö18)

Karşıdaki kişinin egosu ve olumsuz eleştirilme düşüncesi ise öğretmen adaylarının özgüvenlerinin düşmesine neden olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Sanki biraz özgüvenim noktasında sıkıntı var. Belki kendi içimde bir olayı sorgulasam bile bunu dışa vurmada biraz sıkıntı oluyor... Sınıfta bir şey dersem sınıftakiler bana “yanlış söyledin olmadı, basit düşünüyorsun.” gibi şeyler söyler diye çekiniyorum. Başkalarının görüşleri de etkiliyor beni. Bu konuda rahat değilim ama rahat olmayı isterdim.” (Ö7)

Ayrıca öğretmen adayları bilgi sahibi olma durumu ve karşıdaki kişinin egosuda duruma göre değişkenlik göstermelerinin nedenlerinden olduğunu ifade etmişlerdir. Bu hususta öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“...Konu hakkında bilgi sahi isem yeterince özgüvenim yüksek oluyor. Bilgi sahibi değilsem özgüvenim düşüyor...” (Ö1)

“Özgüvenimi etkileyen faktör öncelikle o konuda bilgimin olmasıdır. Bir şeyi eleştiriyorsanız sorguluyorsanız önce bir bilgi birikiminiz olmalı. Eğer bilgi sahibiysem o konuda özgüvenim yüksek oluyor. Ama o konuya hakim değilsem, herhangi bir bilgim yoksa sorgulamada yapamam, özgüvenim düşer. Bilgim varsa kendime güvenirim, konuşurum, gerekirse karşı da çıkarım ama bilgim yoksa susmayı tercih ederim.” (Ö11)

Ortamdan kaynaklı faktörler incelendiğinde: öğretmen adaylarının güvenilir ortamda bulunmaları özgüvenlerini olumlu yönde etkilediği düşüncesinde olduklarını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Özgüvenim kesinlikle sağlam. Özgüvenimin yüksek olmasını ailem, çevrem etkilemiş olabilir. Bilmiyorum hep sevilen bir çocuk oldum. Çok sağlam bir eğitim almış çevreden ve aileden gelmiyorum ama hep güvenilir bir ortamda yetiştim...” (Ö21)

Kalabalık ortamlarda bulunmanın ise öğretmen adaylarının özgüvenlerini olumsuz yönde etkilediği düşüncesinde oldukları görülmüştür. Bu hususta öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir

“Çok kalabalık veya büyük bir toplum karşısında biraz tedirgin olabiliyorum. Bu noktada özgüvenim düşüyor. Tanıdığım bir ortam ise yeterince özgüvenim yüksek oluyor.” (Ö1)

“Özgüvenim yüksek fakat konuştuğumuzda veya onun yanında sorguladığımızda gerçekten sizi dinliyorsa özgüveniniz kırılmıyor. Sorgulamaya çok odaklanmış oluyorsunuz.” (Ö5)

Çevre kaynaklı faktörler incelendiğinde: Öğretmen adaylarının özgüveninin yüksek olması sosyal çevresinden gelen olumlu dönütlerden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“...Arkadaş çevremde ise karakter özelliğim olarak istediğim zaman lider vasfına bürünebiliyorum. Bunlarda çevreden aldığım olumlu dönütler, tepkiler, ortamdaki hakimiyetle alakalı. Sorgulama yapabiliyor oluşum özgüvenimi getirdi, özgüvenim ise liderliği getirdi bana.” (Ö21)

Öğretmen adaylarının özgüvenin düşük olması sosyal çevresindeki bireylerin olumsuz eleştirilerinden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Bende özgüven eksikliği çok fazla var. Kendimi çok fazla geliştirmedeğimden kaynaklanan çevresel faktörler var... Çevremizdekilere bir soru sorduğumuz zaman “sen anlamazsın, sen daha çocuksun, daha yaşın küçük büyü de öyle sor” tepkilerinden dolayı da özgüvenimiz kırılıyor.” (Ö13)

Eğitim kaynaklı faktörler incelendiğinde: eğitimin bireye katkısı, sorgulama becerisi yeterlilikleri ve sorgulama metotlarını bilmenin öğretmen adayları özgüvenlerini olumlu yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Sorgulama noktasında kendimi zayıf hissetmiyorum çünkü özgüvenim var. Sorgulama becerisini sık kullanmaya çalışıyorum. Doğal olarak ulaştığım,

karşılaştığım olayları, kişileri, doğayı belirli metotlarla sorguluyorum. Bunlarda aldığımız eğitimler sayesinde sorgulama becerisi geliyor. Gelişerek belirli bir seviyeye ulaşıyor buda özgüveni beraberinde getiriyor. Etkileyen faktörler öncelikle aldığım eğitim, sorgulama becerisini sık kullanıyor olmam, sorgulama metotlarını biliyor olmak.” (Ö12)

Öğretmen adayları, öğretmenlerden kaynaklanan birtakım nedenlerden dolayıda özgüvenlerinin olumsuz etkilendiğini ifade etmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Sanki biraz özgüvenim noktasında sıkıntı var. Eğitim ortamında değerlendirirsek hocalardan kaynaklı olduğunu düşünüyorum. Hocalarımızın birçoğu sorgulama anlamında derste bir konu verdikleri zaman sıkıntı yaşıyorum. Hocaların ciddiyetinden kaynaklanıyor.” (Ö7)

“Özgüvenim baya bir düşük. Kendime güvenim biraz var ama bu toplum içerisinde ya da başka birilerine sorunlarımı dile getiremem. Çünkü ilkökul öğretmenim bizi köreltti. Bizi hep döverdi. Anneme söylediğim zaman “kızıma böyle yapmışsınız, neden dövdünüz” dediği zaman ödevlerimi yapmış olsam dahi “yazın güzel değil” diye dövüyordu. Mesela ben solak bir insanım neden sağ el ile tutmuyorum kalemi diye beni baya bir hırpaladı.” (Ö20)

4.4.2. Bilgiyi Sorgulama Sürecinde Öğrenme Ortamında Kendilerini İfade Etme Durumuna İlişkin Bulgular

Bu bölümde, öğretmen adaylarının bilgiyi sorgulama sürecinde kendini ifade etme durumuna ilişkin görüşlerine ait bulgulara Tablo 17 ve Tablo 18’de yer verilmiştir.

Tablo 17: Kendilerini İfade Edebilme Durumları

Kategori/Tema	Kod Adı	Katılımcılar	f
Kendilerini ifade edebilme durumları	İfade edebiliyorum	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö9, Ö10, Ö12, Ö14, Ö18, Ö21	11
	İfade edemiyorum	Ö6, Ö7, Ö8, Ö11, Ö13, Ö15, Ö17, Ö20, Ö23	9
	Duruma göre değişiyor	Ö16, Ö19, Ö22	3
Toplam			23

*Her öğretmen adayı birden fazla temaya ifade belirttiği için kaynak toplamı katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 17’ye göre öğretmen adaylarının bilgiyi sorgulama sürecinde kendini ifade etme durumlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde; ifade edebilenler 11 kişi, ifade edemeyenler 9 kişi ve duruma göre değişenler 3 kişidir.

Tablo 18: Öğrenme Ortamında Kendini İfade Edememe Nedenleri

Ana Tema	Kategori/Tema	Kod	f
Öğrenciden kaynaklı	Basit bir soru sorma düşüncesi	Ö8	1
	Bilgi sahibi olma	Ö10	1
	İçindeki tabuları yıkamama	Ö8	1
	Kişilik	Ö13	1
	Öğretmenin savunduğu şeyin tam tersini savunma düşüncesi	Ö2, Ö17	2
	Öğretmenin zamanını boşa alma düşüncesi	Ö8	1
	Sınıf arkadaşlarının gülmeleri	Ö16	1
	Söylediğinin yanlış olma ihtimali düşüncesi	Ö2, Ö3	2
	Yanlış anlaşılacağını düşünme	Ö17	1
Öğretmenden kaynaklı	Anlayış	Ö16, Ö19, Ö20	3
	Baskıcı tutum	Ö2, Ö11	2
	Eleştirilere ve farklılıklara açık olma	Ö19	1
	Soru sormaya izin verme	Ö6	1
	Öğrenciye cevap vermek için zaman ayırmama	Ö6	1
	Rencide etme	Ö2	1
	Yanlış olduğunu ispatlama	Ö2	1
Ortamdan kaynaklı	Arkadaş ortamı	Ö7	1
	Kalabalık ortamlar	Ö15, Ö22	2
	Özgür düşünme ortamının oluşmaması	Ö11	1
	Resmi ortamlar	Ö2	1
	Sınıf ortamı	Ö5, Ö7, Ö9, Ö16, Ö19	5
Toplumdan kaynaklı	Kapalı toplum yapısı	Ö17	1
	Kültür	Ö12	1
Toplam			33

*Her öğretmen adayı birden fazla temaya ifade belirttiği için kaynak toplamı katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 18’de görüldüğü üzere öğretmen adaylarının bilgiyi sorgulama sürecinde kendini ifade etme durumlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde öğretmen adaylarının farklı görüşleri olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının kendilerini ifade edememe nedenlerinde 11’i “öğrenciden kaynaklı”, 11’i “öğretmenden kaynaklı”, 10’u “ortam kaynaklı” ve 2’si “toplum kaynaklı” nedenler olduğunu ifade etmişlerdir. Bu görüşler arasında “öğrenciden kaynaklı” ve “öğretmen kaynaklı” nedenler en yüksek frekansa sahiptir. Öğrenciden kaynaklı nedenler ise çeşitlilik göstermektedir. En düşük frekans ise “toplum kaynaklı” olduğu görülmektedir.

Öğrenci kaynaklı nedenler incelendiğinde: Basit bir soru sorma düşüncesi, bilgi sahibi olma, içindeki tabuları yıkamama, kişilik, öğretmenin savunduğu şeyin tam tersini savunma düşüncesi, öğretmenin zamanını boşa alma düşüncesi, sınıf

arkadaşlarının gülmeleri, söylediğinin yanlış olma ihtimali düşüncesi ve yanlış anlaşılacağını düşünmelerinden dolayı öğretmen adaylarının kendilerini rahatça ifade edemediklerini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Tabi ki. Şuan için böyle. Daha öncesinde böyle değildi. Üniversite birinci sınıftan itibaren kendimi artık daha özgür ve rahat ifade etmeye çalıştım... Söylediğinin yanlış olma ihtimali veyahut hocanın söylediğinin savunduğunun tam tersini söyleme ihtimali öğrencinin çekinmesine sebep oluyor...” (Ö2)

“Üniversite hayatımı baz alırsam dört yıldır ben bunu çok fazla gerçekleştiremedim. Hani her seferinde hocamıza bir soru sorarken bile acaba basit bir soru mu soruyorum, acaba hocamızın zamanını boşa mı alıyorum gibi düşüncelerim oluyor. Bu yüzden hep kendim geri çekilip kendi araştırmalarımı yapıyorum. Aslında üniversitede olmak, hocalarımızla olmak çok büyük bir velinimettir. Bundan faydalanma konusunda yetersizim. Hocaların ağırlığından, duruşundan ziyade daha çok benden kaynaklı sebepler var. Ben kendi içimde bu tabuyu yıkmış olsaydım, hocanın görünüşü duruşu çok etkilemezdi beni.” (Ö8)

Öğretmen kaynaklı nedenler incelendiğinde: Anlayış, baskıcı tutum, eleştirilere ve farklılıklara açık olma, soru sormaya izin verme, öğrenciye cevap vermek için zaman ayırmama, rencide etme ve yanlış olduğunu ispatlama gibi nedenlerden dolayı öğretmen adayları kendilerini ifade edemediklerini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“...Hocanın onu cevabı ile rencide etmesi, yalanlaması, yanlış olduğunu ispatlaması da onun için bir eksiklik, kötü bir durum olduğu için bundan çekiniyor çoğu öğrenci ama ben öyle bir insan değilim. Bulduğum hangi ortam olursa olsun çekinmeden yanlış olabileceğini düşünsem dahi alacağım dönütlerin hoşuma gitmeyeceğini düşünsem bile özgürce ifade ederim kendimi. Hatta sorgularım.” (Ö2)

“Hayır, edemiyorum ama bu her konu için geçerli değil. İlkokuldan beri hepimiz her konuda istediğimiz gibi düşüncelerimizi söyleyemiyoruz. Eğer hocalarımız ile karşıt bir düşüncede olursak “hocam bu yanlıştır benim düşüncem bu” diyemiyoruz. Tabi her hoca için genelleme yapmakta doğru

değil, bazı hocalarımız için geçerli. Öğrenme ortamında hocadan yani öğreticiden kaynaklı sebepler oluyor yani. Karşı görüşte olup da öğrenciyeye kafayı takan hocalar da var. Hatta ve hatta sınıf geçirmeyenler dahi var. Bu da özgürce düşüncelerimizi ifade etmemizi engelliyor.” (Ö11)

Ortam kaynaklı nedenler incelendiğinde: Arkadaş ortamı, kalabalık ortamlar, özgür düşünme ortamının oluşmaması, resmi ortamlar, sınıf içi oturma düzeni ve sınıf ortamından dolayı öğretmen adaylarının kendilerini ifade edemediklerini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Bazen sınıfta söylüyorum. Ama şunu da fark ettim. Sınıfta oturma yeri de bu konuda etkili oluyor. Arka sıralarda olunca pek dile getiremiyorum ama ön sıralarda daha çok dile getiriyorum. Bu da herhalde öğretmenle aramdaki mesafeden ve göz temasından dolayı olabilir. Yani genellikle özgürce hareket ediyorum, soru sorabiliyorum.” (Ö5)

“Sanki lise de daha fazlaydı çok daha rahat bir ortamım vardı arkadaşlarım ve hocalarım açısından. Üniversitedekinden daha çok bir özgüvene sahip olduğumu düşünüyorum. Çok rahat sorulan sorulara cevap veriyordum ya da sorgulama aşamasında kendimi çok daha rahat hissediyordum. Ama üniversiteye geldiğim zaman çevresel etkenler, hocalar, arkadaş ortamım hepsi de etkili olabilir. Sınıf ortamında dediğim gibi bir şey söylendiği zaman pek rahat olamıyorum.” (Ö7)

“Aslında bu ortamdaki ortama değişiyor. Aşırı resmi veya bir protokolün olduğu bir ortamda ister istemez bir çekingenlik oluyor. Şuan okul ortamında bile dekan gelse rektör gelse ister istemez bir çekingenlik oluyor. Bir baskı hissediyorsun üzerinde, kendini net ifade edemediğin durumlar oluyor. Ben net ifade ediyorum desem yalan olur. Tabi bazı durumlarda da saygıdan ötürü biraz mesafeli davranıyorsun. Ama onun dışında da daha yakın olduğun insanlarda iletişim daha açık oluyor.” (Ö22).

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

4.5.1. Sorgulama Becerilerinin Bireysel Gelişime Kazandırdığı Katkıları İlişkin Bulgular

Bu bölümde, öğretmen adaylarının sorgulama becerisinin bireysel gelişime kazandırdığı katkılarına ilişkin görüşlerine ait bulgulara Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19: Sorgulama Becerilerinin Bireysel Gelişime Kazandırdığı Katkıları

Kategori/Tema	Kod Adı	Katılımcılar	f
Araştırma	Araştırmaya Yönelme	Ö14, Ö18, Ö20	3
	Bilgi edinme	Ö1, Ö22	2
Sorgulama	Bir şeyi olduğu gibi kabul etmeme/körü körüne bağlı kalmama	Ö2, Ö11, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18	6
	Bireyler ve olaylar hakkında öngörü sahibi olma	Ö9	1
	Eleştirel bakabilme	Ö22	1
	Merak	Ö5	1
	Farklı bakış açısı ile bakabilme	Ö11, Ö23	2
	Önyargı ve kalıp yargıları sorgulayabilme	Ö2, Ö20, Ö23	3
Kişisel gelişim	Kendi kararlarını alabilme	Ö23	1
	Kişilik ve karakter kazanma	Ö6, Ö19	2
	Kendini geliştirme/yaşam kalitesini artırma	Ö5, Ö6, Ö7, Ö12, Ö16, Ö17, Ö19, Ö20, Ö21	9
	Kişisel eksikliklerini tespit edip düzeltme	Ö2, Ö4, Ö8, Ö10, Ö21	5
	Özgüven	Ö7	1
	Tecrübe	Ö1	1
Toplam			38

*Her öğretmen adayı birden fazla temaya ifade belirttiği için kaynak toplamı katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 19’da görüldüğü üzere öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar incelendiğinde, sorgulama becerisinin bireysel gelişime kazandırdığı “araştırma”, “sorgulama” ve “kişisel gelişim” durumların olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının görüşlerine göre en yüksek frekansa (f=18) “kişisel gelişim, en düşük frekansa ise (f=5) “araştırma” olduğu görülmektedir.

Araştırma bağlamında öğretmen adaylarının sorgulama becerisinin bireyleri araştırmaya yönlendirdiği ve bilgi edinmelerini sağladığını ifade etmişlerdir. Bu hususta öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Bireysel gelişim açısından önemlidir. Çünkü dediğimiz gibi merakla yola çıkıyorsa hani bilmediği şeyleri araştırıp öğrenme konusunda daha tecrübe ve bilgi edinme konusunda önemlidir.” (Ö1)

“Bireysel gelişim açısından; kişi ne kadar doğru sorgulayabilirse o kadar araştırmaya yönelir. Böylece kendini geliştirmesi açısından büyük bir adım atmış olur. Öncelikle insanın kendini sorgulaması daha sonra yakın çevresi ve toplumu sorgulayabilecek düzeye gelmesi gerekir.” (Ö14)

Sorgulama bağlamında öğretmen adaylarının sorgulama becerisinin bireyleri bir şeyi olduğu gibi kabul etmemeyi/körü körüne bağlı kalmamayı, bireyler ve olaylar hakkında öngörü sahibi olmayı, eleştirel bakabilmeyi, merak etmeyi, farklı bakış açısı ile bakabilmeyi, önyargı ve kalıp yargıları sorgulayabilmeyi ve kendi kararlarını alabilmeyi sağladığını ifade etmişlerdir. Bu hususta öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Sorgulama becerisi gelişmiş bir kişi diğer insanları daha iyi anlayabilmektedir. Olaylara daha farklı bir bakış açısı ile bakabilmektedir. Yeni bilgileri edinirken doğruluğu veya yanlışlığından daha emindir. Hiçbir şeye körü körüne bağlı değildir. Olayları sorgulayıp teyit ederek inanır.” (Ö11)

“Her şeyi kabul etmemelerini sağlar. Böylece sorgular. Neden, niçin, nasıl gibi sorular sorarak karşısındaki kişinin ve ya olayın kendi açısından ikna olmasını sağlar. Bir şeye körü körüne bağlı kalmaz. İnanacağı değerleri kendisi belirler.” (Ö16)

“Bireysel gelişim açısından ise olaylara farklı perspektiflerden bakma, geniş düşünme, dayatmalardan kurtulma, kendi kararlarını kendisi alabilen bireyler olma, aldığı kararların arkasında durabilme anlamında oldukça önemlidir.” (Ö23)

Kişisel gelişim bağlamında öğretmen adaylarının sorgulama becerisinin kişilik ve karakter kazanmayı, kendini geliştirmeyi/yaşam kalitesini artırmayı, kişisel eksiklikleri tespit edip düzeltmeyi, özgüven kazanmayı ve tecrübe edinmeyi sağladığını ifade etmişlerdir. Bu hususta öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Kişinin daha aydın bir ufka sahip olması için, kendini daha iyi geliştirmesi için bireysel açıdan da sürekli sorgulayıcı kişilik ve karakter kazanması gerektiğini düşünüyorum.” (Ö6)

“Kendisini geliştirmesi açısından önemli. Bir insan bir şeyleri sorgulayabiliyorsa özgüven oluşmuştur yani. Belirli bir şeylerin üzerine giderek sorgulama yaptığı zaman özgüven oluşmasında da önemli.” (Ö7)

“...daha çok kendimizi tamamlayıp sonra etrafımıza yönelmemiz gerekiyor. Kendi davranışlarımızın düzgünlüğünü halledemezsek etrafımızdaki insanları da doğru yönlendiremeyiz... Önce kendimizi sorgulayacağız, kendimize düzen vereceğiz ondan sonra etraftaki uygun görmediğimiz şeyleri düzelteceğiz.” (Ö8)

“Bireysel gelişim açısından; birey önce kendini sorgular. Bu şekilde de kendini tanır. Kendini tanır da çevresine daha çok hakim olur çünkü neyi nasıl yaptığını, kendisine nasıl davranıldığını, nasıl davranılması gerektiğini bu tarz sorgulamalara girer. Kendini geliştirme açısından sorgulamalar yapar.” (Ö21)

4.5.2. Sorgulamanın Toplumsal Katkılarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde, öğretmen adaylarının sorgulamanın toplumsal açıdan katkılarına ilişkin görüşlerine ait bulgulara Tablo 20’de yer verilmiştir.

Tablo 20: Sorgulama Becerilerinin Katkı Boyutu

Kategori/Tema	Kod Adları	Katılımlar	f
Bireysel	Empati kurma	Ö11	1
	Kalıp yargıları sorgulayabilme	Ö2, Ö7	1
	Karşındaki bireyi anlama	Ö16	1
	Kendini ifade etme	Ö1, Ö20	2
	Körü körüne inanmama/kabullenmeme	Ö13, Ö15, Ö17, Ö19	4
	Olaylara farklı açıdan bakabilmek	Ö10, Ö23	2
	Olumlu olumsuz yönlerini araştırma	Ö9	1
	Sosyal yapı/toplumu ilgilendiren bir konu hakkında bilgi sahibi olma	Ö2, Ö20	2
	Toplumsal	Toplumdaki doğru ve yanlışların ayırt edilmesi/doğruya ulaşma	Ö8, Ö13, Ö14
Toplumdaki yargıları içselleştirme		Ö5	1
Toplumsal değişim		Ö22	1
Toplumsal eksiklikleri tespit edip tamamlama		Ö3	1
Toplumsal konularda insanları bilgilendirme		Ö16, Ö18	2
Toplumsal uyumu gerçekleştirme		Ö10	1
Toplumun gelişmesi		Ö12, Ö13, Ö16, Ö17, Ö21	5
Yenilikçi bir sosyal yapı		Ö6	1
Toplam			29

*Her öğretmen adayı birden fazla temaya ifade belirttiği için kaynak toplamı katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 20’de görüldüğü üzere öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin katkı boyutuna ilişkin soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde “bireysel” ve “toplumsal” temaların olduğu görülmektedir.

Öğretmen adayları bireysel teması bağlamında: empati kurma, kalıp yargıları sorgulayabilme, karşısındaki bireyi anlama, kendini ifade etme, körü körüne inanmama//kabullenmeme, olaylara farklı açıdan bakabilme, olumlu olumsuz yönleri araştırma ve sosyal yapı/toplumunu ilgilendiren bir konu hakkında bilgi sahibi olma kodlarını belirtmişlerdir. Öğretmen adayları sorgulama becerilerinin toplumsal açıdan gelişmesinin bireysel gelişime de olumlu yönde katkı sağladığı düşüncesindedirler.

Öğretmen adayları toplumsal teması bağlamında: toplumdaki doğru ve yanlışların ayırt edilmesi/doğruya ulaşma, toplumdaki yarhıları içselleştirme, toplumsal değişim, toplumsal eksiklikleri tespit edip tamamlama, toplumsal konularda insanları bilgilendirme, toplumsal uyumu gerçekleştirme, toplumun gelişmesi ve yenilikçi bir sosyal yapı kodlarını belirtmişlerdir. Öğretmen adayları sorgulama becerilerinin toplumsal açıdan gelişmesinin önemli olduğunu, sorgulamayan toplumların ilerlemeyeceğini ifade etmişlerdir.

Öğretmen adaylarının bireysel ve toplumsal temalarında ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Son derece önemlidir çünkü toplum belli bir kültür belli bir ürün üretir ve bu ürünün doğruluğu, daimiliği, işe yararlılığı, performansı sorgulama becerisi sayesinde doruk noktaya doğru hareket eder. Bu nedenle sorgulama bir toplumu oluşturan bütün unsurlar tarafından sağlıklı bir şekilde yapıldığı sürece toplum daha iyiye doğru evrilir.” (Ö12)

“Sorgulamayı bilmeyen bir toplum çağın gerisinde kalmıştır. Sorgulama yapmayan toplum körleşir...” (Ö13)

“İtaatkar bir vatandaş sorgulama yeteneği olmayan bir vatandaş demektir. Eğer sorgulama yeteneği olan bir vatandaş, bir insan, bir birey kesinlikle her yapılamaya uymak için bir çaba sarf etmez. Onun doğruluğunu ya da yapılan veya eklenilen kuralların niçin konulduğunu falan araştırıp mantığına uyuyorsa ve doğru buluyorsa o şekilde hayatına devam eder. Fakat bu yetenekten mahrum

olan insanların hiçbir şekilde her yapılabilecek her konularda uyma çabası içerisinde olduğunu düşünüyorum.” (Ö19)

“Sorgulamayı bilmeyen bir toplum çağın gerisinde kalmıştır. Sorgulama yapmayan toplum körleşir. Her şeye körü körüne inanırlar. Doğruyu yanlış ayırt edemezler.” (Ö13)

“Öncelikle her şeyde sorgulamanın şart olması gerektiğini düşünüyorum. Neden sorgulamadan direkt belirli bir bilgi ya da bilinen bir şey çerçevesinde herkesin o yöne gitmesi pek mantıklı bir davranış olmadığını düşünüyorum sosyal açıdan. Bu nedenle de kalıpların dışına çıkılması açısından sorgulama önemlidir.” (Ö7)

“Toplumda bazı genel geçer yargılar vardır. Bu yargıyı anlamak, içselleştirmek için sorgulama eylemine başvuruyoruz...” (Ö5)

“Sosyal anlamda düşündüğümüz zaman toplumda bir şey sorgulanmaya başladığı zaman demek ki bir değişime ihtiyaç duyuluyor. Fransız ihtilalinde bile toplumun milliyetçilik akımına gelmesine kadar mutlaka toplumun bir sorgulama süreci olmuştur, eleştirel bir geçmişi olmuştur ki belli bir süreden sonra ihtilal oluyor, milliyetçilik akımı ortaya çıkıyor.” (Ö22)

“Sosyal açıdan toplumda şuanda da dahil birçok eksiklikler falan var. Bunları sorgulayabilen birey eksikliklerini zamanla tamamlar. Çünkü toplumu biz hepimiz oluşturuyoruz. Bir kişi iki kişi ile olacak bir şey değil. Ama toplumdaki herkesin sorgulama becerileri gelişmişse toplum daha iyi bir şekilde ilerler ve yanlışlıklar düzelir.” (Ö3)

“Sosyal açıdan sorgulama kesinlikle gerekli bir durum. Çünkü toplumun düzen ve yapısını daha da iyileştirmek için sürekli bir sorgu mekanizmasına ihtiyacımız var. Daha çok yenilenme daha çok yenilikçi bir sosyal yapı gerektiği için toplumda sorgulama becerisi önemlidir ve geliştirilmesi gereklidir.” (Ö6)

4.5.3. Sorgulama Becerilerinin Eğitim Açısından Katkılarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde, öğretmen adaylarının sorgulamanın eğitim açısından katkılarına ilişkin görüşlerine ait bulgulara Tablo 21’de yer verilmiştir.

Tablo 21: Sorgulama Becerilerinin Eğitim Açısından Önemi

Kategori/Tema	Kod Adı	Katılımcılar	f
Bilgi	Araştırma	Ö15	1
	Bilgi toplama/bilgiye ulaşma	Ö1,Ö9, Ö12, Ö16	4
	Bilginin doğruluğunu araştırma	Ö11, Ö13	2
	Bilginin nasıl kullanılabileceğini araştırma	Ö10, Ö13	2
	Bilginin ürüne dönüşmesi	Ö12	1
	Bilgiyi içselleştirme	Ö9	1
	Bilgiyi yaşantıya uygulama	Ö9, Ö16	2
	Bilimselliğe yöneltme	Ö6, Ö22	2
Bireysel Gelişim Kazanımları	Empati yeteneği kazanma	Ö20	1
	Erken yaşlarda öğrencilere sorgulama becerisi kazandırma bilgisi	Ö5	1
	Farklı boyutlardan bakabilme	Ö14, Ö20	2
	Kalıp yargılar üzerinden hareket etmeme	Ö7, Ö19	2
	Kendini rahatça ifade edebilme	Ö19	1
	Kendisini sorgulama	Ö7	1
	Özgüveni geliştirme	Ö16	1
	Üst düzey düşünme becerilerini olumlu yönde etkileme	Ö6	1
Eğitim Faaliyetlerini Geliştirme	Eğitim hayatına yön verme (ilerisi için alınan kararlar)	Ö4, Ö20	2
	Eğitim sürecini kaliteli hale getirme	Ö12, Ö17	2
	Eğitimdeki eksiklikleri düzeltme	Ö3	1
	Öğrencilerin algı düzeylerini anlayabilme	Ö2	1
	Öğrencilerin gelişimine katkı sağlama	Ö18, Ö20	1
	Öğrenci-öğretmen diyalogunun gelişmesi	Ö17	1
	Sorulan soruların kalitesini sağlama	Ö19	1
	Yenilikçiliğe açık olma	Ö8	1
Toplam			35

*Her öğretmen adayı birden fazla temaya ifade belirttiği için kaynak toplamı katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 21’de görüldüğü üzere öğretmen adaylarının sorgulamanın eğitim açısından katkılarına ilişkin soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde, öğretmen adaylarının farklı görüşleri olduğu görülmektedir. Öğretmen adayları eğitim açısından öneminin “bilgi”, “bireysel gelişim kazanımları” ve “eğitim faaliyetlerini geliştirme” olduğunu ifade etmişlerdir. Bu görüşler arasında “bilgi” (f=15) en yüksek frekansa sahiptir. Bilgi teması çeşitlilik göstermektedir. En düşük frekans ise “bireysel gelişim kazanımları” (f=10) ve “eğitim faaliyetlerini geliştirme” (f=10) olduğu görülmektedir.

Sorgulamanın eğitim açısından önemine ilişkin bilgi açısından önemli olduğunu belirten öğretmen adayları araştırma, bilgi toplama/bilgiye ulaşma, bilginin doğruluğunu araştırma, bilginin nasıl kullanılabileceği, bilginin ürüne dönüşmesi, bilgiyi içselleştirme, bilgiyi yaşantıya uygulama ve bilimselliğe yönelme kodlarını belirlemişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Eski sistemde çocuklara sadece bilgi veriliyordu. Bu bilgiyi sorgulamadıkları içinde ne olduğu, nasıl kullanılacağını bilmiyorlar. Sorgulama becerileri öğrenciye verilse öğrenciler daha çok bilgiyi içselleştirebilir, bilgiyi daha iyi alabilir. Öğrenci böylece yaşantısına uygulayabilir ve daha çok öğrenci merkezli bir hale gelebilir.” (Ö9)

“Verilen bilginin ne kadar doğru ne kadar yanlış olduğu konusunda bizi doğru bilgiye ulaştırma noktasında sorgulama önemlidir.” (Ö12)

“Eğitimin temel sorunlarından biri de sorgulama yapmayı beceremeyen nesiller yetiştirmektir. Bu noktada eğitimcilere büyük görev düşmektedir. Bizim eğitim sistemimizde bilgiyi araştırmak yerine daha çok ezberlemek ön planda. Bilgi öğrenciye veriliyor fakat o bilginin doğruluğu nu, ne işe yaradığını, nasıl kullanılacağını sorgulama temeline dayandırılmıyor. Bu açıdan da eğitim de sorgulama önemlidir. Bizde bu yönde eğitim sistemimiz eksik kalıyor.” (Ö13)

Sorgulamanın eğitim açısından önemine ilişkin bireysel gelişim kazanımları açısından önemli olduğunu belirten öğretmen adayları empati yeteneği kazanma, erken yaşlarda öğrencilere sorgulama becerisi kazandırma, farklı boyutlardan bakabilme, kalıp yargılar üzerinden hareket etmeme, kendini rahatça ifade edebilme, kendini sorgulama, özgüveni geliştirme ve üst düzey düşünme becerilerini olumlu yönde etkileme kodlarını belirlemişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Öğrenciler açısından ele alırsak sorgulama becerisi ile belirli bir kalıp yargının üzerinden hareket etmeyip kendisi sorgulayarak daha iyi sonuçları elde edebilme noktasında önemlidir.” (Ö7)

“Gelişim ve kariyer açısından önemli. Sorgulama yapmazsa geldiği gibi kalır insan. Sorguladıkça gelişir. Ufku gelişir, bakış açısı değişir, empati yeteneği kazanır. Bir şeyleri sorgulamaya başladıktan sonra adım atmaya başlarız ve ivme kazanırız. Eğitim bunları öğrenciye kazandırma noktasında önem arz eder.” (Ö20)

Sorgulama becerilerinin eğitim açısından önemine ilişkin eğitim faaliyetlerini geliştirme açısından önemli olduğunu belirten öğretmen adayları eğitim hayatına yön verme, eğitim sürecini kaliteli hale getirme, eğitimdeki eksiklikleri düzeltme,

öğrencilerin algı düzeylerini anlayabilme, öğrencilerin gelişimi, öğrenci-öğretmen diyalogunun gelişmesi, soruların kalitesi ve yenilikçiliğe açık olma kodlarını belirlemişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Günümüzde dahi bir bilgi sabit kalmıyor. Daha sonradan tekrardan değişebiliyor. Devamlı elimize gelen bilgileri dahi sorgulamamız, yenilikçiliğe açık olmamız gerekiyor. Eğitim sürecinde de farklı metotlar denenmesi gerekiyor.” (Ö8)

“Öğrencileri soru sormaya yöneltmeliler. Sorgulama yöntemine ağırlık verilerek öğrenci öğretmen diyalogu gelişir. Daha verimli bir eğitim halini almış olur.” (Ö17)

4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

4.6.1. Sorgulama Becerilerini Geliştirmek İçin Önerilere Ait Bulgular

Bu bölümde, öğretmen adaylarının sorgulama becerilerini geliştirmek için önerilerine ilişkin görüşlerine ait bulgular Tablo 22’de yer verilmiştir.

Tablo 22: Sorgulama Becerilerini Geliştirmek İçin Öneriler

Kategori/Tema	Kod Adı	Katılımcılar	f
Bireysel Özellikler	Açık görüşlü olma	Ö18	1
	Başka fikirlere açık olma	Ö10, Ö14	2
	Cesaret	Ö3	1
	Çağa ayak uydurabilme	Ö2	1
	Eleştirilere açık olma	Ö20	1
	Eleştirme	Ö20	1
	Empati kurma	Ö21	1
	Esnek olma	Ö2	1
	İç muhakeme yapma	Ö8, Ö2	2
	Merak etme	Ö17	1
	Öğrenmeye açık olma	Ö22	1
	Sosyal aktivitelere katılma	Ö16	1
	İletişim güçlü kılma	Ö16	1
	Yeniliklere açık olma	Ö22	1
Çocuğa Yönelik	Çocuğa değer verme	Ö21	1
	Çocukları güvenli ortamda büyütme	Ö21	1
	Çocukların algı düzeyine göre cevap verme	Ö13	1
	Çocukların ufkunu açacak konulara önem verme	Ö13	1
Eğitime Yönelik	Düşünce odaklı eğitim anlayışı	Ö23	1
	Kadınların eğitimi	Ö4	1
	Öğrenci merkezli eğitim anlayışı	Ö15	1
	Proje tabanlı eğitim anlayışı	Ö15	1
	Üst düzey düşünme becerileri dersi olmalı	Ö12	1
	Öğrencileri araştırmaya teşvik etme	Ö15	1
	Öğrencileri sorgulamaya teşvik etme	Ö3	1
	Öğrencileri soru sormaya teşvik etme	Ö21	1
Güncel olayları takip etme	Gündemi takip etme	Ö17	1
	Haberleri izleme	Ö17	1
Okuma Alışkanlığı	Dergi okuma	Ö11	1
	Gazete okuma	Ö11	1
	Kitap okuma	Ö1, Ö2, Ö7, Ö10, Ö11, Ö14, Ö17, Ö20, Ö21, Ö22	10
	Makale okuma	Ö11	1
	Okuma kültürü	Ö12	1
	Tez okuma	Ö11	1
Demokratik ortam	Özgür düşünce ortamı	Ö3, Ö9, Ö13, Ö21	4
	Tartışma ortamı	Ö3, Ö7, Ö20	3
Soru sorma	Açık uçlu sorular	Ö6	1
	Nitelikli sorular	Ö6	1
Yöntem ve Teknik	Araştırma	Ö10, Ö14, Ö20	3
	Edebi ürünleri kullanma	Ö6	1
	Gezi	Ö21, Ö22	2
	Gözlem	Ö2	1
	Yakından uzağa sorgulama	Ö3	1
Toplam			62

*Her öğretmen adayı birden fazla temaya ifade belirttiği için kaynak toplamı katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 22’de görüldüğü üzere öğretmen adaylarının sorgulama becerilerini geliştirmek için sorgulama becerilerini geliştirmek için önerilerine ilişkin görüşlerine ait bulgular incelendiğinde bireysel özelliklerde, çocuğa ve eğitime yönelik

konularda, güncel olayları takip etme, okuma alışkanlığı kazandırma, demokratik ortam oluşturma, soru sorma, yöntem ve teknikleri kullanma konularında gelişme sağlanabileceği ifade edilmektedir. Bu görüşler arasında “bireysel özellikler” (f=16) en yüksek frekansa sahiptir. Bireysel özellikler ise çeşitlilik göstermektedir. En düşük frekans ise “güncel olayları takip etme” ve “soru sorma” (f=2) olduğu görülmektedir.

Bireysel özellikler öneriler incelendiğinde: Açık görüşlü olma, başka fikirlere açık olma, cesaret, çağa ayak uydurabilme, eleştirilere açık olma, eleştirme, empati kurma, esnek olma, iç muhakeme, merak etme, öğrenmeye açık olma, sosyal aktivitelere katılma, iletişimi güçlü kılma ve yeniliklere açık olma kodlarını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“...Başkalarının görüşlerine açık olmalı, her insan bir dünya. Böylece farklı şekillerde de olayı, olguyu veya konuyu görebilir.” (Ö10)

“...Olayların karşısında sessiz kalmak değil ve her yönden eleştirip sorgulamak gerekir... İnsanların eleştirilere açık olmaları gerekiyor. Kulaktan doğma bilgilere bağlı kalmamaları gerekiyor.” (Ö20)

“...Gelişime yeniliklere açık olacaksınız. Bazen öyle bir şey oluyor ki küçük çocuktan bile bir şey öğreniyorsun. O yüzden insan kendini kısıtlamamalı. Ben bu küçük çocuktan öğrenemem değil yeri geliyor o küçükten sizi aaaa dedirtecek şeyler öğretebiliyor.” (Ö22)

“Bence insanların bol bol konuşmaları lazım, iletişim kurmaları lazım. İletişim kurulmadığı zaman zaten kelimeler birer birer yok olmaya başlıyor. İnsanın günlük kelime kullanma hazinesi de azalıyor...” (Ö16)

“...Açık görüşlü olmak gerekir, kapanmamak lazım. İnsanların düşüncelerini önemsemek gerekir.” (Ö18)

Çocuğa yönelik öneriler incelendiğinde: Çocuğa değer verme, çocukları güvenli ortamda büyütme, çocukların algı düzeyine göre cevap verme ve çocukların ufkunu açacak konulara önem verme kodlarını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Öncelikle iyi bir nesil yetiştirmek lazım diye düşünüyorum. Bizlerde daha 2 3 yaşlarında iken hayatı, ve çevremizdeki insanları sorgulamaya başlıyoruz. O yaşlarda çocukların ufkunu açacak şeylere önem vermeli ve onların konuşmalarına sorularına fırsat tanınmalıyız. O yaşlarda çocuk bu ne, bu nasıl oldu gibi birçok soru ile gelir ve ona senin anlayacağın bir şey değil, sus demek olmaz. Çocuğun algısına göre anlayacağı şekilde cevaplar verilmeli...” (Ö13)

“...Hiyerarşik olarak sorgulama önce ailede geliyor. Toplumuzda şöyle bir şey var ama çocuk soru sormayacak, çok sorgulamayacak, peşine düşmeyecek. Bizde önce bu noktayı kurtarmalıyız. Çocuk bireyseldir, soru sormasına teşvik edilmeli ve önü kapatılmamalı. Çocuk güvenli bir noktada büyümeli. En temel nokta bu; çocukluktan sorgulama aşılmalı. Yoksa şu saatten sonra bazı şeyleri değiştirmek oldukça zor olur... Kendi çocuğunun bireyselliği ve onun değer gördüğünün, bir şeyleri kendisinin yapabileceğinin sinyalleri verilmeli. Bu şekilde yetişiyor çocuklar. Ben bu şekilde yetiştim ve bugün bu şekilde buradayım...” (Ö21)

Eğitime yönelik öneriler incelendiğinde: Düşünce odaklı eğitim anlayışı, kadınların eğitimi, öğrenci merkezli eğitim anlayışı, proje tabanlı eğitim anlayışı, üst düzey düşünme becerileri dersi olmalı, öğrencileri araştırmaya teşvik etme, öğrencileri sorgulamaya teşvik etme ve öğrencileri soru sormaya teşvik etme kodlarını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“...Okullarda değerler eğitimi olduğu gibi sorgulama becerilerine yönelik çalışmalar yapılmalı, ders olarak müfredatta olmalı.” (Ö1)

“Her şeyin temeli anneler diyor, kadınlar eğitilmeli. Kadın eğitildiği zaman çocuklarda öğrenir, öğrenen çocukta toplumu geliştirir. Bunu üzerine de bir şey söylemek istemiyorum. Çünkü her şeyin temeli kadınlarımızdan geliyor. O nasıl yetiştirirse daha çok o şekilde oluyor...” (Ö4)

“Liselerde mantık dersi vardı, biz onun faydasını çok gördük. Analitik düşünme olan üst düzey düşünme becerileri, düşünme becerisi dersi okullarda olabilir. Bunun dışında eleştirel düşünme becerisinin de çocukların ya da insanların sorgulama düzeyini etkileyeceğini düşünüyorum. Eleştirel düşünme dersleri de sorgulamaya katkı sağlayabilir.” (Ö12)

“Ben eğitimin okulda başladığına inanıyorum. Sorgulama becerisinin gelişmesi için öğretmen faktörü özellikle çok önemli. Öğrenci merkezli bir eğitim olmalı. Öğrencileri araştırmaya sevk eden bir tutum sergilenmeli. Proje tabanlı eğitim olabilir.” (Ö15)

“Kesinlikle düşünce odaklı eğitimler olmalı. Özellikle ilkokuldan itibaren düzeltilmesi gerekir. İlkokuldayken kitap okuma metin okuma derslerimiz olurdu, içinden oku düşün derdi hocalarımız. Ama sadece okur düşünürdük, sonra bir iki kişiye söz verilir geçilirdi.” (Ö23)

Güncel olayları takip etmeye yönelik öneriler incelendiğinde: gündemi takip etme ve haberleri izleme kodlarını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“...Dünyanın başka yerlerinde başkaları neler yapıyor bakmalı, haberleri izlemeli, gündemi takip etmeli.” (Ö17)

Okuma alışkanlığı ile ilgili öneriler incelendiğinde: Dergi okuma, gazete okuma, kitap okuma, makale okuma, okuma kültürü kazandırma ve tez okuma kodlarını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Her şey yapılabilir aslında. İnsan pencereden dışarıya baktığında dahi sorgulama becerisi gelişebilir. Tabi burada bakmak değil de görebilmek önemli. Sonrasında kitap okumak oldukça geliştirir. İnternette boş şeylere takılmak yerine tezler, makaleler, kitaplar, gazeteler, dergiler okuyalım.” (Ö11)

“...Çocuklara okuma kültürü kazandırılmalı. Okumak dört aşamalıdır. En üst düzeyi okuma veya okuma kültürü olarak adlandırılır. Günümüzde okuyan insan sayısı az, okuyanlarında çoğu temel okuma yapıyorlar. İlk basamakta kalıyorlar. Okuma kültürüne erişmiş insan sayısı arttıkça sorgulama becerileri de yine artacaktır...” (Ö12)

Demokratik ortam ile ilgili öneriler incelendiğinde: Özgür düşünce ortamı ve tartışma ortamında bulunma kodlarını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“...Arkadaşlarla sohbet edilip hasbihal edilebilir belirli bir konu üzerinden. İnsanların olaylara bakış açılarını değiştirmeleri lazım. Bunun içinde bulunduğu ortamlar dahi ekili. Bunun içinde bulunduğumuz ortamları sorgulama sürecimize uygun olarak seçmeliyiz.” (Ö7)

“...Özgür rahat kısıtlanmamış bir ortam yaratmalıyız.” (Ö9)

Soru sormaya yönelik öneriler incelendiğinde: Açık uçlu sorular ve nitelikli sorular kodlarını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“...Sorgulamaya yönelik nitelikli soruları yer alması gerekiyor. Genelde sorularda sosyal bilgilerde soru cevap yöntemi üzerine. Tabi bu da olmalı ama sorgulamamızı geliştirecek üst düzey bilişlerimizi geliştirecek açık uçlu soruların olması gerekiyor.” (Ö6)

Yöntem ve teknik bağlamında öneriler incelendiğinde: Araştırma, edebi ürünleri kullanma, geniş açılı bakma, gezi, gözlem, ve yakından uzağa sorgulama kodlarını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“...sorgulama becerimizin gelişmesi için kendimizi bilmemiz lazım. Yaşadığımız toplumu bilmemiz lazım. Olaylara dışardan bir bakabilmemiz lazım. Bir çarkın herhangi bir kısmında olursak içinde olduğumuzu anlamayız, sürekli dönmeye devam ederiz. Dışardan bir bakmak lazım. Gözlem yapmamız lazım her yerde...” (Ö2)

“Öncelikle kişinin kendisini ifade edebilmesi için o cesareti göstermesi lazım. İlk etapta çok kalabalık değil de daha yakın çevre ile tartışma diyaloglarına girilmeli. Yakınındaki sorunları sorgulamalı öncelikle. Dediğim gibi önce temel çevremizden başlayacağız yavaş yavaş bu sorgulamalarımızı uzağa aktaracağız. Bir nevi yakından uzağa ilkesi gibi. Bu şekilde kendisini de aşmış olacak.” (Ö3)

“Eğitimde çok güzel şeyler yapabiliriz. Mesela kendi alanıma baktığımda sosyal bilgiler kitabını inceliyorum. Tartışmayı konulan yazılar yok. Bir gazete haberi yok. Eleştiri yazısı yok. Sosyal bilgiler kitabında edebi ürünlerinde kullanılması gerekir. Genelde öyküleyici betimleyici yazılar var. Bunların

geliştirici olması için sorgulama açısından tartışma açısından ürünlerinde yer alması gerekli...” (Ö6)

“İnsan öncelikle kendini geliştirmeli, bol kitap okumalı, gezip görmeli, farklı yerler öğrenmeli. Mesela ben bu sene yaz tatilinde Efes’e gittiğim zaman o kadar farklı şeyler öğrendim ki. Eski kavimlere insanlara yaşantılarına bakıyorsun, çok güzel şeyler öğreniyorsun...” (Ö22)

4.6.2 Öğrencileri Sorgulamaya Dahil Etmenin Yollarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde, öğretmen adaylarının öğrencileri sorgulamaya dâhil etmenin yollarına ilişkin görüşlerine ait bulgulara Tablo 23’de yer verilmiştir.

Tablo 23: Öğrencileri Sorgulamaya Dahil Etmenin Yolları

Kategori/Tema	Kod Adı	Katılımcılar	f	
Özel öğretim yöntem ve tekniklerini	5N1K	Ö10	1	
	Açık uçlu sorular	Ö7, Ö8, Ö15, Ö16, Ö17	5	
	Altı ayakkabı	Ö10	1	
	Altı şapka	Ö9, Ö10	2	
	Balık kılıcı	Ö6	1	
	Beyin fırtınası	Ö1, Ö6, Ö10, Ö18	4	
	Bilgiyi dolaylı verip öğrencilerin bulmalarını sağlama	Ö16, Ö19, Ö20	3	
	Çizgi filmler izletme	Ö16	1	
	Edebi ürünleri kullanma	Ö10	1	
	İstasyon Tekniği	Ö20	1	
	Küçük ve büyük tartışma grupları	Ö20	1	
	Münazara	Ö10	1	
	Örnek olay	Ö8, Ö22, Ö23	3	
	Örnekler verme	Ö16	1	
	Soru cevap	Ö1, Ö5, Ö6, Ö9, Ö10, Ö12, Ö14, Ö20	8	
	Ortam	Özgür düşünme ortamı	Ö2, Ö8, Ö9, Ö11, Ö13, Ö17, Ö20, Ö21	8
		Sınıf içi oturma düzeni	Ö2, Ö6, Ö8, Ö18	4
Sorgulama yapabileceği ortam oluşturma		Ö6, Ö7	2	
Tartışma ortamı oluşturma		Ö1, Ö4, Ö11, Ö17	4	
Öğretmenlerin Tutumu	Öğrenci seviyesine inme	Ö6, Ö10, Ö20	3	
	Öğrenciler üzerinde otorite kurmama	Ö11	1	
	Olumlu iletişim	Ö5	1	
	Öğrencileri not ile tehdit etmeme	Ö11	1	
	Öğrencileri rencide etmeme	Ö5, Ö20	2	
	Öğrencilerin düşüncelerine değer verme	Ö6	1	
	Öğrencilerin üzerinde baskı kurmama	Ö11, Ö20	2	
	Statü ve ego ile hareket etmeme	Ö5	1	
Pedagojik yaklaşım	Dikkat çekme/merak duygusu uyandırma	Ö3, Ö4, Ö5, Ö12, Ö13, Ö20	6	
	Dönütler verme	Ö5	1	
	Öğrenci ile birlikte araştırma	Ö9	1	
	Öğrenciler ile bireysel ilgilenme	Ö8	1	
	Öğrencilerde özgüven kazandırma	Ö5, Ö13	2	
	Öğrencilere sorumluluk verme	Ö4	1	
	Öğrencileri araştırmaya teşvik etme	Ö14, Ö15	2	
	Öğrencileri cesaretlendirme	Ö2	1	
	Öğrencileri sorgulamaya teşvik etme	Ö3, Ö15	2	
	Öğrencileri soru sormaya teşvik etme	Ö1, Ö9, Ö17	3	
	Öğrencilerin sosyal ilişkilerini geliştirme	Ö13	1	
	Öğrencilerinde birey oldukları bilincin aşılama	Ö9	1	
	Rol model olma	Ö21	1	
	Tam öğrenmelerini gerçekleştirme	Ö11	1	
Diğer	Kitap okuma	Ö10, Ö11, Ö13	3	
Toplam			91	

*Her öğretmen adayı birden fazla temaya ifade belirttiği için kaynak toplamı katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 23’de görüldüğü üzere öğretmen adaylarının öğrencileri sorgulamaya dahil etmek için neler yapılabileceğine ilişkin görüşleri incelendiğinde öğretmen

adaylarının farklı görüşleri olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının önerilerinde “özel öğretim yöntem ve teknikleri”, “ortam”, “öğretmenlerin tutumu”, “diğer”, ve “öğretmenlerin rol model olmaları” temalarının olduğunu ifade etmişlerdir. Bu görüşler arasında “özel öğretim yöntem ve teknikleri” (f=34) en yüksek frekansa sahiptir. Özel öğretim yöntem ve teknikleri ise çeşitlilik göstermektedir. En düşük frekans ise “diğer” (f=3) olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

Özel öğretim yöntem ve teknikleri incelendiğinde: 5N1K, açık uçlu sorular, altı ayakkabı, altı şapka, balık kılıcı, beyin fırtınası, bilgiyi dolaylı verip öğrencilerin bulmalarını sağlama, çizgi filmler izletme, edebi ürünleri kullanma, istasyon, küçük ve büyük tartışma grupları, münazara, örnek olay, örnekler verme ve soru cevap kodlarını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Bazı hocalarımızın yaptığı etkinlikler çok güzel mesela. Özel öğretim yöntem ve teknikleri kullanılmalı. Hiç dersle alakası olmayan, kendince başarılı belki ama çok sorgulamayan kişiler o etkinliklere katılarak ister istemez kendilerinde bir sorumluluk hissediyor...” (Ö4)

“Beyin fırtınası, altı şapka, soru cevap, münazara, altı ayakkabı ve 5N1K gibi teknikler kullanılabilir...” (Ö10)

“...merak dışında çocukları dinlemek ve dinlerken soru sormak aktif dinleme dediğimiz durum sorgulama becerisini geliştiriyor. Sırayla sen anlat ben sorayım, ben anlatayım sen sor dediğinde çocuk dinlemeye başlıyor ve sormaya başlıyor. Buda çocuğun sorgulama becerisine mantıksal analizler ve ilişkiler ortaya çıkarmasını sağlıyor...” (Ö12)

“Mesela çocuklara bilgiyi direk vermek yerine onlara dolaylı yünden verip onların bulmalarını sağlamak gerekir. Örnekler vererek, çizgi filmler izleterek ve bunlardan yola çıkarak çocukları etkilemeye çalışmalı ve kafalarında soru işaretleri uyandırmalıyız. Açık uçlu sorular kullanarak sözlü yapılabilir.” (Ö16)

“Şöyle dahil ederdim. Konu ile ilgili konuşurken senin düşüncen ne, sen bu konu hakkında ne düşünüyorsun, sence nasıl olmalı gibi açık uçlu sorular sorarım. Ne kadar açık uçlu olursa kişinin vereceği cevaplarda o kadar çok

olur. Konuştukça söyledikçe fikirleri genişler. Daha çok sorgulamaya başlar. Aynı zaman da tek bir kişiyi değil tüm sınıfı bu konuşmaya dahil ederdim. Bu söylediğim biraz da beyin fırtınası tekniğine giriyor. Bunun gibi teknikleri kullanabiliriz...” (Ö18)

“Soru cevap yöntemini kullanabiliriz. Küçük ve büyük tartışma grupları oluşturulabilir. İstasyon yöntemi kullanılabilir...” (Ö20)

Ortam ile ilgili öneriler incelendiğinde: özgür düşünme ortamı, Tartışma ortamı oluşturma, sorgulama yapabileceği ortam oluşturma, sınıf içi oturma düzeni ve özgür düşünme ortamı kodlarını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Çok basit. Öğrencilerin sorgulamalarını istiyorsak konuşmalarına da fırsat vereceğiz. Bizim sınıf sistemimiz tuhaf bir sistem. Fabrika işçileri nasıldır? Giderler, günlük rutin bir işleri vardır, sabah otururlar işlerinin başına, sonra bir zil çalar mola verirler zil tanıdık geliyor değil mi? Sonra gelirler tekrar işlerinin başına. Bu sanayi toplumlarının işleyiş biçimleridir. Bizimde sanayi toplum tipi sınıflarımız var. Öğrenciyi özgür bırakamıyoruz. Öğrenci üniversite de bile, aslın her noktada olması gerekiyor, ama özgür değil. Bir sıraya oturtuyoruz, dört duvar arasına alıyoruz. Ufak bir pencere var. Sınıf içi bir oturma düzeni, sonra da öğrenci eleştirsin, sorgulasın, yaratıcı düşünsün diye bekliyoruz. Hiçbiri mümkün değil.” (Ö2)

Öğretmenlerin tutumu incelendiğinde: Öğrenci seviyesine inme, öğrencilerin üzerinde otorite kurmama, olumlu iletişim, öğrencileri not ile tehdit etmeme, öğrencileri rencide etmeme, öğrencilerin düşüncelerine değer verme, öğrencilerin üzerinde baskı kurmama, satü ve ego ile hareket etmeme kodlarını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“Bu süreçte öğretmen gülümsemeli, öğrencileri rencide etmemeli yanlış olsa dahi. Kesinlikle statü veya ego ile hareket edilmemeli.” (Ö5)

“Öğretmenin öğrenci seviyesine inmesi dediğimiz şey tam olarak budur. Öğrenciyi bir birey olarak görüp ona uygun sorular sorup, onun düşüncesine değer vermeli..(Ö6)

“Biz özgür bırakmadığımız baskı kurduğumuz takdirde o öğrenci dile getiremez ve sorgulayamaz, becerisi körleşir... Öğrenci bize ters bir düşüncede olsa dahi öğrenci kötü bir şekilde sorgulanmamalı, üzerinde baskı kurulmamalı ve not ile tehdit edilmemeli, üzerinde otorite kurmamalıyız.” (Ö11)

“...Mesela çocuğa bir soru sorduk ve yanlış bir cevap verdi, çocuğu terslememeliyiz. Çocuk heyecandan ayağa kalktığında kitlenebilir, o anda çocuğa ipuçları vererek bulması düşünmesi sorgulaması sağlanabilir ve kendini daha rahat hissedecektir. Kendilerini ifade edecekleri o ortamı yaratmalıyız. Baskı kurulmamalı, şefkatli yaklaşılmalı, öğrenci düzeyine göre hitap edilmeli...” (Ö20)

Pedagojik yaklaşıma yönelik öneriler incelendiğinde: Dikkat çekme/merak duygusu uyandırma, dönütler verme, öğrenci ile birlikte araştırma, öğrenciler ile bireysel ilgilenme, öğrencilerde özgüven kazandırma, öğrencilere sorumluluk verme, öğrencileri araştırmaya teşvik etme, öğrencileri cesaretlendirme, öğrencileri sorgulamaya teşvik etme, öğrencileri soru sormaya teşvik etme, öğrencilerin sosyal ilişkilerini geliştirme, öğrencilerinde bir birey olduklarını bilincini aşılama, rol model olma ve tam öğrenmelerini geliştirme kodlarını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının ifadelerine ilişkin dikkat çeken görüşler aşağıda belirtilmiştir.

“...Hiç sorgulama yapmayan bir ortamda güncelleme yenileme yoktur. Bu yüzden sorgulama yapan bireyler yetiştirmemiz lazım. Bunun içinde çocuklara o ortamı sağlamalıyız. Konu verip yani tamamını değil ön bir bilgi verip onlarda merak duygusunu uyandıracamız...” (Ö3)

“...Çocuğa sorumluluk vereceksin. Oda arkadaş ortamlarında ya da grup çalışması ile farklı düşünceleri bir araya getirip güzel bir şeyler oluşturuyorlar. Kimse demesin ki ben sorgulayamam soramam, iş ciddiye bindiği zaman o sorumluluğu elde ettiğinde kendini sorgulama sürecinin içinde bulacaktır. Öğrencinin ilgisini çekmek lazım. Öğrenci de merak uyandırıp dikkat çekeceksin. Öğrencinin tartışma ortamında olması sağlanabilir. Not öğrenciyi çekmek için geçerli bir sebep ve ya tehdit değildir. Sorgulama olayını daha da düşürür. Not üzerinden değil de ilgilerini çekerek meraklarına yönelik sorgulama becerilerini geliştirmeleri lazım ve kendilerini bulmaları sağlanmalı.” (Ö4)

“Öncelikle öğrenciye o özgüven verilmeli... Onların hayal güçlerine bağlı kalarak aynı zamanda bir olayın sorgulamalarını yapacak şekilde yarım metinler verip tamamlamaları istenebilir. Merak duygularını harekete geçirebilmek de lazım. Sosyal ilişkilerinin de aslında gelişmesi lazım çünkü daha fazla insan tanıyıp çevre edindiklerinde oldukça farklı yaşamlar görecekler ve sorgulamaları daha fazla olacak.” (Ö13)

4.6.3. Sorgulama Becerisinin Diğer Becerilerden Farkı Olup Olmadığına İlişkin Bulguları

Bu bölümde, öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin diğer becerilerden farkı olup olmadığına ilişkin görüşlerine ait bulgular Tablo 24’de yer verilmiştir.

Tablo 24: Sorgulama Becerilerinin Diğer Becerilerden Farklı Olup Olmama Durumları ve Nedenleri

Kategori/Tema	Kod Adı	Katılımcılar	f
Diğer Becerilerden Farklı Olduğunu Düşünenler ve Nedenleri	Diğer becerileri kazanmada ilk adım	Ö10, Ö17, Ö23	3
	Diğer becerilerle ilişki olması	Ö19	1
	Kendi düşüncesini ortaya koyma	Ö3	1
	Kişisel gelişim ve toplumun gelişimine katkı sağlama	Ö5, Ö6, Ö9	3
	Merak etme/bilgi edinme	Ö1, Ö4, Ö10, Ö11, Ö21	5
	Olayların ana kaynağına inme	Ö20	1
Diğer Becerilerden Farklı Olmadığını Düşünenler ve Nedenleri	Bilgiyi araştırma ve özgüven	Ö14	1
	Benzer özellikler sahip olması	Ö7, Ö15	2
	Diğer becerilerin temeli olması	Ö13, Ö18, Ö22	3
	Diğer becerilerin zihinde gelişip davranışa dönüşmüş olması	Ö8	1
	Diğer becerilerle bağlantılı olması	Ö2, Ö16,	2
Toplam			23

*Her öğretmen adayı birden fazla temaya ifade belirttiği için kaynak toplamı katılımcı sayısından fazla olabilir.

Tablo 24’de görüldüğü üzere öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin diğer becerilerden farklı olup olmadığına ait görüşleri incelendiğinde 14 kişi “farklıdır” ve 9 kişi “farklı değildir” görüşünü belirtmiştir. Bu görüşler arasında “farklıdır” (f=14) en yüksek frekansa sahiptir. En düşük frekans ise “farklı değildir” (f=9) olduğu görülmektedir. Farklı olup olmamalarının nedenleri ise çeşitlilik göstermektedir.

Öğretmen adayları diğer becerileri kazanmada ilk adım olması, diğer beceriler ile ilişkili olması, kendi düşüncesini ortaya koyması, kişisel gelişim ve toplumun

gelişimine katkı sağlaması, merak etme/bilgi edinmeyi sağlaması ve olayların ana kaynağına inmesinden dolayı sorgulama becerilerinin diğer becerilerden farklı olduğunu belirtmiştir.

“Farklıdır. Çünkü her zaman merakın temelidir. Sen sorguladığın zaman eleştirme becerin, düşüncelerin, fikirlerin geliyor. Sorgulamadan hiçbir becerin gelişmez ki. Sorgulamayan insan olmamalı. Bizi diğer canlılardan ayıran şey düşünmektir, sorgulamaktır, merak etmektir. İşte bu aklın temeli de sorgulamaktır. Diğer becerilerin oluşmasının temeli ilk basamağı sorgulamadır.” (Ö4)

“Farklıdır çünkü sorgulama becerisi insanları daha çok doğru bilgiye yönlendirme, faydalı olma ve insanı geliştirme açısından oldukça önemlidir. İnsan hayatın her anında sorgulama yapabilir; gündelik yaşamda, arkadaş ortamında her yerde. Bu nedenle de diğer becerilere göre daha baskındır.” (Ö11)

“Bence sorgulama becerisi hepsinin yapı taşı, mihenk taşı derler ya bence öyle bir şey. Hani maskülen bir yapısı var. Hani sorgulamadığın noktada merak etmezsin, merak etmedikçe sorgulamazsın. Çoğaltabileceğimiz bütün beceriler sorgulama ile başlar. Mesela ben buraya girdiğimde masanın rengi, sandalyenin şekli beni cezbetmedi. Sizin oturuş tarzınız, bakışınız, soruları sorduktan sonraki dinleme tarzınız, göz kontağınız bu beni cezbetti. Bu benim sorgulama becerimle başlıyor. Ama mekanı algulama olsaydı buralar beni cezbedecekti.” (Ö21)

“Sorgulama bir yönüyle farklı. Kişi artık orda kendi düşüncesini ortaya koyuyor. Diğer becerilerde de bu var ama sorgulama becerisi ile insan kendi özünü veya başka olayların özünü ortaya koyuyor ve bunu açıklamaya ispatlamaya çalışıyor. Bu yönüyle farklıdır bence.” (Ö3)

“Her becerinin kendi içinde alt becerileri vardır, kendi içinde bir öneme sahiptir. Sorgulama becerisi de kendi içerisinde önemlidir. Her becerinin tabii ki kendine göre farklılıkları vardır aynı değildir. Kişisel gelişim ve toplumun değişimi noktasında diğer becerilere oranla farklıdır.” (Ö5)

“Evet. Kesinlikle farklı ve çok önemlidir. Çünkü toplumun gelişmesi için, bireyin kendisini geliştirmesi için sorgulamanın çok önemli bir yeri var.”

Bildiğimiz gibi bilimin ilk önce ortaya çıktığı yerlerden biri Antik Yunan'dır. Antik Yunan'da felsefenin ortaya çıkmasının en büyük nedenlerinden biri insanların soru soruyor olmasıdır. Bugün kullandığımız teknolojiye kadar sorgulama becerisinin etkisi vardır. Yani bir toplumda soru sorma, sorgulama becerisi yoksa zaten o toplum geride kalmaya mahkum olmuştur.” (Ö6)

“Bence sorgulama diğer becerilerden farklı. Çünkü hayatımızın her alanında var. Diğer becerilerinde aslında içinde olan onları şekillendiren bir durumdur. Sorgulama demek bir nevi merak etmek demek. Ki bu çocukluğumuzdan beri gelen bir şeydir.” (Ö17)

“Farklıdır tabi. Ama birbiri ile ilişkilidir de aynı zamanda. Sorgulama becerisi olan bir insanın yaratıcı, eleştirel, yansıtıcı düşünme becerileri de gelişmiş olur. Birbirinden bağımsız değil fakat aynı da değil.” (Ö19)

“Farklı olduğunu düşünüyorum. Sorgulama becerisi ile olayların ana kaynağına inebiliyoruz.” (Ö20)

Öğretmen adayları bilgiyi araştırma ve özgüven, benzer özelliklere sahip olması, diğer becerilerin temeli olması, diğer becerilerin zihinde oluşup davranışa dönüşmüş olması ve diğer becerilerle bağlantılı olmasından dolayı sorgulama becerilerinin diğer becerilerden farklı olmadığını belirtmiştir.

“Birbiriyle bağlantılıdır aslında. Sorguluyorsak eğer bir şeyler üretmemiz lazım. Mesela ben bir düşünceyi sorguluyorsam yanlış olduğunu düşünüyorsam, bir başka şeye sarılmam lazım. Bu nokta da yaratıcı düşünmem gerekiyor. Din konusunda bir şeyi sorguluyorsam eğer sarılmam gereken inanmam gereken bir argümanın olması lazım. Ben yaratıcı düşünemiyorsam eğer hava da kalır her şey. Mesela ben empati kuramıyorsam eğer sizi sorgulayamam. Neden öyle davrandığınızı düşündüğünüzü bilemem. İşin özünde olmak lazım. Bu nedenle de bağlantılı beceriler, birbirinden farklı değil.” (Ö2)

“Aslında bütün becerilerin kendine has özellikleri vardır fakat sorgulama becerisinin diğer becerilerden farklı olduğunu düşünmüyorum. Diğer becerilerin temelidir. (Ö13)

“Yok diğer becerilerden farklı değil. Sonuçta hepsi bir beceri ve hepsinin birbiri ile bir iletişimi var. Biri olmadan diğeri tam olarak olmuyor. O nedenle

farklı değil. Bazı şeyler birike birike ilerler ve sorgulama bunun ilk adımı gibidir diyebiliriz sadece. Mesela problem çözme becerisi var sorgulamadan bir problemi nasıl çözeceksin ki?” (Ö18)

“Aslında farklı değildir her becerisinin kendine özgü alanlarda kendine özgü stratejileri var. Ama sorgulama becerisi dediğimiz an insan ister istemez bir sorgulamanın içine giriyor, bir merak duygusu oluşuyor, 5N1K sorularını sorabiliyor. Bu nedenle farklı gibi gözüksede değil, sadece temeli diğer becerilerin diyebiliriz.” (Ö22)

“Bence diğer becerilerden farklı değil. Çünkü bütün beceriler bilgiyi araştırma ve insanın özgüveni ile alakalı.” (Ö14)

V. BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulguların değerlendirilmesi ile ulaşılan sonuçlar, tartışma ve sorgulama becerilerinin geliştirilmesi için bazı öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada öğretmen adaylarının sorgulama becerilerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda sorgulama becerileri kavramının tanımı, öğretmen adaylarının sorgulama becerileri düzeyleri ve sorgulama becerilerini etkileyen faktörler, sorgulama becerileri bağlamında bilgiyi kontrol etme durumları, öğretmen adaylarının sahip oldukları özgüven ve karşılaştıkları problemler, sorgulama becerilerinin önemi ve sorgulama becerilerinin geliştirilmesi için öneriler alt problemleri belirlenmiştir. Bulgulara yönelik açıklamalarda tekrara düşmemek için tartışma ve sonuç birlikte verilmiştir.

5.1.2. Birinci Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuçlar

Araştırmada öğretmen adaylarının “sorgulama” kavramını tanımlayabildikleri görülmektedir. Öğretmen adayları sorgulama kavramını; bilgi edinme, bilginin doğruluğu ve bilgiyi değerlendirme olarak tanımlamışlardır.

Bilgi edinme bağlamında tanım yapan öğretmen adayları sorgulama kavramını, merak edilerek bir şeyi öğrenme isteği, bir şeye körü körüne bağlanmamak onun ne olduğunu nasıl olduğunu incelemek, sorular sorarak cevaplara ulaşmak, araştırmak ve nedenlerine inme süreci olarak görmektedir. Bilgi edinme ve öğrenme süreçlerini belirleyen en temel mekanizma, meraktır. Aynı zamanda doğal ve kendiliğinden öğrenme sürecidir (İnan Kaya, 2016). İnsanlığın ilerleyebilmesi, toplumun gelişebilmesi ve yeni bir şeylerin ortaya çıkarılması temelinde merak duygusu yer almaktadır. Ortaya çıkan mutlak bilginin merak edilerek felsefi veya bilimsel yolla sorgulanması ve algılanması sonucunda öğrenme ve öğretme sürecini gerçekleştirmektedir (Selvi, 2013). Bu süreçte sorular da, sorgulanacak olan düşünceyi ortaya çıkarmaktadır ve mantıksal yürütmeleri geliştirmektedir (Bay ve Alisinanoğlu,

2012). Soru sorarak cevaplar almak bilgiyi edinme, kullanma ve yeni fikirler üretme imkanı sağlar. Ayrıca meraklarını arttırarak anlamalarını kolaylaştırır ve fikirler arasında bağlantı kurarak bir şeye körü körüne bağlanmaktan ziyade ne olduğunu nasıl olduğu inceleme fırsatı tanır (Büyükalan Filiz, 2009).

Bilginin doğruluğu bağlamında tanım yapan öğretmen adayları sorgulama kavramını, davranışların doğru veya yanlışlığını düşünerek şüphe etme, sorular yardımcı ile doğruluğunu ölçme ve araştırma olarak tanımlamışlardır. Bilginin doğruluğu, bilgi felsefesinin de temel problemlerinden biridir. Doğruluk, düşüncede meydana gelmektedir ve bir bilginin doğru veya yanlış olabilmesi ile alakalıdır (Çüçen, 2003). Descartes gibi düşünürler bilginin doğruluğunun şüpheden geçtiğini ve şüphenin doğru bilgiye ulaşmada bir araç olduğunu savunmuştur (Öktem, <http://dergiler.ankara.edu.tr>). Yani şüphe eden bireyler, bilginin doğruluğunu sorgulayan bireylerdir.

Bilgiyi değerlendirme bağlamında tanım yapan öğretmen adayları sorgulama kavramını, var olan bir düzen içerisinde düzeni sorgulamak, kendi iç muhakemelerini yapmak, olaylara karşı bakış açıları geliştirerek olaylar arasındaki bağlantıyı kurmak ve ilişkilendirmek, olumlu ve olumsuz yönlerine bakarak belirli bir sonuca ve çözüme ulaşmak olarak tanımlamışlardır. Bilgiyi değerlendirme, aynı zamanda bilgi okuryazarlığının da bir getirisidir. Bilgi okuryazarlığı ile ilgili tanımlar incelendiğinde birçok tanım bilgiyi değerlendirme ve sonuçlara ulaşmadaki tüm aşamalardan bahsetmektedir (Kurbanoğlu, 2010). Sorgulama kavramının bilgi okuryazarlığı ile de paralellik gösterdiği ifade edilmektedir.

Öğretmen adaylarının tanımlamalarına ilişkin görüşlerinde, sorgulama becerilerinin alt becerilerine ilişkin tanımlar yer almamaktadır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki sorgulama becerileri tanımında yer alan “doğru ve anlamlı soru sorma”, “neyi nasıl yapması gerektiği”, “araştırma yapma” ve “çıkabilecek sonuçları kestirebilme” ifadeleri ile benzerlik bulunmaktadır. Sorgulama kavramına ilişkin görüşleri “bilgi edinme”, “bilginin doğruluğu” ve “bilgiyi değerlendirme” temaları ile çözümlenmiştir.

Elde edilen bulgulardan bilgi edinme teması, Aldan Karademir ve Saracaloğlu (2013) tarafından geliştirilen “Sorgulama Becerileri Ölçeği”nin de 3 faktörlü boyutlarından biridir. Aynı zamanda Aldan Karademir (2013) tarafından yapılan çalışma ile paralellik göstermektedir. Öğretmen adaylarının da sorgulama becerilerinin alt becerilerine değinilmediği ve sorgulama denilince akla gelen çağrışımlar ile tanım yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yüksek veya düşük öz yeterlik düzeylerine göre sorgulama kavramı tanımları ayrıca değerlendirilmiştir. Sorgulama kavramına ilişkin tanımları incelediğinde “bilgi edinme”, “bilgiyi doğrulama” ve “bilgiyi sorgulama sürecinde özgüven” temaları bulunmaktadır.

5.1.3. İkinci Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuçlar

Araştırmada öğretmen adaylarının sahip oldukları sorgulama becerilerini değerlendirmeleri istendiğinde yeterli bulan öğretmen adaylarının daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Abalı Öztürk ve arkadaşları (2017) tarafından yapılan çalışma ise Temel Eğitim bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının kendi kendilerine öğrenme ve sorgulama becerileri arasındaki ilişki üzerinedir. Öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aldan Karademir (2013) tarafından yapılan çalışmada sorgulama becerileri düşük öz yeterlik algısına sahip olan öğretmen adayının 8’i yüksek, 4’ü düşük olduğunu, yüksek öz yeterlik algısına sahip öğretmen adaylarının ise hepsinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Arseven ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan çalışma ise tarih öğretmen adaylarının sorgulama becerileri ve eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki ilişki üzerinedir. Öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Engin (2009) tarafından yapılan çalışmada ise öğretmen adayları sorgulama becerilerini yeterli bulmuşlardır. Tanışlı (2013) tarafından yapılan çalışma matematik öğretmen adaylarının pedagojik alan bilgisi bağlamında sorgulama becerileri ve öğrenci bilgileri üzerinedir. Öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Karapınar (2016) yaptığı çalışmada sorgulama becerileri ölçeğini deney ve kontrol gruplarına uygulamış ve anlamlı bir farklılık olmadığını belirlemiştir. Uygulama sonrasında sorgulama becerilerinde artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan

çalışmalarda öğretmen adaylarının sorgulama becerileri sorgulama becerileri ölçeği üzerinden belirlenmiştir. Bu çalışmalardan farklı olarak öğretmen adaylarının görüşlerine dayalı olarak sorgulama becerileri düzeyleri tespit edilmiştir.

Sorgulama becerileri etkileyen en önemli faktörün bireysel faktörler olduğu öğretmen adayları tarafından ifade edilmiştir. Sorgulama becerilerini yeterli bulan öğretmen adayları bireysel olarak kendilerini geliştirmek istemeleri ve bu bağlamda edindikleri tecrübe ve bilgilerin sorgulama becerilerinin gelişiminde olumlu etki sağladığını belirtmişlerdir. Öğretmen adayları, özellikle merak duygusu ile gelen kitap okuma alışkanlığının medya ve politik okuryazarlığı da beraberinde getirmesi ile sorgulama becerilerin daha fazla geliştiği kanaatindedirler. Sorgulama becerilerini yetersiz bulan öğretmen adayları ise tamamen duygusal olarak olaylara yaklaştıklarını bu nedenle karşısındaki kişilere göre şekil aldıklarını belirtmişlerdir. Sevdikleri bir kişi olduğuunda kıramadıklarından dolayı her şeyi kabullenmektedirler. Bazı öğretmen adayları ise kişinin toplum içindeki yeri ve statüsüne göre sorgulama becerilerinin değiştiği, egosu yüksek bireyler karşısında çekimser kaldıkları görüşündedirler.

Bireysel faktörler dışında öğretmen adaylarını etkileyen diğer faktörler ise aile, okul ve eğitim sistemi, çevre ve toplumsal kaynaklı faktörler olarak belirtmişlerdir.

Aile, sorgulama becerilerinin kazandırılmasında ve gelişmesinde etkili olan faktörlerden biridir. Bireyin sorgulama becerilerini kazanması ilk olarak ailede başladığı düşünölmektedir. Aile içinde çocukların konuşmalarına ve soru sormalarına izin verilmelidir ve ifade özgürlüğu kısıtlanmamalıdır. Çocuğun sorularına karşı ailenin tutumu ve verdiği cevaplar çocuğun sorgulama becerisini geliştirir. Sorgulama becerilerini yeterli bulan öğretmen adayları ailesinde bir baskı görmediğini ve konu ne olursa olsun seçimlerinde özgür bırakıldığını belirtmişlerdir. Sorgulama becerilerini yetersiz bulan öğretmen adayları ise aileden kaynaklanan faktörler üzerine bir görüş belirtmemişlerdir. Bu sonuçlarda da göröldüğu gibi öğretmen adaylarının ifadelerinde de ailenin önemli etkisinin olduğu söylenmektedir.

Sorgulama becerilerinin yeterli veya yetersiz olmasında çevreden kaynaklı faktörlerin de olduğu görülmektedir. Çevre, tüm canlıların içinde yaşadığı sürekli olarak etkileşim içinde buldukları fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal nitelikteki yapıdır (Çelikkıran, 1995). İnsan dünyaya geldiği andan beri sosyal ve fiziki çevresi ile etkileşim halindedir. Bireylerin sosyal çevresini oluşturan ve sürekli olarak yan yana buldukları arkadaş ortamları; fiziki çevresini oluşturan kalabalık veya daha sakin ortamlar ya da içinde buldukları resmi ortamlar da sorgulama becerilerini etkileyen ikinci bir halka konumundadır. “Üzüm üzüme baka baka kararır.” ve “Körle yatan şaşkı kalkar.” atasözleri de bireylerin çevreden etkilendiklerini kanıtlar niteliktedir (Sönmez, 2017). Sorgulama becerilerini yeterli bulan öğretmen adayları sosyal çevre ve arkadaş ortamından etkilendiklerini belirtmişlerdir. Arkadaş ortamında her hangi bir konu hakkında konuşmanın, tartışmalarda bulunmanın ve geliştirmek için yorumlar yapmanın sorgulama becerilerine katkı sağlayacağı görüşündedirler. Sorgulama becerilerini yetersiz bulan öğretmen adayları ise sosyal çevre, arkadaş ortamı ve kalabalık ortamlardan etkilendiklerini belirtmişlerdir. Tanıdık bir çevre olduğunda zorlanmadıklarını fakat kalabalık bir ortamda sorgulama yapamadıklarını hatta kendilerini ifade ederken sıkıntı yaşadıkları görüşündedirler.

Okul ve eğitim sisteminden kaynaklanan faktörlerin de sorgulama becerilerini etkilediği görülmektedir. Okul, öğrencilerin eğitim-öğretim gördüğü ve her türlü yaşama hazırlandığı bir kurumdur. Öğrenciler günlerinin büyük çoğunluğunu okullarda geçirmektedir. Bu nedenle sorgulama becerilerini kazanmada veya geliştirmede okulun büyük bir önemi bulunmaktadır. Sorgulama becerilerini yetersiz bulan öğretmen adayları; okullarda öğrencilerin konuşulmasına izin verilmediği, düşünce ve ifade özgürlüğünün tamamen yok sayılarak “Öğretmen ne derse odur.” yaklaşımıyla öğrencilere karşı geliştirilen bir tutumun sergilendiğini belirtmişlerdir. Sorgulama becerilerini yeterli bulan öğretmen adayları ise belirtilen durumlardan dolayı çekimser kaldıklarını ve bastırılmaya çalışıldıklarını belirtmişlerdir.

Sorgulama becerilerini etkileyen diğer bir faktör ise toplumsal kaynaklıdır. Bireylerin iradesi dışında yaşamak zorunda olduğu bir toplum vardır. İçinde

bulunulan toplum, bireylerin yaşamlarını şekillendirmede oldukça etkilidir. Sorgulama becerilerini yetersiz bulan öğretmen adayları, bireyler üzerindeki toplumsal baskının fazla olması, bireylerin toplumsal statülerine fazla değer vererek kendilerini üstün görmeleri ve oldukça fazla kalıp yargının bulunmasından kaynakladığını belirtmişlerdir. Sorgulama becerilerini yeterli bulan öğretmen adayları ise sürekli gelişmekte ve değişmekte olan çağa ayak uydurabilmek için sorgulama yaptıklarını belirtmişlerdir. Çağa ayak uydurmak, uyum sağlayabilmek, bireysel olarak kendini geliştirmek ve ya kendi eksikliklerini tamamlayabilmek için sorgulama becerilerinin önemli olduğunu savunmuşlardır. Sorgulama becerilerinin kazandırılması ve sorgulama sürecinin içerisinde aktif olunması gerektiği görüşündedirler.

Sorgulama yapmak için özel zamana ve çabaya gereksinimlerinde öğretmen adaylarının çoğunluğu ihtiyaç olmadığını belirtmişlerdir. İnsan düşünen bir varlıktır. İnsanlığın ortaya çıkışından beri “sorgulama” yaşamın her alanında yer almıştır. Temelinde merak duygusunun yatması veya karşılaşılan bir problemin ertelenmeyerek o an sorgulanması özel bir zaman ve mekanı gerektirmemektedir. İnsan bireysel gelişimi için sorgulama önemli bir araçtır.

5.1.4. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuçlar

Sorgulama becerilerini kazandırmada ve geliştirmede bilgiyi kontrol edebilmek önemli basamaklardan biridir. Sorgulama sürecinde bilgiyi kontrol etme alt problemi doğrultusunda bir çözüme ulaşıldığı takdirde alternatif çözüm yolları arama, edinilen bilginin yanlış olduğu tespit edildiğinde izlenen yaklaşımlar, elde edinilen bilgiyi doğrulamada izlenen yol veya yöntemler ve bilginin doğruluğunun ölçütlerine ilişkin veriler toplanmıştır.

Araştırmada öğretmen adaylarının sorgulama sürecinde herhangi bir problem ile karşılaştıklarında problemin çözümüne ulaştıkları takdirde farklı çözüm yollarına ilişkin alternatifler aramalarında farklı alternatif arayan kişilerin, farklı alternatif aramayan kişilerin ve duruma göre değişkenlik gösteren kişilerin olduğu görülmüştür.

Farklı çözüm yolları arayan öğretmen adayları sürekli değişen bir yapının olmasından dolayı bireylerin kendilerini geliştirmeleri gerektiğini düşünmektedirler. Her zaman ikinci bir planın olması gerektiği, tek bir yola bağlı kalmayarak sorgulamaları ve farklı bakış açılarına da hakim olmalarının önemine dikkat çekmişlerdir. Bu doğrultuda ulaşılan çözümlerin gerçekleşme ihtimali belirlenmiş olacak, doğruluğu teyit edilerek güvenilir ve sağlam bir çözüm olup olmayacağına ulaşılabacaktır.

Farklı çözüm yolları aramayan öğretmen adayları ise problemin çözüme ulaşmış olması, o anda işe yarayıp yaramamasının ve pratik olmasının önemli olduğunu belirtmişlerdir. Çözüme ulaştıktan sonra tekrar bir çözüm yolu arayarak zaman kaybettikleri inancındadırlar.

Farklı çözümler aramalarında duruma göre değişkenlik gösteren öğretmen adayları elde edilen çözüm eğer ki problem ile örtüşüyorsa, çözümün doğruluğundan emin iseler, ulaşılan sonuç yeterli geliyorsa ve bireyleri mutlu ediyorsa tekrar bir çözüm yolu aramamaktadırlar. Öğretmen adayları çözüme ulaştıklarında kendilerinden daha bilgili kişilere danışmışlardır, onaylarını aldıkları takdirde farklı çözüm yolu arama ihtiyacı duymamışlardır. Fakat çözümün problem ile uyuşmadığı takdirde doğruluğundan emin değillerse ve ulaşılan sonuç bireyleri mutlu etmiyorsa yeni bir çözüm yolu arayışına girmektedirler. Ayrıca öğretmen adayları geleneksel anlayışın dışına çıkarak çağdaş yaklaşımdaki yeni yöntem ve teknikleri de öğrenmek ve kullanmak istediklerinden dolayı farklı çözüm yollarını aramışlardır.

Yılmaz ve Aydın Şengül (2016) yaptıkları çalışmada Aldan Karademir ve Saracaloğlu tarafından geliştirilen “Sorgulama Becerileri Ölçeği”ndeki bireysel maddelere ilişkin olarak “Bir çözüm bulmama rağmen sorunun diğer çözümlerini ararım.” maddesinin ortalaması en düşük ortalama olarak bulunmuştur. Görüşmelerde ise öğretmen adayları başkalarına danıştıklarını belirtmişlerdir. Fakat problem çözümünde farklı alternatifler aramaya odaklanmadıkları ve problemi çözemedikleri söylenmektedir.

Araştırmada öğretmen adayları, sorgulama sürecinde edindikleri bilginin yanlış olduğu söylendiğinde izlenen yollara ilişkin olarak derin bir araştırma ve sorgulama

sürecine girdiklerini, duygusal davranışlar sergilediklerini ve başkalarının görüşlerine değer verdiklerini belirtmişlerdir.

Öğretmen adayları edindikleri bilginin yanlış olduğu söylendiğinde veya tespit edildiğinde araştırma ve sorgulama yapmışlardır. Araştırma ve sorgulama sürecinde konu hakkında daha fazla bilgi sahibi olmaya çalışarak, sürekli olarak neden yanlış olduğunu sorgulayarak farklı kaynaklardan araştırarak ve yoğun olarak internet üzerinden bu süreci gerçekleştirmişlerdir.

Öğretmen adaylarının bazıları da duygusal davranışlar sergilemektedirler. Bu davranışlar daha çok olumsuz yönde olmuştur. Öğretmen adayları edindikleri bilginin yanlış olduğunu kabul edemeyerek hayal kırıklığına uğramışlardır, sessiz kalmayı tercih etmişlerdir, neden yanlış olduğuna şaşırılmışlardır. Bazıları bu duruma sinirlenerek ısrarla sadece kendi bilgilerini önemsediklerini belirtmişlerdir.

Edindikleri bilginin gerçekten yanlış olup olmadığını teyit etmek ve doğrusunu öğrenmek amacıyla bazı öğretmen adayları da kaynak kişilere başvurmuştur. Alanında uzman kişilere ve öğretmenlere sorular sorup görüşlerini aldıklarını, bilgi ve tecrübelerinden faydalandıklarını belirtmişlerdir.

Yılmaz ve Aydın Şengül (2016) yaptıkları çalışmada “Sorgulama Becerileri Ölçeği”ndeki bireysel maddelere ilişkin olarak “Öğrenmemim yanlış olduğunu anladığımda düzeltmeye çalışıyorum.” maddesinin ortalaması en yüksek ortalama olduğu görülmektedir. Öğretmen adaylarının görüşlerinde eğer yanlış ise doğruluğunu araştırdıklarını ve doğru bilgiye ulaştıklarını belirtmişlerdir

Öğretmen adaylarının elde ettikleri bilgiyi doğrulamak için bilgi teknolojilerini ve kitle iletişim araçlarını kullandıkları, kaynak kişilere başvurdukları, basılı kaynaklardan yararlandıkları ve araştırmaya yönelik yöntem teknikleri kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmen adaylarının çoğunluğu basılı kaynaklardan yararlandıklarını belirtmişlerdir. Basılı kaynaklardan makale, sohbet ve denemeler, akademik çalışmalar, dergi, kitap ve ansiklopedilerden faydalanmaktadırlar. Teknolojinin gelişmesine rağmen kütüphane araştırmalarının yaygın olarak kullanılmakta olduğu

görülmektedir. Sever (2007) kitap okuma kültürünün bireylerde öğrendiklerini paylaşma, sınama ve sorgulama yeterliliğini kazandırmada etkili olduğunu düşünmektedir. Öğretmen adayları da bilgi çağında, günümüz ileri teknolojisine rağmen bilgiyi doğrulamak için kitapların önemini vurgulamaktadır.

Öğretmen adaylarının bir kısmı da bilgi teknolojilerinden yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmen adayları da bilgiyi doğrularken her bireyin elinde artık akıllı telefonların bulunması ve tek tuşla bilgiye ulaşmanın kolaylığından dolayı bilgi teknolojilerini kullanmanın zaman açısından tasarruf sağladığı düşüncesindedirler. Ayrıca bilim adamları ve uzman kişilerin yapmış oldukları paylaşımlar da oldukça ilgi görmektedir. Öğretmen adaylarının görüşlerine paralel olarak Eryılmaz(2018)'a göre bilgi teknolojileri çağımızın vazgeçilmez bir parçası konumuna gelmektedir. İçinde bulunduğumuz çağ bilgi çağı diye adlandırılmaktadır. Bu nedenle bilgiye ulaşmada ve bilgiyi doğrulamada bilgi teknolojilerinin kullanımı oldukça kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca öğretmen adayları kitle iletişim araçlarını kullanarak da bilgiyi doğrulayabildiklerini belirtmişlerdir. Öğretmen adayları konu ile ilgili film ve belgesellerin gerçeği yansıttığını düşündüklerinden dolayı bilgiyi doğrulama yollarından biri olarak görmektedirler. Küreselleşmenin oldukça hızlı olduğu günümüzde diğer topluluklar ve içinde bulunduğumuz toplum ile ilgili haberleri ve güncel olayları takip etmek oldukça önemlidir. Bu nedenle bilgiyi doğrularken öğretmen adayları haber kanallarını izlediklerini ve gazeteleri okuduklarını belirtmişlerdir.

Öğretmen adaylarının birçoğu bilgiyi doğrularken aile, akademisyenler, arkadaşlar, öğretmenler ve konu hakkında tecrübeli ve bilgi sahibi olduğunu düşündükleri kişilere başvurduğunu belirtmişlerdir. Bu doğrultuda öğretmen adaylarının başkalarının görüş ve fikirlerine de saygı duydukları ve önemsedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmen adayları bilgiyi doğrularken bilginin ana kaynağına ulaşmaya çalışmışlardır. Bu noktada derin bir araştırma sürecinde bulunmakta olduklarını dile getirmişlerdir. Öğretmen adayları konu ile ilgili kaynak taraması yaparak önceden yapılmış çalışmalarını incelediklerini, konunun antitezlerine de bakarak ortak noktaları

birleştirek bilgiyi doğrulamaya çalışmışlardır. Bu doğrultuda öğretmen adaylarının bilimsel araştırma basamaklarını kullandıkları söylenebilir.

Aldan Karademir (2013) yaptığı çalışmada düşük öz yeterliğe sahip öğretmen adaylarının elde ettikleri bilgileri nasıl doğruladıklarına ilişkin görüşlerinde danışma ve sınama alt temalarına ulaşmıştır. Danışma yolunu tercih eden öğretmen adaylarının internet, yazılı materyal ve sosyal çevreye danışmaları; sınama yolunu tercih edenlerin ise deney yapma, bilgiyi kullanma ve dönüt alma, elde edilen bilgiyi önceki bilgiyle karşılaştırma kodlarına ulaşılmıştır. Yılmaz ve Aydın Şengül (2016) yaptıkları çalışmada bilginin doğruluğunu kontrol etme alt temasında; öğretmen adaylarının bilginin doğruluğunu araştırdıkları ve sorguladıklarını, başkalarına sorduklarını, bilimsel bir bilgi ise kitapları ve interneti kullandıklarını belirtmişlerdir.

Bilginin doğruluğu her zaman bir problem olarak görülmektedir. Öğretmen adayları da bilginin doğruluğunun ölçütünün öncelikle herkes tarafından kabul edilmesi yani genel geçer olması gerektiğini belirtmişlerdir. Daha sonra bilginin kişiden kişiye ve toplumdan topluma değişmemesi objektif olması gerektiğini savunmuşlardır. Ayrıca doğru bilginin ölçütünün yararlı olması gerektiğini düşünmektedirler. Öğretmen adaylarına göre bilgi, bir probleme çözüm üretebiliyorsa ve işe yarıyorsa doğrudur. Bilginin doğruluğunun bilimsel, ekonomik, ergonomik, evrensel, kanıtlanmış olma, test edilebilir olma, pratik, tutarlı olma gibi bazı yaklaşımları da göz önünde bulundurmaktadırlar.

5.1.5. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuçlar

Öğretmen adaylarının sorgulama becerilerinin gelişmesi özgüvenleri ile paralel olduğu düşünülmektedir. Öğretmen adayları sahip oldukları özgüveni değerlendirirken yüksek, düşük ve duruma göre değişken oldukları şeklinde ifade etmişlerdir. Özgüvenlerinin yüksek olduğunu ifade eden öğretmen adayları daha fazladır. Aldan Karademir (2013) yaptığı çalışmada özgüven problemini “Sorgulama Becerileri Ölçeği”nin alt ölçeğinde ele almıştır. Öğretmen adaylarının özgüvenleri ortalamının üzerinde olarak belirlenmiştir. Yılmaz ve Aydın Şengül (2016) yaptıkları çalışmada öğretmen adaylarının özgüvenlerinin ortalama bir düzeyde olduğu belirtilmiştir. Arseven ve arkadaşları (2015) yaptıkları çalışmada tarih

öğretmen adaylarının özgüvenlerinin orta düzeyde olduğu görülmektedir. Tuncer ve arkadaşları (2018) yaptıkları çalışmada felsefe grubu öğrencilerinin özgüvenlerinin orta düzeyde olduklarını tespit etmişlerdir.

Öğretmen adaylarının bilgiyi sorgulama sürecinde sahip oldukları özgüveni aile, bireysel özellikler, ortam, çevre ve eğitim gibi faktörlerin etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen adaylarının özgüvenlerini etkileyen en önemli faktör ise ailedir. Aile toplumun temelidir. Ailenin yani anne ve babanın çocuğun gelişiminde, eğitiminde ve sosyalleşmesinde büyük sorumlulukları vardır (Aydın, 2014). Bireyin ilk öğrenmeleri ailede başlar. Aile, bireyin düşünme becerilerini ve özgüveni kazandırma da oldukça etkilidir. Daha sonraki süreçte sergileyeceği bütün davranışların temeli aileden geçmektedir. Bu nedenle aileler özellikle çocuklarının kendilerini ifade etmelerine fırsat vermeli ve kendilerini tanımalarına yardımcı olmalıdır. Daha güzel bir yaşam sergilemeleri için iyi bir eğitim vermelidir (Çiftçi, 1991). Ayrıca çocuğun ailede rahat büyümesi, ailesinden aldığı destek, çocuğun sorgulamasına izin vermesi, güven vermesi, düşüncelerine saygı duyması, aile içi iletişim, ailenin eğitim düzeyi ve ailenin çocuğuna bakış açısı özgüven oluşumunu etkileyen durumlardır. Ailelerin bu konulardaki tutumlarının öğretmen adaylarının özgüvenlerini büyük ölçüde etkilediği düşünülmektedir.

Öğretmen adaylarının özgüvenini etkileyen diğer bir faktör ise bireysel özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Öğretmen adaylarının merak etmeleri, konu hakkında bilgi sahibi olmaları, olayları veya konuları irdelemeleri ve kendilerine duydukları güvenin özgüvenleri olumlu etkilediğini ve bu nedenle özgüvenlerinin yüksek olduğunu düşünmektedirler. Karşılaştıkları kişilerin egosunun yüksek olması ve olumsuz eleştirilme korkusundan dolayı da özgüvenlerinin düşük olduğunu belirtmişlerdir. Bazı öğretmen adayları özgüvenlerinin bilgi sahibi olma durumlarına ve karşılarındaki kişilerin egolarına bağlı olarak değiştiğini ifade etmişlerdir. Bireysel özelliklerin özgüven üzerinde etkili olması, bireylerin kendilerini daha rahat ifade edebilmeleri sağlamalarına ve ya daha çekimser kalmalarına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Eğitimin de öğretmen adaylarının özgüvenlerini etkilediği görülmektedir. Bireylerin aldıkları eğitimler düşünsel rahatlığı sağlamaktadır. Bireylerin kendilerine güvenleri ve zekalarının gelişimi konu öğretimlerinden ziyade belirli yöntem ve tekniklerle olmalıdır (Arslangiray, 2003). Öğretmen adayları sorgulama metotlarını bilme ve sorgulama becerilerini kazanmış olmanın önemli olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca öğretmenlerin bu süreçteki tutum ve davranışları bireylerin özgüvenlerini etkilemektedir. Öğretmenlerin demokratik tutum sergilemeleri ve öğrencilerin ifade özgürlüklerini kısıtlamaları öğretmen adaylarının özgüvenlerinin düşük olmasına neden olmaktadır.

Ortam faktörü de öğretmen adaylarının özgüvenlerini etkilemektedir. Bulunulan ortamın güvenilir olması, öğretmen adaylarının kendilerini daha huzurlu ve rahat hissetmelerini sağlamaktadır. Kalabalık ortamlar ise öğretmen adaylarında tedirginlik ve dinlenilmediği algısı yaratmaktadır.

Özgüveni etkileyen diğer bir faktör çevredir. Birey içinde bulunduğu sosyal çevreye göre şekil alır. Bireyin değerli gördüğü kişiler tarafından saygı görmesi, takdir edilmesi ve ilgi görmesi özgüveni etkileyen etkenlerin başında gelmektedir. Çünkü birey kendisini başkaları nasıl değerlendirirse o şekilde değerlendirir (Yarımkaya, 2013). Değerli gördüğü kişilerden gelen olumlu dönütlerin öğretmen adaylarının özgüvenlerini yükselttiği, karşılarındaki kişilerin egolarının yüksek olması ve olumsuz dönütlerin ise, özgüvenlerini düşürdüğü ifade edilmiştir.

Aldan Karademir (2013) yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının sorgulama becerilerini etkileyen faktörleri iç ve dış faktörler olarak belirtmiştir. İç faktörler çekingenlikten kaynaklanmaktadır. Dış faktörler ise öğretim elemanı, arkadaş veya sınıf ortamından kaynaklanmaktadır. Yılmaz ve Aydın Şengül (2016) yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının bazı ortamlarda kendilerini rahat ifade edemediklerini, tartışma konusu hakkında bilgilerinden emin olmadıklarında ise katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle tartışma ortamının önemi üzerinde durdukları sonucuna ulaşılmışlardır. Nitekim öğretmen adaylarının bilgiyi sorgulama sürecinde öğrenme ortamında kendilerini ifade etmeleri de özgüvenlerinin getirmiş olduğu bir durumdur. Öğretmen adaylarının çoğunluğunun kendilerini ifade

edebildikleri tespit edilmiştir. Kendilerini ifade edemeyen öğretmen adayları da birtakım etkenlerle karşılaşmaktadırlar. Bunlar; öğrenci, öğretmen, ortam ve toplumdan kaynaklı nedenlerdir.

Bu etkenlerden ilki öğrenciden kaynaklanmaktadır. Öğretmen adayları öğrenme ortamında sorgulama sürecinde kendilerini ifade ederken çekimser kaldıklarını, bu durumun kendi kişiliklerinden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Öğretmenin düşündüğünün tam tersini savunma düşüncesi, öğretmenin zamanını boşa alma düşüncesi, söylediğinin yanlış olma düşüncesi ve yanlış anlaşılma düşüncesi gibi etkenlerle öğretmen adaylarının içindeki tabuları yıkamadıklarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca öğretmen adayları söyledikleri düşünceye sınıf arkadaşlarının geleceğini düşünmeleri de olumsuz olarak etkilemektedir. Bu nedenlerden dolayı sorgulama becerileri ve özgüvenlerinin gelişmesini olumsuz etkileyecektir.

Bilgiyi sorgulama sürecinde öğrenme ortamında kendilerini ifade ederken karşılaştıkları diğer bir etmen ise öğretmenlerden kaynaklanmaktadır. Öğretmenlerin anlayışsız ve baskıcı olmaları, öğrencilerin sordukları sorulara cevap vermek için ayrıca bir zaman ayırmamaları, öğrencinin yanlış bir şey söylediğinde öğrenciyi rencide ederek yanlış olduğunu ispatlamaya çalışmaları yani öğretmenlerin olumsuz tutum ve davranışları öğrencilerin kendilerini ifade etmelerini zorlaştırmaktadır. Öğretmenlerin öğrencilerin soru sormasına izin vermesi, eleştirilere ve farklılıklara açık olması yani anlayışlı bir tutum sergilemesi öğrencilerin kendilerini ifade etmelerini kolaylaştırmaktadır.

Öğrenme ortamı da bireylerin kendilerini ifade etmelerinde oldukça önemlidir. Öncelikle sınıf ortamı içerisinde özgür düşünce ortamının oluşmaması, öğretmen adaylarının kendilerini ifade etmelerini olumsuz etkileyen bir faktör olduğu söylenebilir. Buna takiben bireylerin arkadaş ortamı ve arkadaşlarının bu ortam içerisindeki davranışları gelmektedir. Arkadaş ortamında birbirleriyle dalga geçmeyen ve birbirlerini olumsuz eleştirmeyen bireylerin olması öğretmen adaylarını daha çok motive edecektir. Sınıf içi oturma düzeninin de öğretmen adaylarının kendilerini ifade etmede oldukça etkili olduğu tespit edilmiştir. Adaylara göre U tipi

ve daire şeklinde oturma düzeni kendilerini ifade ederken iletişimi kolaylaştırmaktadır. Ayrıca öğrencilerin öğretmen tarafından belirlenen yerler değil de kendilerini daha rahat hissedebilecekleri yerlere oturmaları gerekmektedir. Sınıf dışında okul sistemi içerisinde resmi ortamlarda öğretmen adaylarını etkileyen diğer bir faktördür. Okul idaresinin öğrencilerle iletişimin kuvvetli olması ve öğrencilerin de birer birey olduklarını hissettirerek aşırı resmiyetten kaçınmaları gerekmektedir.

Öğretmen adaylarının bilgiyi sorgulama sürecinde kendilerini ifade etmelerinde karşılaştıkları diğer bir etken ise toplumsal kaynaklıdır. İçinde yaşanılan toplumun yapısı ve kültürü bireylerin gelişimlerinde derin etkiler bırakmaktadır. Çünkü toplum insan davranışları etkileyen bir kurumdur ve insanın gelişimi kültür ile gerçekleşir. Toplumsallaşma ise bireyin eğitimi ile sağlanır (Gül, 2004). Toplumsallaşma, bireylerin daha aktif olacağı ve kendilerini rahatça ifade edebilmeleri ile mümkün olacaktır. Bu nedenle kapalı bir toplum yapısında yetişen bireyler, kendilerini ifade etmekte zorlanırlar ve diğerlerinin görüşlerinden etkilenirler.

5.1.6. Beşinci Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuçlar

Araştırmada sorgulama becerilerinin bireylerin gelişimlerine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen adaylarının görüşlerine göre sorgulama becerileri gelişmiş bireyler; bir şeyi olduğu gibi kabul etmeyen, eleştirel bakabilen, kalıp yargılara bağlı kalmayan farklı bakış açıları ile bakabilen, bireyler ve olaylar hakkında öngörü sahibi olan ve kendi kararlarını kendileri alabilen bireylerdir. Ayrıca sorgulama becerileri bireylerin kişisel eksikliklerini tespit edip düzeltebilmelerini, önyargı ve tereddütleri ortadan kaldırmalarını, özgüven oluşturmalarını, kişilik veya karakter kazanmalarını ve hayatlarını daha anlamlı bir şekilde geçirmelerini sağlamaktadır.

Maslow'un İhtiyaçlar Teorisi'nde kendini gerçekleştirme en üst basamaktır. Birey kendi güçlerini ve neyi nasıl yapması gerektiğini anlama ihtiyacı duymaktadır. Birey önce kendini tanımalıdır, kendini gerçekleştirmelidir. Sağlıklı düşünen ve sorgulayan birey kendi gelişimini tamamlar (Kula ve Çakar, 2015). Kendi gelişimini gerçekleştirmiş bir insan diğer insanları daha iyi anlayabilmektedir. Olaylara daha iyi

bir şekilde bakabilmektedir ve olayları sorgulayıp teyit ederek inanma yoluna gider. Sorgulama becerisi ne kadar nitelikli ise bireylerin kendilerini gerçekleştirmeleri ve yaşam kalitelerini artırmaları da o kadar güçlü olacaktır.

Araştırmada sorgulama becerilerinin toplumsal açıdan öneminin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Öğretmen adaylarının görüşlerine göre sorgulama becerileri toplumsal açıdan eleştirel bakabilme, empati kurma, kalıp yargıları sorgulayabilme ve kalıpların dışına çıkabilme, araştırmaya yönelme açısından oldukça önemli bulunmaktadır. Bireylerin sosyal yapı veya toplumu ilgilendiren bir konu hakkında bilgi sahibi olmalarını ve toplumdaki doğru ve yanlışları ayırt edebilmelerini, toplumsal eksikleri tespit edip insanları bu konularda bilinçlendirmelerini, toplumun huzurunu sağlama amacı ile toplumsal uyumu gerçekleştirmeyi ve toplumun gelişimine yönelik olarak yeniliklere açık bir toplumun oluşmasını sağlamaktadır.

Bilginin hızla üretildiği çağımızda, değişim çok hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Değişime ayak uydurabilmek ve toplum olarak ayakta kalabilmek ancak ve ancak sorgulama ile mümkündür. Sorgulamayan toplumlar çağın gerisinde kalmaktadır ve söylenen her şeye körü körüne inanıp bağımlı bir hale gelmesine neden olmaktadır. Toplumsal yapıyı ve düzeni geliştirmek için sorgulama bir araçtır ve sürekli bir sorgu mekanizmasına ihtiyaç söz konusudur.

İnsan yaşadığı toplumu, çevreyi, doğayı her şeyi anlamlandırırken sorgulama yapmaktadır. Aynı zamanda sorgulama becerisi toplum açısından empati kurmayı da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle bireyler arasındaki iletişimin kuvvetli olması ve kendinden başka bireylerinde düşüncelerinin olduğunu anlama noktasında oldukça önemlidir (Erken, 2009). Böylece sorgulayan birey empati kurmakta, empati kurabilen birey ise insanların toplum içerisinde birbirlerine karşı anlayışlı ve hoşgörülü olabilmesine toplumsal huzurun sağlanmasına hizmet etmektedir.

İlk çağlardan günümüze kadar olan süreçte en çok üzerinde durulan konulardan biri eğitimidir. Araştırmada sorgulama becerilerinin eğitim açısından önemli bir yerinin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Öğretmen adayları sorgulama becerilerini eğitimde bilgi edinimi, bireysel gelişim kazanımları ve eğitim faaliyetlerini geliştirme açısından önemli bulmaktadır.

Bazı öğretmen adayları eğitim açısından sorgulama becerilerinin önemini bilgi bağlamında ele almışlardır. Sorgulama becerileri bireylerin araştırmalar yaparak bilgiye ulaşmalarını ve bilginin nasıl kullanılacağına farkına varmalarını, bilginin doğruluğundan emin olmalarını, bilgiyi ürüne dönüştürmelerini, bilgiyi içselleştirmelerini ve kişinin yaşantısına uygulamalarını sağlamaktadır. Bilgi çağının yapı taşı bilgi oluşturmaktadır. Bu nedenle de bireylerin bilgiyi nasıl elde edeceklerini ve nasıl kullanacaklarını bilmeleri gerekmektedir. Bilgiyi olduğu gibi kabul etmemeli, sorgulamalıdır (Çeven ve Karakulle, 2018). Elde edinilen bilgiyi daha sonraki zamanlarda kullanabilmek için bireylerin bilgi çağına uygun bir şekilde yetiştirilmesi gerekmektedir (Saygılı, 2013).

5.1.7. Altıncı Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuçlar

Öğretmen adayları sorgulama becerilerini geliştirmek için bireysel özelliklere, çocuğa, eğitime, güncel olayları takip etmeye, okuma alışkanlığına, demokratik ortama, soru sorma alışkanlığına, yöntem ve tekniklere yönelik birçok öneride bulunmuşlardır.

Sorgulama becerilerini geliştirmek için öncelikle bireylerin birtakım bireysel özellikleri kazanmaları gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen adaylarına göre bunların başında iç muhakeme yapma, başkalarının görüşlerine açık olma ve değer verme, açık görüşlü olma gelmektedir. Bireylerin öğrenmeye istekli olmaları, sürekli olarak merak edip eleştirmeleri aynı zamanda eleştirelere açık olmaları bu bağlamda cesaret göstermeleri sorgulama becerilerini geliştirecektir. Sürekli olarak gelişmekte ve değişmekte olan çağa ayak uydurmak, uyum sağlamak, sosyal aktivitelere katılmak ve yeniliklere açık olmak bireylerin sorgulama becerilerinin toplumsal açıdan gelişmesi için de kazanması gereken özelliklerden bazılarıdır. Sorgulama becerilerinin gelişimi aynı zamanda bireylerin güçlü bir şekilde iletişim kurabilmelerine de bağlıdır. Öğretmen adayları etkili bir iletişim becerisinin sorgulama becerileri üzerinde olumlu etkisinin olacağı düşünülmektedir. Ayrıca öğretmen adayları empati becerisi kazanmış bireylerin karşılarındaki kişiyi daha iyi anlayacaklarını düşündüklerinden dolayı sorgulama yaparken olayları

anlamlandırmada daha rahat olcaklarını ifade etmişlerdir. Bireylerin olayları değerlendirirken tarafsız ve objektif olacakları kanaatindedirler.

Sorgulama becerilerini geliştirmek için önerilerden biri de çocuklara yöneliktir. Çocukların ileride sorgulayan bireyler olabilmesi için küçük yaşlarda birtakım önlemler alınmalıdır. Bu noktada öncelikle ailelere daha sonra öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Aileler çocuklarını daha güvenilir bir ortamda yetiştirmelidir. Çocuklarına değer vermeli ve bunu her zaman çocuklara hissettirmelidir. Bu şekilde büyüyen bir çocuğun kendine güveni tam olacaktır, sorgulama yapmaktan korkmayacak ve düşüncelerini ifade etmekte zorlanmayacaktır. Çocuğun okul hayatına başlaması ile bu becerisinin körelmemesi noktasında öğretmenlerin çocukların ufkunu açabilecekleri, ilgilerini çekip sorgulayacakları konulara değinmeleri gerekmektedir. Seçilen konular, çocukların algı düzeylerine hitap edecek şekilde olmalı ve çocuğun sorularına da algı düzeylerine uygun şekilde cevaplar verilmelidir.

Eğitime yönelik birtakım öneriler sorgulama becerilerinin kazandırılmasında ve geliştirilmesinde oldukça etkilidir. Öncelikle eğitim sisteminin öğrenci merkezli, proje tabanlı ve düşünce odaklı olması gerekmektedir. İnsan düşünen bir varlıktır ve her şeyin temeli düşünmek ve sorgulamaktan gelmektedir. Öğrencilerin bu süreçte aktif kılınması da öğrencileri düşünmelerini ve sorgulamalarını sağlamaktadır.. Ailede sorgulama becerilerini kazanmış bireylerin okullarda kendilerini daha fazla geliştirmelerine, sorgulama becerisine sahip olmayan bireylerin ise okullarda kazanmasına imkanlar sağlanmalıdır. Öğrenciler araştırmaya, sorgulama ve soru sormalarına teşvik edilmelidir.

Sorgulama becerilerini gelişmesinde güncel olayları takip etmenin de rolü bulunmaktadır. Güncel olaylarını takip etmek ve haberleri izlemek insanların içinde yaşadıkları toplum ve ya başka ülkeler hakkındaki konularda sorgulama yapmalarını sağlamaktadır. Böylece güncel olayların takibine yönlendirilmelidirler.

Sorgulama becerilerinin gelişmesini sağlayan en önemli hususlardan biri de demokratik ortam oluşturmaktır. Demokratik bir ortam, düşüncelerin ve fikirlerin özgür bir şekilde ifade edildiği, bireylerin baskıya maruz kalmadıkları bir ortamdır.

Bundan dolayı sorgulama becerilerini kazanmış bireyler ancak bu şekildeki ortamlarda yetişmelidir.

Sorgulama becerilerinin gelişmesinde soru sormak da önemlidir. Bireylerin sorgulama yapabilmeleri için doğrudan bilgi alacak sorulardan ziyade açık uçlu sorular tercih edilmelidir. Bu soruların düzeylerinin öğrenciye hitap etmesi gerekmektedir.

Sorgulama becerilerinin gelişmesi için bazı yöntem ve tekniklerde kullanılabilir. Bu yöntem ve tekniklerin an başında araştırma tekniği gelmektedir. Sorgulama becerilerinin geliştirilmesi için öğrenenler araştırmaya yönlendirilmelidir. Araştırma tekniği ile öğrenciler veriler toplar, hipotezler kurarlar. Ayrıca gezi gözlem gibi yöntem ve tekniklere yer verilmelidir. Öğretmen adaylarına göre gezip görerek de farklı şeyler öğrenilmekte ve sorgulama becerilerini geliştirmektedir.

Öğretmen adayları ayrıca öğrencileri sorgulamaya dahil etmenin yollarına; özel öğretim yöntem ve tekniklerine, ortama, öğretmenlerin tutumuna ve pedagojik yaklaşımlarına ilişkin birçok öneride bulunmuşlardır.

Yapılandırmacı yaklaşım ile beraber öğretmenlerin konuyu en kalıcı biçimde öğretecekleri yöntem ve tekniklerin kullanılması beklenmektedir (Okur Akçay, Akçay ve Kurt, 2016). Öğretmenlerin kullandıkları yöntem ve teknikler üzerine yapılan çalışmalarda öğretmenlerin genellikle düz anlatım ve soru cevap yöntemlerini tercih ettikleri görülmektedir (Sakallı, Hürsen ve Özçınar, 2007). Aydemir (2012) tarafından yapılan çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin yöntem ve teknikleri kullanma yeterliliklerine göre en fazla soru cevap yöntemini kullandıkları tespit edilmiştir. Öğretmen adayları ise öğrencileri sorgulamaya dahil etmek için kullanılması gereken yöntem ve tekniklerden soru cevap yönteminin açık uçlu sorular ile kullanılması gerektiğini düşünmektedirler. Ayrıca öğretmenlerin bilgiyi doğrudan vermeleri yerine öğrencilerin bulmalarını sağlamaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Buna bağlı olarak da; 5N1K, beyin fırtınası, altı şapka, altı ayakkabı, örnek olay ve küçük büyük tartışma grupları gibi yöntemlerin de etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Öğrenciyi sorgulama sürecine dahil ederken öğrencinin içinde bulunduğu ortamında oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Öğretmen adayları öncelikle bireylerin kendilerini rahat hissedebilecekleri özgür düşünce ortamının ve sorgulama yapabilecekleri ortamın sağlanması gerektiğinin önemine değinmişlerdir.

Öğretmen adayları öğretmenlerin tutumlarının da öğrencileri sorgulama sürecine dahil ederken önemli unsurlardan biri olduğunu ifade etmektedirler. Öğretmenlerin, öğrencileri not ile tehit etmemeleri, rencide etmemeleri, öğrenci üzerinde otorite ve baskı kurmamaları, statü ve egolarıyla hareket etmemeleri ve öğrencilerin seviyelerine inmeleri gerektiğinin önemine değinmişlerdir. Öğretmenlerin aldıkları eğitimlerin hemen hemen aynı olmasına rağmen sınıf içindeki tutumlarında farklılıklar olabilmektedir. Otoriter veya baskıcı bir tutum sergileyen öğretmenlerin öğrencilerin korkmasına, özgürce düşüncelerini ifade edememelerine ve sorgulayamamalarına neden olmaktadır (Sezer, 2018). Bu nedenle öğretmen adaylarına göre öğrencilerin sorgulama sürecine dahil olabilmeleri olumlu bir iletişim ile mümkün olabilecektir.

Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin sadece alan bilgilerinin iyi olması öğrencileri sorgulama sürecine dahil etmede yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin pedagojik yaklaşımlarınının da önemli bir unsur olduğunu düşünmektedirler. Öğretmenlerin öğrencileri sorgulamaya dahil etmek için öğrencilerde merak uyandırmaları dikkat çekmeleri ve öğrencilerin ifadelerine göre dönütler vermeleri gerektiği ifade edilmiştir. Öğretmenlerin öğrenciler ile bireysel olarak ilgilenmeleri, öğrencilerle birlikte araştırma sürecine dahil olmaları, öğrencileri soru sormaya, sorgulamaya ve araştırmaya teşvik etmeleri sorgulama sürecine dahil olabilmelerini ve sorgulama becerilerini kazanmalarında etkili olacağı tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin öğrencileri cesaretlendirmeleri, özgüven kazandırmaları, sosyal ilişkilerini geliştirmeleri için yardımcı olmaları ve bir birey olduklarının bilincine varmalarını sağlamaları bu süreçte kendilerini daha rahat ve özgür hissetmelerini sağlayacağı düşünülmektedir. Böylece öğrencilerin sorgulama sürecine daha kolay adapte olabilecekleri kanaatindedirler. Öğrencilerin model aldığı kişilerle özdeşim kurmaları sosyal öğrenmelerini sağlayacağından dolayı sorgulama

sürecinde öğretmenlerinde rol model olmalarının önemli bir unsur olduğu da varsayılmaktadır (Köse ve Demir, 2014).

5.2. Öneriler

Bu bölümde elde edilen sonuçlara dayalı olarak aşağıdaki öneriler geliştirilebilir:

1. Öğretmen adaylarının sorgulama kavramını tanımlamaları sırasında, sorgulamanın kelime anlamına ve zihindeki çağrışımına yönelik tanımlar yaptıkları belirtilmiştir. Öğretmen adayları, sorgulama becerilerinin programda nasıl yer aldığına dair bilgilendirilmelidir.

2. Öğretmen adaylarının çoğunluğunun sorgulama becerileri düzeylerinin yeterli olduğu görüşünü ifade etselerde, yeterli olmayan öğretmen adayları kapsamında üniversitelerin eğitim fakültelerinde sorgulama becerilerini kazandırmayı ve geliştirmeyi amaçlayan uygulamalara yer verilmelidir. Üst düzey düşünme becerilerine ağırlık verilebilir.

3. Sınıf ortamının ve oturma düzeninin sorgulama becerileri üzerinde etkisi göz önünde tutularak, düzenlemeler yapılmalıdır.

4. Öğretmenlerin ve ailelerin aşırı demokratik tutum sergilemeleri sorgulama becerilerinin gelişimini engellemektedir. Bu bağlamda öğretmenlere ve ailelere büyük sorumluluklar düşmektedir. Öğretmenlerin ve ailelerin çocukların soru sormalarına izin vermeli ve kendilerini rahatça ifade edebilmeleri sağlanmalıdır. Bu nedenle öğretmenler ve aileler seminerler aracılığıyla bilgilendirilmelidir.

5. Öğrencilerin öğrenme ortamında sorgulama sürecine dahil olmalarını sağlamak için özel öğretim yöntem ve teknikleri sık kullanılmalıdır.

6. Öğretmenler, ödev verme yöntemi olarak ders kitaplarında konu sonundaki soruları vermelerinden ziyade gerçek yaşam problemlerine ilişkin sorgulama ve araştırma yapabilecekleri ödevler vermelidir.

7. Öğretmenler, öğrencilerin gelişim seviyelerini dikkate alarak soru sorma tekniğinde açık uçlu soruları kullanmalıdır.

8. Öğretmen adaylarının özgüven eksiklerinin nedenlerinin belirlenmesi ve geliştirilmesi için seminerler ve kurslar düzenlenmelidir.

9. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında doğrudan bilgiyi veren metinler yerine sorgulama becerilerini geliştirecek edebi metinler kullanılmalıdır.

10. Okullarda geleneksel eğitim anlayışının dışına çıkılarak sorgulamaya dayalı yaklaşımlar arttırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- ABALI ÖZTÜRK, Y., BİLGİN, Z. ve BİLGİN, S. (2017) “Sorgulama Becerileri ile Kendi Kendine Öğrenme Becerileri Arasındaki İlişki: Temel Eğitim Öğretmen Adaylarına Yönelik Bir Araştırma”, Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (2), 179-214. (<http://dergipark.org.tr/sinopusd/issue/32782/348238>)
- ABDİ, A. (2014) “The Effect of Inquiry-based Learning Method on Students’ Academic Achievement in Science Course”, Universal Journal of Educational Research 2(1), 37-41.
- AKSOY, N. (2001) “Sınıf Yönetimi ve Disiplin Modellerinin Dayandığı Temel Yaklaşımlar, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 25, 9-20.
- ALAMEDDİNE, M.M. ve AHWAL, H.W. (2016) “Inquiry-Based Teaching in Literature Calssrooms”, Procedia-Social and Behavioral Sciences, 232, 332-337.
- ALDAN KARADEMİR, Ç. (2013) “Öğretmen Adaylarının Sorgulama ve Eleştirel Düşünme Becerilerinin Öğretmen Özyeterlilik Düzeyine Etkisi”, Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- ALDAN KARADEMİR, Ç. ve SARACALOĞLU, A.S. (2013) “Sorgulama Becerileri Ölçeği’nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, Asya Öğretim Dergisi, 1(2), 56-65.
- ARSLAN, M. (2007) ” Eğitimde Yapılandırmacı Yaklaşımlar”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 40(1), 41-61.
- ARSLANGİRAY, E. (2003). “Eğitimde Bir Özgüven ve Demokrasi Ortamı Sessiz Toplantı”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 36(1-2), 90-96.
- ARSEVEN, A., DERVİŞOĞLU, M.F. ve ARSEVEN, İ. (2015) “Tarih Öğretmen Adaylarının Sorgulama Becerileri ile Eleştirel Düşünme Eğilimleri Arasındaki İlişki”, The Journal of Academic Social Science Studies, 32(3), 171-185.

- ASLAN, C. (2011) “Soru Sorma Becerilerini Geliştirmeye Dönük Öğretim Uygulamalarının Öğretmen Adaylarının Soru Oluşturma Becerilerine Etkisi”, Eğitim ve Bilim, 36(160), 236-249.
- AYDEMİR, Y. ve ÇİFTÇİ, Ö. (2008) “Edebiyat Öğretmeni Adaylarının Soru Sorma Becerileri Üzerine Bir Araştırma (Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Örneği)”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(11), 103-115.
- AYDIN, C.H. (2000) “Öğrenme ve Öğretme Kuramlarının Eğitim İletişimine Katkısı”, Kurgu Dergisi, (17), 183-197 (<https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/1431/148527.pdf?sequence=1&isAllowed=y>).
- AYDIN, M. Z. (2001) “Aktif Öğretim Yöntemlerinden Buldurma (Sokrates) Yöntemi”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 5(1), 55-80.
- AYDIN, M. Z. (2014) “Çocuğun Eğitiminde Ailenin Önemi”, Somuncu Baba Dergisi, (168) (<https://somuncubaba.net/dergi/168-sayi/cocugun-egitiminde-ailenin-onemi>).
- BABADOĞAN, C., ve GÜRKAN, T. (2002) “Sorgulayıcı Öğretim Stratejisinin Akademik Başarıya Etkisi”, Eğitim Bilimleri ve Uygulama, 1(2), 149-180.
- BACANLI, H. (2012). Davranışçı Yaklaşım, (Edt. Z. Kaya): Öğrenme ve Öğretme Kuramlar, Modeller, Yaklaşımlar, Ankara: Pegem Akademi.
- BAKAN, Ö. ve CANÖZ, K. (2017) “Kültürlerarası İletişim Bağlamında Türk Üniversite Öğrencilerinin Japonlara Yönelik Kalıp Yargıları”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (37), 91-107 (<http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/1316/1098>).
- BAKİ, A. (2015) “Kuramdan Uygulamaya Matematik Eğitimi”, Ankara: Harf Yayınları.
- BAŞ, G. (2012) “İlköğretim Öğrencilerinin Yapılandırmacı Öğrenme Ortamına İlişkin Algılarının Farklı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi”, Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 1(4), 203-215.

- BATDI, V. ve SEMERCİ, Ç. (2012) “Derslerde İstasyon Tekniği Uygulamasının Yansıtıcı Sorgulaması”, Bartın University Journal of Education, 1(1), 190-203.
- BAY, N. ve ALİSİNANOĞLU, F. (2012) “Soru Sorma Becerisi Öğretim Programının Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Sorularını Geliştirmedeki Etkisi”, Sosyal Bilimler Dergisi, 2(2), 45-62.
- BAYIR, E. ve KÖSEOĞLU, F. (2013) “Kimya Öğretmen Adaylarında Sorgulayıcı Araştırma Odaklı Öğretime İlişkin Anlayış Oluşturma”, Asya Öğretim Dergisi, 1(2), 29-43.
- BEKCAN, S. (2015) “İletişim Becerileri, Motivasyon ve Sağlık Çalışanları”, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- BESHEARS, C. M. (2012) “Inquiry-Based Instruction in the Social Studies: Successes and Challenges, Theses and Dissertations”, Yüksek Lisans Tezi, Arkansas Üniversitesi, Amerika Birleşik Devletleri.
- BEYRELİ, L. ve Sönmez H. (2017) “Bloom Taksonomisi ve Yenilenmiş Bloom Taksoomisi ile İlgili Türkiye’de Yapılan Çalışmaların Odaklandığı Araştırma Konuları”, International Journal of Languages’ Education and Teaching, 5(2), .217-229.
- BİRGİN, O. (2016) Bloom Taksonomisi. (Edt. E. Bingölbali, S.Arslan ve İ.Ö. Zembat): Matematik Eğitiminde Teoriler, Ankara: Pegem Akademi, (839-860).
- BUDAK, S. (2000). Psikoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- BULDU, M. (2014). “Öğretmen Yeterlik Düzeyi Değerlendirmesi ve Mesleki Gelişim Eğitimleri Planlaması Üzerine Bir Öneri”, Milli Eğitim Dergisi, 44(204), 114-134.
- BÜYÜKALAN FİLİZ, S. (2007) Soru Sorma Sanatı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- BÜYÜKALAN FİLİZ, S. (2009) “Soru Cevap Yöntemi Eğitiminin Öğretmenlerin Soru Sorma Tekniklerine Etkisi”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(3), 167-195.

- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. Ve Demirel, F. (2016) Bilimsel Araştırma Yöntemleri 21. Baskı, Ankara, Pegem Yayıncılık.
- CANGİN, S. Ş. (2014) “İlköğretim Öğrencilerinin Medya Okuryazarlığı Dersine Bakış Açıları (Ankara-Keçiören Örneği)”, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- CANSOY, R. (2018) “Uluslararası Çerçvelere Göre 21. Yüzyıl Becerileri ve Eğitim Sisteminde Kazandırılması”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi, 7(4), 3112-3134.
- COŞGUN, Ş. (2004) “Kültürlerarası İletişim Sürecinde Kalıp Düşüncelerin ve Önyargıların Rolü: Antalya’da Yaşayan Güneydoğulular ile Antalya Yerlileri Arasındaki Kalıp Düşünceler ve Önyargılar”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara.
- COTTON, K. (1989). Classroom questioning. Close-up No. 5. Portland, OR: Northwest Regional Educational Laboratory.
- ÇABUK, B., & YENİ, E. (2016) “Okul Öncesi Eğitimde Yeni Bir Yöntem: Münazara”, Kastamonu Education Journal, 24(5), 2439.
- ÇALIŞKAN, H. (2008) “İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Araştırmaya Dayalı Öğrenme Yaklaşımının Derse Yönelik Tutuma, Akademik Başarıya Ve Kalıcılık Düzeyine Etkisi”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Ankara.
- ÇAVUŞLU, Z. (2014) “Fen ve Teknoloji Öğretmen Adaylarının Araştırma-Sorgulamaya Dayalı Öğretim Hakkındaki Görüşleri”, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- CELEBİ, C. (2006) “Yapılandırmacılık Yaklaşımına Dayalı İşbirlikli Öğrenmenin İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrenci Erişi ve Tutumlarına Etkisi”, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- ÇELİKKIRAN, A. (1995) İnsan, Çevre, Eğitim, Eğitim Yönetimi, 1(4), 569-572.

- ÇELİKTEK, M., ŞANAL, M. ve YENİ, Y. (2005) “Öğretmenlik Mesleği ve Özellikleri”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1(19), 207-237.
- ÇEVEN, S. ve KARAKULLE, İ. (2018) “Bilgi Toplumu ve Eğitim, Türkiye’de Eğitime Genel Bir Bakış”, Social Sciences Studies Journal, 4(4), 695-705.
- ÇİFTÇİ, O. (1991) “Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü”, Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 1(2), 1-4.
- ÇÜÇEN, K. (2003) “Bilgi Kuramına Giriş”, Bilimname II, (2), 3-12 (http://isamveri.org/pdfdrg/D02237/2003_2/2003_2_CUCENAK.pdf).
- DELCOURT, M.A.B. ve MCKİNNON, J. (2011) “Tools for Inquiry: Improving Questioning in the Classroom”, Learning Landscapes, 4(2), 145-159.
- DEMİRCİ, A. (2006) “Coğrafya Öğretiminde Coğrafi Sorgulama Becerisinin Geliştirilmesi ve Kullanımı”, Marmara Coğrafya Dergisi, (14) (https://www.academia.edu/2515539/Co%C4%9Frafya_%C3%96%C4%9Fretiminde_Co%C4%9Frafya_Sorgulama_Becerisinin_Geli%C5%9Ftirilmesi_ve_Kullan%C4%B1m%C4%B1_The_development_and_the_use_of_geographic_inquiry_skill_in_geography_education_).
- DİKER COŞKUN, Y. (2018). Öğretim Planları Arka Plan Raporu, Eğitim Reformu Girişimi.
- DOĞANAY, A. (2000) “Yaratıcı öğrenme. Sınıfta demokrasi”, 1171-210.
- DOĞANAY, A. ve ÜNAL, F. (2006) Eleştirel Düşünmenin Öğretimi. (Edt: A. Şimşek): İçerik Türlerine Dayalı Öğretim, Ankara: Nobel Yayıncılık, (209-264).
- DURAN, C. ve ŞARAÇOĞLU, M. (2009) “Yeniliğin Yaratıcılıkla Olan İlişkisi ve Yeniliği Geliştirme Süreci”, Yönetim ve Ekonomi, 16(1), 57-71.
- ENGİN, G. (2009) “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Sorgulama Yaklaşımını Algılama ve Öğretim Becerilerinin Araştırılması: Türkiye-Hollanda Karşılaştırma Çalışması”, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- FANSA, M. (2012) “Araştırmaya Dayalı Öğrenme Yönteminin İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Maddenin Değişimi ve Tanınması Ünitesindeki Akademik Başarı, Fen Dersine Karşı Tutum ve Bilimsel Süreç Becerilerine Etkisinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- FIRAT DURDUKOCA, Ş. (2016) “Özel Eğitim Dersinde Örnek Olay İnceleme Yönteminin Öğrenenlerin Üst Bilişsel Farkındalıklarına, Derse Yönelik Tutumlarına ve Görüşlerine Etkisi: Bir Karma Yöntem Araştırması”, Kastamonu Eğitim Dergisi, 25(4), 1267-1284.
- FRİESEN, S. ve SCOTT, D. (2013). Inquiry-Based Learning: A Review of the Research Literature, Paper Prepared for the Alberta Ministry of Education (<https://galileo.org/focus-on-inquiry-lit-review.pdf>).
- GELEN, İ. (2002) “Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Düşünme Becerilerini Kazandırma Yeterliklerinin Değerlendirilmesi”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(10), 100-119.
- GÖKDAYI, H. (2017) “Bir Kalıp Yargı Olarak Türk Lokumu”, TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi 5(9), 59-70.
- GÖRMEZ, E. (2018) “Güncellenen Sosyal Bilgiler Programının Politik Okuryazarlık Becerisi Bakımından Yeterliliği”, Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(STEMES’18), 109-114.
- GÜL, G. (2004) “Birey Toplum Eğitim ve Öğretmen”, Hasan Ali Yüce Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(1), 223-236.
- GÜNEŞ, F. (2016) “Eğitimde Sorgulamanın Gücü”, Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(2), 188-204.
- HAMARAT, E. (2014) “Sosyal Bilgiler Felsefesinin Alan Eğitimi Uzmanlarının Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- HAMARAT, E. ve ARKAN, A. (2018) “2023 Eğitim Vizyon Belgesi’nde Gelecek Becerileri”, Seta Perspektif, (222) (https://www.researchgate.net/publication/330221956_2023_Egitim_Vizyon_Belgesi'nde_Gelecek_Becerileri).
- HARLEN, W. (2014) “Helping children’s development of inquiry skills”, Educational Consultant, Scotland, 1(1), 5-19.
- HARRISON, C. (2014) “Assesment of inquiry skills in SAILS project,” Science Education Internationali, 25(1), 112-122.
- İŞİKOĞLU, N. (2005) “Eğitimde Nitel Araştırma”, Eğitim Araştırmaları, 20, 158-165.
- İLTER, İ. (2012) “Öğretim Elemanlarının Kullandığı Yöntem ve Tekniklere İlişkin Öğretmen Adaylarının Görüşleri”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(35), 562-575.
- İLTER, İ. (2013) “Sosyal Bilgiler Öğretiminde 5E Öğrenme Döngüsü Modelinin Öğrenci Başarısına, Bilimsel Sorgulayıcı-Araştırma Becerilerine, Akademik Motivasyona ve Öğrenme Sürecine Etkileri”, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- İLTER, İ.(2013) “Sosyal Bilgiler Dersinde Sorgulayıcı-Araştırma Tabanlı Öğrenme Modeli: Başarı ve Öğrenmede Kalıcılığın İncelenmesi”, Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and Historical of Turkish or Turkic Volume, 8(12).
- İNAN KAYA, G. (2016) “Eğitimde Merak ve İlgi”, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 13-2(25), 103-114.
- İNEL EKİCİ, D. (2016) “Ortaokul Öğrencilerinin Bilimsel Sorgulama Becerileri Algılarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi”, Kastamonu Eğitim Dergisi, 25(2), 497-516.
- KAHN, P., & O’ROURKE, K. (2004) “Guide to curriculum design: Enquiry-based learning”, Higher Education Academy, 30(3).

- KAN, Ç. (2006) “Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi Anlayışı”, Kastamonu Eğitim Dergisi, 14(2), 537-544.
- KAPLAN PARSA, M. (2016) “İşbirlikli Sorgulamaya Dayalı Öğrenme Ortamının Yaratıcı Düşünmeye, Sorgulayıcı Öğrenme Becerilerine, Fen ve Teknoloji Dersine Yönelik Tutuma Etkisi”, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- KARADAĞ, E., DENİZ, S., KORKMAZ, T. ve DENİZ, G. (2008) “Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımı: Sınıf Öğretmenleri Görüşleri Kapsamında Bir Araştırma”, Eğitim Fakültesi Dergisi 21(2), 383-402.
- KARAMUSTAFAOĞLU, S. ve CELEP HAVUZ, A. (2016) “Araştırma Sorgulamaya Dayalı Öğrenme ve Etkililiği”, International Journal of Assessment Tools in Education, 3(1), 40-54.
- KARAPINAR, A. (2016) “Sorgulamaya Dayalı Öğrenme Ortamının Öğretmen Adaylarının Bilimsel Süreç Becerileri, Sorgulama Becerileri ve Bilimsel Düşünme Yetenekleri Üzerindeki Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Manisa.
- KAYA, G. ve YILMAZ, S. (2016) “Açık Sorgulamaya Dayalı Öğrenmenin Öğrencilerin Başarısına ve Bilimsel Süreç Becerilerinin Gelişimine Etkisi”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 31(2), 300-318.
- KEÇECİ, G. (2014) “Araştırma ve Sorgulamaya Dayalı Fen Öğretiminin Öğrencilerin Bilimsel Süreç Becerilerine ve Tutumlarına Etkisi”, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- KILIÇ, H. (2015) “İlköğretim Branş Öğretmenlerinin Bireysel Yenilikçilik Düzeyleri ve Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimleri (Denizli İli Örneği)”, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- KILIÇ, D., VE SAMANCI, O. (2005) “İlköğretim Okullarında Okutulan Sosyal Bilgiler Dersinde Problem Çözme Yönteminin Kullanılışı”, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, (11), 100-112.

- KIRIKTAŞ, H. ve ÜNAL ÇOBAN, G. (2016) “Çoklu Zeka Destekli Sorgulama Uygulamalarının Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşüncelerine ve Akademik Başarılarına Etkisi”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(37), 69-88.
- KIRMIZI, B. (2012) “Almanca Derslerinde Altı Şapkalı Drama Tekniğinin Öğrencilerin Başarısına Etkisi”, Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (10), 265-290.
- KIZILAY, N. (2015) “Sosyal Bilgiler Öğretmenim: Bana Göre İyi Bir Vatandaş”, Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 10(11), 987-1006.
- KİM, S. (2015). An analysis of teacher question types in inquirybased classroom and traditional classroom settings, PhD (Doctor of Philosophy) thesis, University of Iowa.
- KOCAGÜL, M. (2013) “Sorgulamaya Dayalı Mesleki Gelişim Etkinliklerinin İlköğretim Fen ve Teknoloji Öğretmenlerinin Bilimsel Süreç Becerilerine, Öz-Yeterlik ve Sorgulamaya Dayalı Öğretime İlişkin İnançlarına Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- KORNBLUM, W. ve Julian, J. (2012). Fourteen Education Social Problems.
- KOZCU ÇAKIR, N., BALLIEL, B. ve SARIKAYA, M. (2013) “İşbirlikli Öğrenme Yönteminin Öğrencilerin Başarılarına, Bilgilerinin Kalıcılığına ve Fene Karşı Tutumlarına Etkisinin Araştırılması”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi 2(2), 1-15.
- KÖKSAL, N. (2008) “Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterliklerinin Öğretmen, Müdür ve Bakanlık Yetkilileri Tarafından Değerlendirilmesi”, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yıl 23(23), 36-46.
- KÖSE, M. ve DEMİR, E. (2014) “Öğretmenlerin Rol Modelliği Hakkında Öğrenci Görüşleri”, Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 4(1), 08-18.

- KULA, S. ve ÇAKAR, B. (2015) “Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki”, Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi,6(12), 191-210.
- KUMARİ, P., ARORA, S.K. ve TİWARİ, S. (2015) “Impact of Inquiry-based teaching model on Academic Achievements in Social Science subject of 9th class student of secondary Schools located in urban area”, International Journal of Recent Research Aspects 2(4), 154-158.
- KUNT, B. (2016) “60-72 Ay Okul Öncesi Öğrencilerinin Bilimsel Süreç Becerilerinin Belirlenmesi”, Yüksek lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- KURBANOĞLU, S.S. (2010) “Bilgi Okuryazarlığı: Kavramsal Bir Analiz”, Türk Kütüphaneciliği 24, 4(2010), 723-747. (<http://www.bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/dosyalar/2253-4361-1-PB.pdf>)
- KURTAR, S. (2016) “Bilgi, Eğitim ve Sorgulamanın Açıklığında Modern Üniversiteleri (Yeniden) Düşünmek”, Kilikya Felsefe Dergisi, 3(2), 52-78.
- MARX, W. R., BLUMENFELD, P.C., KRAJCIK, S. C., FISHMAN, B., SOLOWAY, E., GEİGER, R. and TAL, T. R., (2004) “Inquiry-Based Science in The Middle Grades: Assesment of Learning in Urban Systematic Reform”, Journal of Research in Science Teaching , 41(10), 1063.
- MCRAE-JONES, W. J. (2017) “Using Inquiry-Based Instructional Strategies to Increase Student Achievement in 3rd Grade Social Studies”, Doctoral Dissertation, Brenau University, The Faculty of the Department of Education.
- MIDIK, Ö. Ve Durak, H.İ (2008) “Tıpta İyi ve Etkili Bir Öğretme İçin Öğrenme Kuramlarından Çıkarılabilecek İpuçları”, Tıp Eğitimi Dünyası Dergisi, 27(27), 1-11.
- MİLES, M. B. ve HUBERMAN, A. M. (1994) An Expanded Sourcebook Qualitative Data Analysis. London: SAGE Publications.

- MINNER, D. D., LEVY, A. J., & CENTURY, J. (2010) Inquiry-based science instruction—what is it and does it matter? Results from a research synthesis years 1984 to 2002. *Journal of Research in Science Teaching: The Official Journal of the National Association for Research in Science Teaching*, 47(4), 474-496.
- NATIONAL RESEARCH COUNCIL (NRC). (2004) Evaluating inquiry-based science developments (commissioned paper for the meeting on the Evaluation of Inquiry-based Science). Wynne Harlen, author. Division of Behavioral and Social Sciences and Education. Washington, DC. (http://www7.nationalacademies.org/bose/WHarlen_Inquiry_Mtg_Paper.pdf)
- NATIONAL SCIENCE FOUNDATION. (1999). *Inquiry: Thoughts, Views and Strategies for The K-5 Classroom* (Foundations, Vol. 2). Arlington, VA: National Science Foundation.
- OCAK, G. (2007). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- OKUR AKÇAY, N., AKÇAY, A. ve KURT, M. (2016) “Ortaokul Öğretmenlerinin Öğretim Yöntem ve Tekniklerine Yönelik Görüş ve Yeterliklerinin İncelenmesi”. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 2146-9199.
- ORHAN, S., KIRBAŞ, A. ve TOPAL, Y. (2012) “Görsellerle Desteklenmiş Altı Şapka Tekniğinin Öğrencilerin Konuşma Becerilerini Geliştirmesine Etkisi”, *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(3), 1893-1909.
- ORHAN GÖKSÜN, D. (2016) “Öğretmen Adaylarının 21. yy. Öğrenen Becerileri ve 21. Yy. Öğreten Becerileri Arasındaki İlişki”, *Doktora Tezi*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- ORHAN GÖKSÜN, D. ve AŞKIM KURT A. (2017) “Öğretmen Adaylarının 21. yy. Öğrenen Becerileri Kullanımları ve 21. yy. Öğreten Becerileri Kullanımları Arasındaki İlişki”, *Eğitim ve Bilim*, 42(190), 107-130.
- ÖZ, R. (2015) “Araştırma ve Sorgulamaya Dayalı Etkinliklerle Desteklenmiş Bilim Merkezi Uygulamalarının 7. Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarına,

- Bilim Okuryazarlıklarına ve Sorgulayıcı Düşünme Becerilerine Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- ÖZEN, R. ve SAĞLAM, H. İ. (2010) “İlköğretim Öğrencilerinin Değişim ve Sürekliliği Algılayışları”, Akademik Bakış Dergisi, (22), 1-15.
- ÖZKAN, Ç. ve BÜMEN, E. (2014) “Fen ve Teknoloji dersinde Araştırmaya Dayalı Öğrenmenin Öğrencilerin Erişilerine, Üst Biliş Farkındalıklarına ve Fen ve Teknoloji Dersine Yönelik Tutumlarına Etkisi”, Ege Eğitim Dergisi, 15(1), 251-278.
- PATTON, M.Q. (2014). Nitel araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri. 3. Baskıdan Çeviri. Bütün, M. ve Demir, S. B. (Edt.), Ankara: Pegem Akademi.
- POLAT, S. (2014) “Eleştirel Düşünme Becerisi Öğretiminin Çok Yönlü İncelenmesi”, Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Resmi Gazete., (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu. No: 1739, Sayı: 14574, Tarih:24.6.1973. (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>).
- SABBAGH, S.A. (2009) “Instruments and Implements of Enquiry Based Learning, Senior Educational Research”, Barwa Knowledge, (<https://eric.ed.gov/?id=ED507027>).
- SAĞLAMER YAZGAN, B. (2013) “Araştırmaya Dayalı Sınıf Dışı Laboratuvar Etkinliklerinin Öğrencilerin Araştırma-Sorgulama Becerilerine ve Çevreye Karşı Tutumlarına Etkisi”, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- SAKALLI, M., HÜRSEN, Ç. ve ÖZÇINAR, Z. (2007) “The frequent use of teaching strategies/methods among teachers according to the teacher candidates observation”, Cypriot Journal of Educational Sciences, 2(1), 1–8.
- SARIGÖZ, O. (2016) “Sınıfla veya Grupla Tartışma Yöntemlerinin Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin Akademik Başarılarına Etkisi”, Electronic Journal of Vocational Colleges, 3(3), 100-106.

- SAYGILI, S. (2013) “Sanayi Toplumundan Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Eğitimde Dönüştürücü Bir Entelektüel Olarak Öğretmenler”, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (14), 263-274.
- SAYIN, H. ve GÖÇER, A. (2016) “Medya Okuryazarlığı Becerisinin İlköğretim (6, 7 ve 8. Sınıflar) Türkçe Dersi Öğretim Programı (2006) İçerisindeki Yeri”, Milli Eğitim Dergisi, 45(212), 115-137.
- SELVİ, K. (2013) “Felsefe ve Eğitim Arasındaki İlişki: Bilgi ve Öğrenme”, (Edit. G. Ekici ve M. Güven). Yeni Öğrenme ve Öğretme Yaklaşımlarıve Uygulama Örneklere, Birinci Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- SEVER, S. (2007) “Okuma Kültürü Edinme Sürecinde Türkçe Öğretiminin Sorumluluğu”. Okuma Kültürü ve Okullarda Uygulama Sorunları Toplantısı. Ankara: MEB Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- SEZER, ř. (2018) “Öğretmenlerin Sınıf Yönetimi Tutumlarının Öğrencilerin Gelişimi Üzerindeki Etkileri: Fenomenolojik Bir Çözümleme”, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 33(2), 534-549.
- SHİH, J.-L., CHUANG, C.-W., & HWANG, G.-J. (2010) “An Inquiry-based Mobile Learning Approach to Enhancing Social Science Learning Effectiveness”, Educational Technology & Society, 13(4), 50–62.
- SÖNMEZ, M. (2017) “Eğitim-Çevre İlişkisi”, Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, (10), 105-128 (<https://dergipark.org.tr/ifder/issue/39372/464469>).
- SÖNMEZ, V. (2008) Öğretim İlke ve Yöntemleri, Ankara: Anı Yayınları.
- şAHİN, Ç. (2004) “Problem Çözme Becerisinin Temel Felsefesi”, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, (10) (<https://dergipark.org.tr/download/article-file/31408>).
- şENŞEKERCİ, E. ve BİLGİN, A. (2008) “Eleştirel Düşünme ve Öğretimi”, Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 9(14), 15-43.

- ŞİMŞEK, A. (2008) “Tarih Öğretiminde Sorgulamacı Yaklaşım Çerçevesinde Soru Sorma Becerisi ve Lise Tarih Ders Kitaplarının Durumu”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5(1), 1-“5.
- ŞİMŞEK, N. (2004) “Yapılandırmacı Öğrenme ve Öğretime Eleştirel Bir Yaklaşım”, Eğitim Bilimleri ve Uygulama, 3(5), 115-139.
- ŞİMŞEK, U. ÖRTEN, H. TOPKAYA, Y. ve YILLAR, B. (2014) “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının İşbirlikli Öğrenme Teknikleri Hakkında Görüşleri”, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 181(181), 231-158.
- T.C Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4, 5, 6 ve 7. Sınıf), Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2005.
- T.C Milli Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) Ankara, 2018
- T.C Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi 2004 s.735
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri, Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Ankara, 2017.
- TAHAOĞLU, A. (2014) “Ortaöğretim Türk Edebiyatı Dersi Programı Kazanımlarının Bilişsel Açıdan İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- TANIŞLI, D. (2013) “İlköğretim Matematik Öğretmeni Adaylarının Pedagojik Alan Bilgisi Bağlamında Sorgulama Becerileri ve Öğrenci Bilgileri”, Eğitim ve Bilim, 38(169), 80-95.
- TARHAN, Ö. (2015) “Sosyal Bilgiler Öğretmeni Adaylarının Politik Okuryazarlığa İlişkin Görüşleri”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, (9), 649-669 (http://www.asosjournal.com/Makaleler/867278777_538%20%C3%96zge%20TARHAN.pdf).

- TARTUK, M. (2015) “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme ve Empati Kurma Eğilimlerinin Araştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- TAŞKOYAN, S. N. (2008) “Fen ve Teknoloji Öğretiminde Sorgulayıcı Öğrenme Stratejilerinin Öğrencilerin Sorgulayıcı Öğrenme Becerileri, Akademik Başarıları ve Tutumları Üzerindeki Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- The Journal of Academic Social Science Studies, International Journal of Social Science, Number: 32 , p. 171-185, Winter III 2015
- TUNCER, G., YANPAR YELKEN, T. ve TANRISEVEN, I. (2018) “Felsefe Grubu Öğrencilerinin Akademik Motivasyonları ile Sorgulama Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14(3), 1156-1175.
- TUTKUN, Ö.F. DEMİRTAŞ, Z. ERDOĞAN D.G. ve ARSLAN S. (2015) “Bloom Orijinal Bilişsel Alan Sınıflaması ile Yenilenmiş Sınıflamanın Karşılaştırılması”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(10), 350-359.
- ÜLKER, N. (2015) “Öğrenme Kazanımlarını Geliştirme, Kitap İncelemesi”, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 42, 357-359 (<https://dergipark.org.tr/download/article-file/157286>).
- VARLI, B. (2018) “Araştırma Sorgulamaya Dayalı Öğrenme Yaklaşımının Fen Başarısı, Sorgulama, Üst Biliş ve Öz Düzenleme Becerilerine Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Amasya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Amasya.
- YALÇIN, S. (2019) “Öğretmen Adaylarının 21. yy. Becerilerini Ölçmek İçin Kullanabilecekleri Araçlar Hakkında Farkındalıkları ve Yeterlik Algıları”, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19(1), 383-398.
- YALÇIN, T. (2014) “Sorgulama Temelli Öğrenme Yönteminin Öğrencilerin Bilimsel Süreç Becerileri ve Kavramsal Anlamaları Üzerindeki Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- YEŞİLTAS, N.K. ve KAYMAKÇI, S. (2009) “John Dewey’in Eğitim Anlayışı ve Sosyal Bilimler Eğitimine Yönelik Bazı Örnek Uygulamaları”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (4), 227-242 (https://www.academia.edu/24107247/JOHN_DEWEY_%C4%B0N_E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M_ANLAYI%C5%9EI_ve_SOSYAL_B%C4%B0LG%C4%B0LER_E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M%C4%B0NE_Y%C3%96NEL%C4%B0K_BAZI_%C3%96RNEK_UYGULAMALARI)
- YÜKSEL, M. (2008) “Öğretim Yöntem-Tekniklerinin Kullanımına Etki Eden Faktörler”, e-Journal of New World Sciences Academy, 3(3), 437-452.
- YARIMKAYA, E. (2013) “12-14 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Özgüven Düzeylerinin Voleybolda Servis Atma Becerisi Üzerine Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- YAŞAR, Ş. Ve DUBAN, N. (2009) “Sorgulamaya Dayalı Öğrenme Yaklaşımına Yönelik Öğrenci Görüşleri”, Elementary Education Online, 8(2), 457-475.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri 6. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- YILMAZ, N. ve AYDIN ŞENGÜL, Ö. (2016) “Öğretmen Adaylarının Sorgulama Becerileri Düzeylerinin İncelenmesi”, International Journal of Social Science, (42), 535-546, (http://www.jasstudies.com/Makaleler/1097660257_33.%20Z.Nalan%20YILMAZ&%C3%96zge%20AYDIN%20%C5%9EENG%C3%9CL%20tasar%C4%B1m.pdf).
- YURDABAKAN, İ. (2011) “Yapılandırmacı Kuramın Değerlendirmeye Bakışı: Eğitimde Alternatif Değerlendirme Yöntemleri”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 44(1), 51-77.
- WU, H. K. ve HSİEH, C. E. (2006) “Developing sixth graders’ inquiry skills to construct scientific explanations in inquiry- based learning environments”, International Journal of Science Education, 28(11), 1289-1313

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5adb96bcef0997.03577355

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cc6efe7a8ed49.13501795

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ada3ed569f9c3.03876245

<http://sozluk.gov.tr/>

ÖKTEM, Ü. Descartes’da Bilginin Kesinliği Problemi.
(<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/743/9499.pdf>)

EKLER

EK-3

Kayıt Tarihi:
16/01/2019

Protokol No:
01/11

T.C
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU KARARI

ARAŞTIRMA BAŞLIĞI	Sosyal Bilgiler Öğretmen adaylarının görüşlerine göre sorgulama becerilerinin incelenmesi
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	Nitel-Betimsel Tarama Modeli
ARAŞTIRMACILAR	Kübra YÜKSEL Doç.Dr. Özlem BEKTAŞ ÖZTAŞKIN
KARAR	Aydınlatılmış onay formunun araştırmaya göre hazırlanıp imzalanarak eklenmesi, yüksek lisans tezi kısmına tez danışmanının adının yazılması, diğer araştırmacılar bölümünün doldurulması koşuluyla araştırmanın etik açıdan uygun olduğuna karar verildi.

ETİK KURUL BAŞKANI

Prof. Dr. Ergün TOPAL

TARİH

16/01/2019

İMZA

Söz konusu düzeltmeler yapıldıktan sonra en kısa zamanda Rektörlük Yazı İşleri Müdürlüğüne gönderiniz.

Bu belge 5070 sayılı e-İmza Kanununa göre Ergün TOPAL tarafından 17.01.2019 tarihinde e-imzalanmıştır. Evrağınızı <http://evrakdogrulama.erzincan.edu.tr> linkinden CC3F8D04X3 kodu ile doğrulayabilirsiniz.

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
İnsan Araştırmaları Etik Kurul Başkanlığı

Sayı : 88012460-50.01.04-E.3266
Konu : Etik Kurulu Kararı
2019/01-11

17/01/2019

Sayın Kübra YÜKSEL
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurul Başkanlığının 16/01/2019 tarih ve 1 sayılı oturumunda alınan 01-11 sayılı kararı ve imza sirküsü ekte gönderilmiştir.

Gereğini bilgilerinize rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Ergün TOPAL
Etik Kurul Başkanı

EKLER:

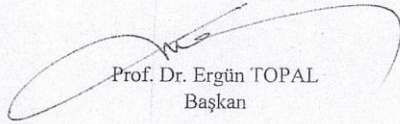
Ek-1: Kurul Kararı
Ek-2: İmza Sirküsü

Bu belge 5070 sayılı e-İmza Kanununa göre Ergun TOPAL tarafından 17.01.2019 tarihinde e-imzalanmıştır. Evrağınızı <http://evrakdogrulama.erkincan.edu.tr> linkinden CC3F8D04X3 kodu ile doğrulayabilirsiniz.

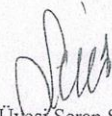
Adres : Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Rektörlüğü Genel Sekreterlik Fatih Mah. 726.Sk. Merkez/ERZİNCAN **Bilgi** : S.AYHAN
Telefon: (0446) 226 66 66 **Belgegeçer**: (0446) 226 66 65
E-Posta: rektörlük_yazisleri@erkincan.edu.tr **İnternet Adresi**: www.erkincan.edu.tr **Kep**: erkincanunv@hs02.kep.tr **Dahili** :11104

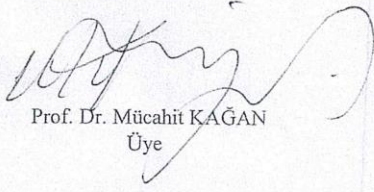
(16.01.2019 tarih ve 01 sayılı İnsan Araştırmaları Etik Kurulu İmza Sirküsü)

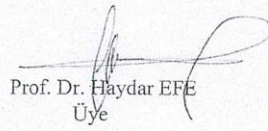

Prof. Dr. Ergün TOPAL
Başkan

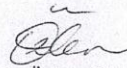
FZİNLİ

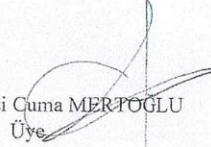
Prof. Dr. Abdülmecit KANTARCI
Başkan Yardımcısı

Dr. Öğr. Üyesi Serap SÖKMEN
Başkan Yardımcısı

Prof. Dr. Mücahit KAĞAN
Üye

Prof. Dr. Haydar EFE
Üye

Doç. Dr. Özlem BARAN
Üye

Dr. Öğr. Üyesi Cuma MERTOĞLU
Üye

Bu belge 5070 sayılı e-İmza Kanununa göre Ergun TOPAL tarafından 17.01.2019 tarihinde e-imzalanmıştır. Evrağımızı <http://evrakdogrulama.erciwan.edu.tr> linkinden CC3F8D04X3 kodu ile dogrulayabilirsiniz.